

๖๐
๒๘๔
๖๗

ห้องสมุดกรมป่าไม้

BK 15961

000285

Forest Department Library

สมุดบัญชี

เรื่องที่ 113.....

10 กรกฎาคม ๒๕๐๖

ไม้ไฟ ในประเทศไทย

รุ่งนภา พัฒนวิบูลย์ บุญฤทธิ์ ภูริยากร และ วลัยพร สถิตวิบูลย์

ส่วนวนวัฒนวิจัย สำนักวิชาการป่าไม้

กรมป่าไม้ กรุงเทพฯ

ห้องสมุดกรมป่าไม้

00017394

ปกหน้าใน: ไม้ผากมัน อ. ทองผาภูมิ จ. กาญจนบุรี

ปกหลังใน: ไม้ป่า สวนพฤกษศาสตร์พุแค อ. เฉลิมพระเกียรติ จ. สุพรรณบุรี และบรรณคดี

ปกหลัง: ไม้บงใหญ่ อ. ทองผาภูมิ จ. กาญจนบุรี

กองการเจ้าหน้าที่

รับที่ ๒๗๔

วันที่ 15 ส.ค. 2547

วันที่

คำนำ กนก ๒๕๔๗

ไม้ไผ่ในประเทศไทย

Bamboos in Thailand

© 2544 งานวิจัยด้านผลิตผลรองป่าไม้ (ไม้-หวาย)
ส่วนวนวัฒนวิจัย สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้

พิมพ์ครั้งที่ 1: ตุลาคม 2544 (จำนวน 1,000 เล่ม)

พิมพ์ครั้งที่ 2: มีนาคม 2545 (จำนวน 1,000 เล่ม)

ISBN: 974-7626-84-5

International Network for Bamboo and Rattan (INBAR)

สนับสนุนการจัดพิมพ์ครั้งที่ 1

ส่วนวนวัฒนวิจัย สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้

สนับสนุนการจัดพิมพ์ครั้งที่ 2

การอ้างอิง:

รุ่งนภา พัฒนวิบูลย์ บุญฤทธิ์ ฐิริยากร และ วลัยพร สติวิบูรณ์. 2544. ไม้ไผ่
ในประเทศไทย. สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ. 120 น.

พิมพ์ที่: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ กรุงเทพฯ

กรมการป่าไม้

Forest Department

คำนำ

ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการกระจายพันธุ์ไม้ไผ่แห่งหนึ่งของโลก (Dransfield and Widjaja, 1995) มีการพบไม้ไผ่มากถึง 15 สกุล 85 ชนิด ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่า ทรัพยากรไม้ไผ่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของคนไทยในชนบทมาเป็นเวลาช้านาน การบุกรุกพื้นที่ป่า และตัดฟันนำเอาไม้ไผ่จากป่าธรรมชาติออกมาใช้ประโยชน์จนเกินกำลังการผลิตทุก ๆ ปี นอกจากมีผลทำให้ทรัพยากรไม้ไผ่ของประเทศลดจำนวนลงอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังส่งผลให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนในชุมชนชนบทที่อาศัยทรัพยากรไม้ไผ่เป็นปัจจัยพื้นฐานหนึ่งในการดำรงชีวิตมีความยากลำบากมากขึ้น

ปัจจุบัน ไม้ไผ่ เป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจของประเทศ ประเทศไทยมีมูลค่าการค้าของผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ในรูปหน่อไม้สด และแปรรูปภายในประเทศประมาณปีละ 1,400 ล้านบาท และส่งออกไปยังต่างประเทศประมาณปีละไม่ต่ำกว่า 1,000 ล้านบาท ขณะเดียวกันได้เพิ่มมูลค่าของไม้ไผ่โดยใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น ไม้อัดแผ่น ปาร์เก้ เฟอร์นิเจอร์ และเยื่อกระดาษ เป็นต้น เพื่อทดแทนการใช้ไม้ ลดการนำเข้าไม้ และส่งเป็นสินค้าออก

ไม้ไผ่ เป็นพืชโตเร็วที่ให้ผลตอบแทนในระยะเวลา 3-5 ปี อย่างคุ้มค่าและต่อเนื่อง เกษตรกรและเอกชนจึงให้ความสนใจที่จะลงทุนในการปลูกไผ่ ประกอบกับขณะนี้รัฐบาลได้จัดทำโครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ ตามนโยบายการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย และโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามนโยบายกองทุนหมู่บ้าน ดังนั้นเพื่อเป็นการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล และส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูทรัพยากรไม้ไผ่อย่างกว้างขวาง เอกสารเผยแพร่ที่กรมป่าไม้จัดทำขึ้นฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษา และเป็นแนวทางปฏิบัติแก่ผู้ที่สนใจต้องการปลูกไม้ไผ่ต่อไป

(ดร.พลอดประสพ สุรัสวดี)
อธิบดีกรมป่าไม้

คำขอบคุณ

ผู้จัดทำขอขอบคุณหน่วยงานและบุคคลที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการจัดทำหนังสือเล่มนี้จนสำเร็จ ดังนี้

ขอขอบคุณสถาบันเครือข่ายไม้ไผ่และหวายนานาชาติ (INBAR: International Network for Bamboo and Rattan) ที่ได้สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้

ขอขอบคุณ คุณสุทัศน์ เล้าสกุล ที่ได้ให้ข้อมูลในส่วนของแหล่งและขั้นตอนการเก็บเมล็ดไม้ไผ่ คุณสุรัช ชลดำรงกุล ช่วยแก้ไขข้อมูลในส่วนของแมลงไม้ไผ่ คุณณัฐกร เสมสันตติ คุณสาพิศ ร้อยอำแพง และคุณสมิต บุญเสริมสุข ช่วยตรวจแก้ไขเนื้อหาในเล่ม คุณประเสริฐ สอนสถาพรกุล ช่วยออกแบบปก คุณนันทภรณ์ บุญทอง คุณวฤชาย วรรณคุณ และคุณกัญญา สืบทอง ช่วยจัดพิมพ์ต้นฉบับและจัดรูปเล่ม

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะให้ความรู้และประโยชน์กับผู้อ่านทุกท่าน โดยเฉพาะเกษตรกรและนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ผู้ที่สนใจและรู้ถึงคุณค่าของไม้ไผ่จะได้ช่วยกันเผยแพร่ความรู้ และส่งเสริมกิจกรรมการปลูกไม้ไผ่ โดยนำหลักการจัดการเกี่ยวกับการปลูกไม้ไผ่ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม เพื่อสนับสนุนให้การใช้ประโยชน์ทรัพยากรไม้ไผ่เป็นไปอย่างคุ้มค่าและยั่งยืนตลอดไป

กองสมุดกรมป่าไม้

~~Forest~~ Department Lib

สารบัญ

บทนำ

การกระจายพันธุ์และถิ่นกำเนิด

1. ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก
2. ภูมิภาคอเมริกา
3. ภูมิภาคอาฟริกา

การกระจายพันธุ์ของไม้ไผ่ในประเทศไทย

ลักษณะทางวนวัฒนวิทยาและการจำแนกพันธุ์

1. เหน้ง
2. ใบ
3. กาบหุ้มลำ
4. การแตกกิ่ง
5. ความสั้น-ยาวของปล้อง
6. ขนาดความโตของลำ
7. ลักษณะของตาข้างและขนรอบข้อ
8. สีของลำต้น
9. ลักษณะความนวลของลำต้น
10. หน่อ
11. ช่อดอก, ดอก และเมล็ด

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโต

1. ลักษณะภูมิอากาศ
2. ลักษณะดิน
3. ความลาดชัน

หน้า

1

4

5

6

6

6

10

11

15

17

18

19

20

20

20

20

20

20

30

30

31

32

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ชนิดพันธุ์ การกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์	33
1. สกุล <i>Arundinaria</i>	33
2. สกุล <i>Bambusa</i>	34
3. สกุล <i>Cephalostachyum</i>	47
4. สกุล <i>Dendrocalamus</i>	48
5. สกุล <i>Dinochloa</i>	57
6. สกุล <i>Gigantochloa</i>	58
7. สกุล <i>Melocalamus</i>	64
8. สกุล <i>Melocanna</i>	65
9. สกุล <i>Neohouzeaua</i>	66
10. สกุล <i>Pseudosasa</i>	67
11. สกุล <i>Schizostachyum</i>	67
12. สกุล <i>Teinostachyum</i>	68
13. สกุล <i>Temochloa</i>	69
14. สกุล <i>Thyrsostachys</i>	69
15. สกุล <i>Vietnamosasa</i>	72
รูปแบบของการปลูกไม้ไผ่	74
1. การปลูกไม้ไผ่เพื่อการวิจัย	74
2. การปลูกไม้ไผ่ในเชิงพาณิชย์	74
3. การปลูกไม้ไผ่เพื่อประโยชน์ในลักษณะอื่นๆ	75

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การขยายพันธุ์และการเตรียมกล้า	76
1. การขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด	76
2. การขยายพันธุ์โดยใช้ส่วนของตอหรือเหง้า	82
3. การขยายพันธุ์โดยใช้ข้อ หรือการปักชำลำ	84
4. การขยายพันธุ์โดยใช้กิ่งแขนง	85
5. การขยายพันธุ์โดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ	87
การคัดเลือกพื้นที่และการเตรียมพื้นที่สำหรับปลูก	89
การขนย้ายกล้าและการปลูก	90
การเจริญเติบโตและผลผลิต	91
การบำรุงรักษา	99
1. การพรวนดินและพูนดินรอบกอ	99
2. การให้น้ำและการใส่ปุ๋ย	99
3. การกำจัดวัชพืช	100
4. การปลูกซ่อม	100
5. การตัดแสงลำ	100
6. การป้องกันศัตรู แมลง และโรค	100
บทส่งท้าย: ไม้ไผ่เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน	102
เอกสารอ้างอิง	104
ดัชนี	112
ชื่อสกุล	112
ชื่อพื้นเมือง	112
ชื่อวิทยาศาสตร์	116

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ปริมาณการเก็บเมล็ดไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ ในท้องที่จังหวัด กาญจนบุรี ช่วงเดือน กุมภาพันธ์ – เมษายน ระหว่างปี 2535-2544	28
ตารางที่ 2 ช่วงระยะเวลาของการเก็บเมล็ดไม้ไผ่ในท้องที่จังหวัด กาญจนบุรี ระหว่าง ปี 2535-2544	79
ตารางที่ 3 จำนวนเมล็ดไม้ไผ่โดยเฉลี่ยต่อ 1 กิโลกรัม	81
ตารางที่ 4 พื้นที่สวนไม้ไผ่ตงและผลผลิตหน่อภายในประเทศไทย ระหว่างปี 2533-2542	96
ตารางที่ 5 มูลค่าของผลผลิตที่ประเทศไทยส่งออกในรูปของผลผลิต หน่อไม้ (ล้านบาท) ระหว่างปี 2533-2542	96
ตารางที่ 6 ต้นทุนการผลิตไผ่ตง แยกตามอายุ ปีเพาะปลูก 2537-2538 เฉลี่ยทั้งประเทศ	97
ตารางที่ 7 ผลผลิตและรายได้จากการขายหน่อไผ่ตงต่อไร่ ปีที่ 3-7	98
ตารางที่ 8 ผลผลิตและรายได้จากการขายลำไผ่ตงต่อไร่ ปีที่ 3-7	98
ตารางที่ 9 ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการดูแลรักษาสวนไผ่ตง	101

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 การกระจายพันธุ์ของไม้ไผ่ในโลก	5
ภาพที่ 2 การกระจายของป่าไผ่รวกบนพื้นที่โล่งหลังจากที่ป่าถูกทำลาย บริเวณรอบ ๆ เขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว จ. เพชรบูรณ์ และในท้องที่ อ. ไทรโยค จ. กาญจนบุรี	8
ภาพที่ 3 การกระจายของป่าชนิดต่าง ๆ ในประเทศไทย	9
ภาพที่ 4 ลักษณะของเหง้าไม้ไผ่และการเรียงตัวของเหง้าแบบต่าง ๆ	11
ภาพที่ 5 ระบบเหง้ากอ	12
ภาพที่ 6 ระบบเหง้าลำเดี่ยว	13
ภาพที่ 7 ระบบเหง้าแบบกอและลำเดี่ยวรวมกัน	14
ภาพที่ 8 ระบบเหง้าแบบกอแต่ส่วนของคอเหง้ายืดยาว	15
ภาพที่ 9 ลักษณะและส่วนประกอบต่าง ๆ ของกาบหุ้มลำและใบไผ่	16
ภาพที่ 10 ลักษณะครีบกาบของไผ่หวาน และกระจิงของไผ่ไร่	18
ภาพที่ 11 ลักษณะการแตกกิ่งของไผ่ข้าวหลาม ไผ่หวาน และ ไผ่ตง	19
ภาพที่ 12 ช่อดอกของไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ	22
ภาพที่ 13 ส่วนประกอบของดอกไม้ไผ่	22
ภาพที่ 14 ลักษณะการออกดอกแบบทั้งกอของไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ	25
ภาพที่ 15 ลักษณะการออกดอกแบบเป็นลำของไผ่ตง และการออกดอก อย่างต่อเนื่องของไผ่ทอง	26
ภาพที่ 16 ไผ่ป่าหุ่มที่ขึ้นอยู่บริเวณที่ทำนาเกลือสินเธาว์และที่ดินเค็ม และไผ่รวกที่ปลูกบริเวณพื้นที่ดินเค็ม	32

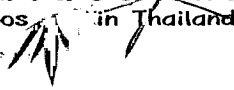
สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 17 การเตรียมพื้นที่เพื่อเก็บเมล็ดไผ่รวก การเก็บเมล็ดไผ่ขณะที่เมล็ดยังติดอยู่บนต้น ขบวนการทำความสะอาดเมล็ดและบรรจุถุงเพื่อนำไป เก็บรักษา	78
ภาพที่ 18 กล้าไผ่ชางนวลเพาะจากเมล็ดอายุประมาณ 6 เดือน การขยายพันธุ์ไผ่ไผ่โดยใช้ส่วนของตอหรือเหง้า และ การขยายพันธุ์ไผ่ไผ่โดยใช้ข้อหรือการปักชำลำ	83
ภาพที่ 19 การขยายพันธุ์ไผ่ไผ่โดยใช้กิ่งแขนง	86

กองสมุดกรมป่าไม้
Department Lib
บทนำ

ไม้ไผ่ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ที่มีวิวัฒนาการมาจากพืชตระกูลหญ้า ซึ่งจัดเป็นหญ้าที่มีอายุยืนยาวที่สุด บางชนิดมีอายุยืนยาวเป็นร้อยปี อย่างไรก็ตามไม้ไผ่ก็ยังคงมีลักษณะทางซีฟลักษณะ (การออกดอกและผลิตเมล็ด) ในรูปแบบเดียวกับหญ้า กล่าวคือ เป็นพืชที่มีซีฟลักษณะเป็นแบบ monocarpic เมื่อออกดอกและผลิตเมล็ดแล้วต้นแม่ก็จะตายไป ไม้ไผ่มีถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติอย่างกว้างขวางครอบคลุมเกือบทุกส่วนของโลก ทั้งในเขตหนาว เขตอบอุ่น และเขตร้อน ยกเว้นในทวีปยุโรป (Liese, 1986) การกระจายพันธุ์มากที่สุดในแถบร้อนทางตอนใต้และตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย คือ มีการกระจายพันธุ์ถึง 45 สกุล (genera) 750 ชนิด (species) (Dransfield, 1980) ในขณะที่ไม้ไผ่ทั่วโลกที่มีลักษณะยืนต้น (woody bamboo) มีประมาณ 77 สกุล 1,030 ชนิด (Dransfield and Widjaja, 1995) ส่วนที่พบในประเทศไทยมีประมาณ 15 สกุล 82 ชนิด ซึ่งคาดว่าจะยังมีบางชนิดที่หลงเหลือจากการสำรวจอยู่บ้าง เนื่องจากขึ้นอยู่ในป่าลึก และขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญในการจำแนกชนิดพันธุ์ อุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการจำแนกพันธุ์ไม้ไผ่ก็คือ การที่ไม้ไผ่มีอายุชั้ยในการออกดอกและผลิตเมล็ดที่ยาวนาน ไม้ไผ่ชนิดต่างๆ มีอายุชั้ยในการออกดอกแตกต่างกัน บางชนิดใช้เวลานาน 30-50 ปี ในขณะที่บางชนิดใช้เวลานานกว่าร้อยปี (สงคราม และ อนันต์, 2528) อายุชั้ยในการออกดอกที่ยาวนานและไม่สม่ำเสมอเช่นนี้ เป็นอุปสรรคในการเก็บหาและรวบรวมตัวอย่างที่จำเป็นในการจำแนกพันธุ์อย่างยิ่ง

ไม้ไผ่ จัดเป็นพืชอเนกประสงค์ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยมาช้านาน คนไทยเรามีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรไม้ไผ่กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยนำเอาทุกส่วนของไม้ไผ่มาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานหรือปัจจัยสี่ที่มนุษย์ต้องการ มีการนำหน่อไผ่มาใช้เป็นอาหาร นำเส้นใยที่ได้จากการตีเยื่อไผ่มาทำเครื่องนุ่งห่ม ใช้ลำไผ่ก่อสร้างที่อยู่อาศัย และแม้แต่ใช้ใบ เหน้ง และหน่อเป็นยารักษาโรค ซึ่งนอกจากการใช้ประโยชน์ทางตรงที่กล่าวมาแล้วไม้ไผ่ยังสามารถ

ให้ประโยชน์ทางอ้อมอีกนานัปการ อาทิเช่น ใช้ปลูกเป็นแนวกันลม หรือปลูกเป็นแนวริมน้ำ เพื่อป้องกันการพังทลายของดิน ในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ไม้ไผ่กันอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยนำหน่อมาบริโภคในรูปแบบต่างๆ และนำเอาลำไม้ไผ่มาใช้อย่างเนกประสงค์ ไปจนถึงการใช้หน่อและลำเพื่อเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในอุตสาหกรรมขนาดเล็กถึงใหญ่ เช่น อุตสาหกรรมหน่อไม้กระป๋อง หน่อไม้แห้ง หน่อไม้ดอง อุตสาหกรรมกระดาษและเยื่อกระดาษ ตลอดจนอุตสาหกรรมไม้อัดไม้บาง และไม้ปาร์เก้ และมีการส่งผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ออกไปขายยังต่างประเทศอีกด้วย

ประเทศไทยเป็นประเทศในเขตร้อน จึงมีปัจจัยสิ่งแวดล้อม อาทิ อุณหภูมิ ความชื้นในดินและในบรรยากาศ ปริมาณน้ำฝน แสงสว่าง ช่วงเวลาของฤดูกาล รวมถึงลักษณะและคุณสมบัติของดิน ที่พอเหมาะแก่การกระจายพันธุ์และการเจริญเติบโตของไม้ไผ่ จึงสามารถพบไม้ไผ่ชนิดต่างๆ กระจายพันธุ์อยู่ทั่วไปในทุกภาค ในป่าเบญจพรรณ หรือป่าผสมผลัดใบ (mixed deciduous forest) ป่าดิบชื้น (tropical moist evergreen forest) และป่าดิบเขา (dry evergreen forest) (เต็ม และ ชุมศรี, 2512, 2538; วนิดา, 2539) ชนิดของไม้ไผ่ที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ ไผ่ตง (*Dendrocalamus asper*) ไม้ชางนวล (*D. membranaceus*) ไม้ป่า (*Bambusa bambos*) ไม้สีสุก (*B. blumeana*) ไม้หวาน (*Bambusa* sp.) ไม้เลี้ยง(2) (ชื่อวิทยาศาสตร์อยู่ในระหว่างการตรวจสอบความถูกต้อง) ไม้ข้าวหลาม (*Cephalostachyum pergracile*) ไม้รวก (*Thyrsostachys siamensis*) ไม้รวกดำ (*T. oliveri*) และไม้ไร่ (*Gigantochloa albociliata*) (บุญชูบ และ สกลศักดิ์, 2532) ซึ่งไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ที่กล่าวมานี้ สามารถพบได้ทั่วไปในป่าธรรมชาติ ยกเว้นไผ่ตง ไม้สีสุก และไม้เลี้ยง(2) ที่โดยแท้จริงแล้วไม่ใช่พื้นเมืองของไทย สำหรับไม้สีสุกและไม้เลี้ยง(2)นั้นเชื่อว่าการนำเข้ามาปลูกในประเทศเราหลายชั่วอายุคนแล้ว โดยนิยมปลูกเป็นรั้วและปลูกตามหัวไร่ปลายนา กระจายอยู่ทั่วไป ไม่มีแหล่งปลูกที่แน่นอน ทำให้ไม่สามารถติดตามสืบประวัติการนำเข้ามาปลูกได้อย่างถูกต้อง ส่วนไผ่ตงที่มีการปลูกกันอย่างกว้างขวาง

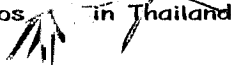
กรมป่าไม้

Forest Department Lib.

ในจังหวัดปราจีนบุรี เล่ากันว่ามีการนำเข้ามาปลูกเมื่อประมาณเกือบ 100 ปีที่ผ่านมา หรือประมาณปี พ.ศ. 2447 (ถนน และ ประสาน, 2512; สุภาวดี, 2527)

มนุษย์รู้จักไม้ไผ่และการใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่เป็นอย่างดี ในขณะที่ยังขาดมาตรการในการอนุรักษ์ อีกทั้งการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับธรรมชาติของไม้ไผ่ และการจัดการทรัพยากรไม้ไผ่เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนมีค่อนข้างจำกัด หนังสือฉบับนี้ ได้รวบรวมเกี่ยวกับการกระจายพันธุ์ของไม้ไผ่ทั่วโลก และในประเทศไทย ลักษณะทั่วไป การจำแนกพันธุ์ไม้ไผ่ และชนิดไม้ไผ่ในประเทศไทย นอกจากนี้ ได้บรรยายถึงการใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ รวมทั้งงานวัฒนธรรมวิถีสําหรับไม้ไผ่ ได้แก่ การเตรียมกล้า การเตรียมพื้นที่ การปลูกบำรุงและการดูแลรักษา การเจริญเติบโตและผลผลิต ซึ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์บ้างไม่มากนักแก่ผู้อ่านที่สนใจจะปลูกไม้ไผ่ หรือผู้ที่จะลงทุนทำกิจการเกี่ยวกับไม้ไผ่ และเอื้อประโยชน์ให้แก่นักวิจัยที่จะใช้เป็นแนวทางในการศึกษา วิจัย พัฒนา และการอนุรักษ์ทรัพยากรไม้ไผ่ ตลอดจนการปลูก การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์ไม้ไผ่ ซึ่งจะช่วยให้ท่านสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรไม้ไผ่ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างต่อเนื่องและถาวรสืบไป

ท่านผู้อ่านที่ต้องการทราบรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับเนื้อหาในเอกสาร ต้องการขอเมล็ดไม้ไผ่ หรือมีข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม สามารถติดต่อสอบถาม และให้คำแนะนำไปที่ กลุ่มงานวิจัยด้านผลิตผลรองป่าไม้ (ไผ่-หวาย) ส่วนงานวัฒนธรรมวิถีสํานักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ โทร. 02-5614292-3 ต่อ 442

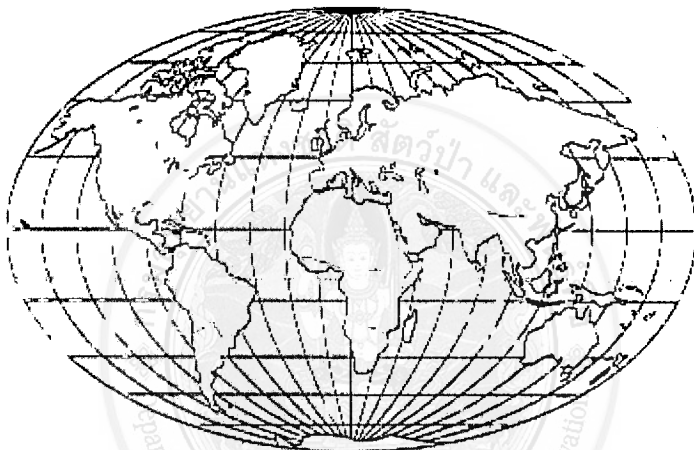

การกระจายพันธุ์และถิ่นกำเนิด

ไม้ไผ่ เป็นพืชที่มีความสามารถในการปรับตัวสูง จึงมีการกระจายพันธุ์อย่างกว้างขวางไปทั่วโลก ไม้ไผ่มีถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติในเขตร้อนและบางส่วนของเขตอบอุ่น ซึ่งพบว่าการกระจายพันธุ์ตั้งแต่ที่ระดับน้ำทะเล ไปจนถึงระดับความสูงที่มีหิมะปกคลุม (3,000–4,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล) ไม้ไผ่ในโลกที่มีลักษณะเป็นพืชรากแข็ง (woody bamboo) มีทั้งสิ้นประมาณ 77 สกุล 1,030 ชนิด (Dransfield and Widjaja, 1995) เฉพาะในแถบร้อนของทวีปเอเชียมีการกระจายพันธุ์ถึง 44 สกุล 590 ชนิด ทวีปที่มีพื้นที่ที่ไม้ไผ่ขึ้นปกคลุมอยู่ประมาณ 14 ล้านเฮกตาร์ (87.5 ล้านไร่) โดยที่ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ ขึ้นอยู่ในทวีปเอเชีย ตั้งแต่ประเทศปากีสถาน ถึงประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะประเทศทางแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประมาณ 1.5 ล้านเฮกตาร์ (9.4 ล้านไร่) พบขึ้นกระจายอยู่ในทวีปแอฟริกา

ไม้ไผ่ ที่พบในประเทศไทย มีประมาณ 15 สกุล 82 ชนิด ขึ้นกระจายอยู่ทั่วไป ตั้งแต่เหนือสุดจนจรดใต้สุดของประเทศ มี 1 ชนิดที่พบเฉพาะในประเทศไทย (endemic to Thailand) คือ “ไผ่คุณเต็ม” (*Temochloa liliana*) ข้อมูลจากการศึกษาและแปลภาพถ่ายจากดาวเทียม LANSAT TM ที่บันทึกภาพในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2535 (ค.ศ. 1992) ร่วมกับการสำรวจภาคพื้นดินในปี 2536 (Thammincha *et al.*, 1996) พบว่า ภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศ มีพื้นที่ป่าเบญจพรรณผสมไม้ไผ่ (mixed deciduous forest) ประมาณ 31.14 ล้านไร่ และมีพื้นที่ป่าไผ่ล้วน (bamboo forest) ประมาณ 1.68 ล้านไร่ คิดเป็นประมาณ 37.31% และ 2.01% ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ป่าไม้ของประเทศในปี 2536 ซึ่งมีประมาณ 26.03% ของพื้นที่ประเทศ หรือประมาณ 83.47 ล้านไร่ (ส่วนศูนย์ข้อมูลกลาง, 2541)

การกระจายของไม้ไผ่ในโลกสามารถแบ่งออกเป็น 3 ภูมิภาคใหญ่ๆ
(ภาพที่ 1) สืบเนื่องมาจากการแบ่งตัวของมหาสมุทร ดังนี้

ภาพที่ 1 การกระจายพันธุ์ของไม้ไผ่ในโลก (World distribution of bamboo)

ที่มา: International Network for Bamboo and Rattan

(A decade of networking, 1984-94)

1. ภูมิภาค เอเชีย-แปซิฟิก

เป็นภูมิภาคที่มีการกระจายของไม้ไผ่ที่กว้างขวางที่สุด ขอบเขตของภูมิภาคนี้ คือทวีปเอเชีย ประเทศออสเตรเลีย รวมไปถึง ประเทศนิวซีแลนด์ (เส้นรุ้ง 42 องศาใต้) ถึง เกาะ Sakhalin (เส้นรุ้ง 51 องศาเหนือ) จากใต้จรดเหนือของหมู่เกาะแปซิฟิก และ ตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย ประเทศหลักที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ในภูมิภาคนี้ ได้แก่ จีน อินเดีย พม่า ไทย บังคลาเทศ กัมพูชา เวียดนาม ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ และ อินโดนีเซีย เป็นต้น ในภูมิภาคนี้ มีไม้ไผ่รวมทั้งสิ้นประมาณ 48 สกุล 597 ชนิด (Dransfield and Widjaja, 1995)

2. ภูมิภาค อเมริกา

ขอบเขตของภูมิภาคนี้ รวมทวีปอเมริกาเหนือและใต้ จากภาคใต้ของประเทศอาร์เจนตินา (เส้นรุ้ง 47 องศาใต้) ถึง ประเทศอเมริกา (เส้นรุ้ง 40 องศาเหนือ) โดยการกระจายส่วนใหญ่จะอยู่ทางตะวันออกของทวีปอเมริกา ในอเมริกาเหนือมีเพียงชนิดเดียวที่เป็นพันธุ์พื้นเมือง คือ *Arundinaria gigantea* (Walt.) Muhl. และอีก 2 subspecies ศูนย์กลางการกระจายของไม้ไผ่ในภูมิภาคนี้อยู่บริเวณอเมริกาใต้ ระหว่าง เส้น tropic of capricorn และ เส้น tropic of cancer ใน เม็กซิโก กัวเตมาลา ฮอนดูรัส โคลัมเบีย เวเนซุเอลา และบริเวณหุบเขาอาเมซอน ในบราซิล ภูมิภาคนี้มีไม้ไผ่กระจายอยู่ประมาณ 20 สกุล 410 ชนิด (Dransfield and Widjaja, 1995)

3. ภูมิภาค อาฟริกา

การกระจายของไม้ไผ่ในภูมิภาคนี้มีน้อย ประมาณ 9 สกุล 23 ชนิด (Dransfield and Widjaja, 1995) ครอบคลุมขอบเขตจากทางใต้ของโมแซมบิก (22 องศาใต้) ถึง ทางตะวันออกของประเทศซูดาน (16 องศาเหนือ) และทางตะวันออกเฉียงใต้ จากภาคใต้ของประเทศเซเนกัล กินี โลบีเลีย ไโออวรีโคสต์ และทางฝั่งตะวันออกของทวีปอาฟริกา การกระจายจะเป็นแถบจากด้านตะวันตกเฉียงเหนือไปสู่ตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปอาฟริกา บริเวณเทือกเขาเซตอปุ่นในประเทศซูดาน เอธิโอเปีย และทางตอนเหนือของทวีปอาฟริกาเป็นศูนย์กลางการกระจายของไม้ไผ่ในภูมิภาคนี้

การกระจายพันธุ์ของไม้ไผ่ในประเทศไทย

ไม้ไผ่ ส่วนใหญ่ต้องการสภาพอากาศที่มีความชื้นและอบอุ่น มีเพียง 2-3 ชนิดเท่านั้นที่ทนต่ออากาศหนาวและสามารถเจริญเติบโตได้ดีในที่สูง ไม้ไผ่เป็นพันธุ์ไม้ที่เจริญเติบโตได้ในดินเกือบทุกชนิด เป็นพืชโตเร็วที่สามารถปรับตัวได้ดีต่อสภาวะแวดล้อมต่างๆ และมีความสามารถในการแพร่กระจายพันธุ์สูงกว่าพืชชนิดอื่น จึงมีความสามารถในการเป็นพืชเบิกนำ ที่สามารถบุกกรุกและครอบครองพื้นที่ว่างเปล่าได้

อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพื้นที่ว่างที่เกิดจากการบุกรุกแผ้วถาง หรือเกิดไฟไหม้อยู่เป็นประจำ ทำให้เกิดป่าไผ่ (bamboo forest) ขึ้นอย่างถาวรได้ ซึ่งมักเกิดเป็นป่าไผ่ชนิดเดียวล้วนขึ้นครอบคลุมพื้นที่บริเวณกว้างใหญ่ โดยมีไม้พื้นล่างขึ้นปะปนเพียงเล็กน้อย ตัวอย่างป่าไผ่ธรรมชาติในประเทศไทย ได้แก่ ป่าไผ่รวก บริเวณรอบ ๆ อุทยานแห่งชาตินันทาว จังหวัดเพชรบูรณ์ และในท้องที่จังหวัดกาญจนบุรี (ภาพที่ 2) ป่าไผ่ที่ครอบคลุมพื้นที่กว้างใหญ่สามารถตรวจสอบเห็นได้อย่างเด่นชัดจากป่าชนิดอื่น ๆ ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยในปัจจุบัน โดยการแปลตีความขอบเขตของป่าชนิดต่าง ๆ จากภาพถ่ายดาวเทียม (ภาพที่ 3)

เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนจึงมีสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความหลากหลายของสังคมพืช ชนิดป่าในประเทศไทยมีทั้งป่าผลัดใบและไม่ผลัดใบ ประกอบด้วย ป่าเบญจพรรณหรือป่าผสมผลัดใบ ป่าเต็งรัง ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าดิบเขา ป่าชายหาด ป่าชายเลน และป่าพรุน้ำจืด ในสภาพป่าธรรมชาติจะพบไม้ไผ่ขึ้นเป็นไม้ชั้นล่างในป่าชนิดต่าง ๆ เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบชื้น และป่าดิบเขา (เต็ม และ ชุมศรี, 2512, 2538; วนิดา, 2539) จากการที่ป่าเบญจพรรณและป่าดงดิบเป็นป่าผืนใหญ่ที่สุดของประเทศ ครอบคลุมพื้นที่มากถึง 60% ของพื้นที่ป่าทั้งประเทศ (ภาพที่ 3 ; ส่วนศูนย์ข้อมูลกลาง, 2538) ไม้ไผ่จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ที่พบได้ในทุกภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือและภาคตะวันตก การกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติของไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการปรับตัวของไม้ไผ่ชนิดนั้น ๆ ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ขึ้นอยู่ ทั้งนี้มนุษย์ก็เป็นปัจจัยหลักปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทต่อการกระจายพันธุ์ของไม้ไผ่ โดยมีบทบาทในการขยายพันธุ์ และแพร่กระจายท่อนพันธุ์ไปยังที่ต่าง ๆ

ไม้ไผ่ในประเทศไทย

ไม้ไผ่ในประเทศไทย

ภาพที่ 2 การกระจายของป่าไผ่รบกวนพื้นที่โล่งหลังจากที่ป่าถูกทำลายบริเวณรอบ ๆ เขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว จ. เพชรบูรณ์ (A) และในท้องที่ อ. ไทรโยค จ. กาญจนบุรี (B)

(Occurrences of bamboo forests, mainly *Thyrsostachys siamensis*, on deforested areas at the boundaries of Nam Nao National Park, Phetchabun province (A) and at Sai Yok district, Kanchanaburi province (B))

กรมอุทยานแห่งชาติ
Forest Department Library

ภาพที่ 3 การกระจายของป่าชนิดต่างๆ ในประเทศไทย
(Forest types in Thailand)

ที่มา: ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้ (2536)

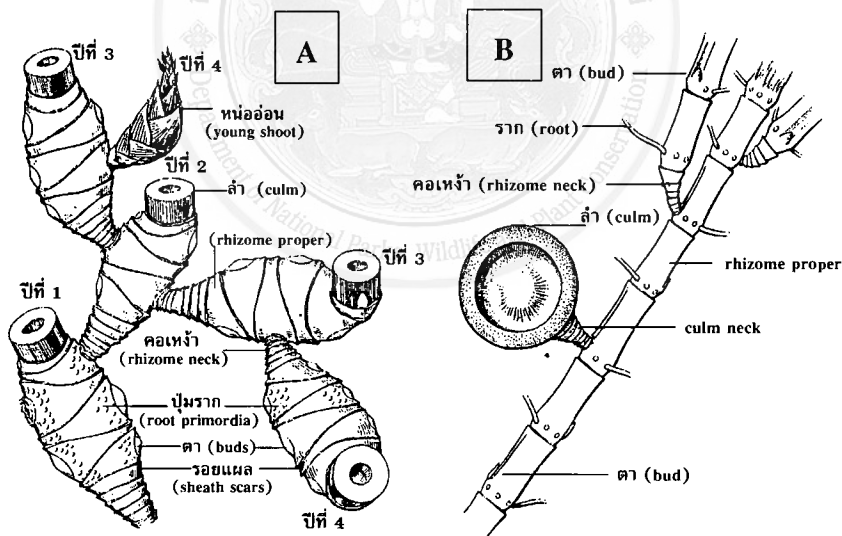
ลักษณะทางวนวัฒนวิทยาและการจำแนกพันธุ์

ไม้ไผ่ เป็นพืชกอ ส่วนมากมีลำต้นกลมและตรงกลางกลวง มีข้อ (internode) เพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงให้แก่ลำต้น ซึ่งไม้ไผ่แต่ละชนิดมีความหนาของลำ และมีความยาวของปล้องแตกต่างกันไป จึงสามารถใช้เป็นเกณฑ์อย่างหนึ่งในการจำแนกพันธุ์ไม้ไผ่ได้ เส้นใยของลำไม้ไผ่จะประสานกันแน่น มีทั้งความเหนียว และความยืดหยุ่น ทำให้สามารถโค้งงอหรือตัดได้ตามต้องการ เปลือกหรือผิวของลำไม้ไผ่จะแข็งและเรียบเป็นมันโดยปราศจากการตกแต่ง

นักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ได้จัดรวมไม้ไผ่ไว้ในวงศ์เดียวกับหญ้า คือ วงศ์ Gramineae แต่มีบางกลุ่มให้ข้อคิดเห็นว่าไม้ไผ่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไป โดยมีลำต้นแข็งแรง มีเนื้อไม้แข็ง มีก้านใบ (petiole) ที่เห็นได้ชัด ส่วนต่างๆ ของดอกมีจำนวน 3 เกือบสม่ำเสมอทุกสกุล ช่อดอกไม่มีกาบหุ้มเหมือนหญ้าอื่นๆ และผลมีลักษณะไม่เปลี่ยนแปลงไปมาก ซึ่งลักษณะต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าไม้ไผ่อาจมีต้นกำเนิดมาจากหญ้า แต่มีการวิวัฒนาการภายหลัง เห็นสมควรที่จะยกฐานะขึ้นเป็นพืชวงศ์หนึ่งต่างหาก โดยให้ชื่อว่า Bambusaceae (อ้างตาม เต็ม และ ชุมศรี, 2512; 2538) สำหรับกลุ่มที่จัดไม้ไผ่ไว้ในวงศ์หญ้า (Gramineae) ได้จัดให้ไม้ไผ่อยู่ภายใต้เผ่า (tribe) Bambuseae ที่อยู่ภายใต้วงศ์ย่อย (subfamily) Bambusoideae (Dranfield and Widjaja, 1995) โดยที่ไม้ไผ่แต่ละชนิดมีลักษณะภายนอกที่แตกต่างกันไป บางชนิดมีลักษณะเด่นที่แตกต่างจากชนิดอื่นอย่างชัดเจน แต่บางชนิดมีลักษณะคล้ายคลึงกันมากทำให้เกิดอุปสรรคในการจำแนกพันธุ์ นอกจากนี้ยังพบว่าไม้ไผ่เป็นพืชที่สามารถผันแปรพันธุ์ไปตามสภาพแวดล้อมได้ง่าย ไม้ไผ่ชนิดเดียวกันแต่ขึ้นอยู่ในที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์และปริมาณน้ำฝนแตกต่างกันจะมีลักษณะภายนอกแตกต่างกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งขนาดของลำ สีของลำ และลักษณะของการแตกกิ่ง ที่แตกต่างไปจากพันธุ์เดิม การจำแนกพันธุ์ไม้ไผ่จึงต้องอาศัยลักษณะหลายประการประกอบกัน (ดูวิธีการจำแนกและภาพประกอบเพิ่มเติมใน McClure, 1966; เต็ม และ ชุมศรี, 2512; 2538) ดังนี้

1. เหง้า (rhizome)

เหง้า คือ ส่วนของลำไม้ไผ่ที่เจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน ประกอบด้วยส่วนของข้อ (node) อัดกันแน่น จึงมีตาเหง้า (rhizome bud) จำนวนมาก (ภาพที่ 4) การเกิดลำของไม้ไผ่ (culm) เริ่มต้นจากตาที่อยู่บริเวณเหง้ามีการพัฒนาเจริญเป็นหน่อ (shoot) และหน่อมีการยืดตัวเจริญเป็นลำในที่สุด โดยปกติแล้วสามารถแบ่งส่วนของเหง้าได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ติดกับโคนของลำ เรียกว่า rhizome proper ซึ่งสามารถสังเกตเห็นตาเหง้าและรากฝอย หรือปุ่มราก (root primordia) ได้ และส่วนที่อยู่ถัดลงไปซึ่งเรียกว่า คอเหง้า (rhizome neck) ซึ่งเป็นส่วนที่มีลักษณะเป็นข้อ ๆ เป็นส่วนที่ไม่มีตาเหง้าหรือรากฝอยเหมือนเช่นส่วนของ rhizome proper

ภาพที่ 4 ลักษณะของเหง้าไม้ไผ่และการเรียงตัวของเหง้าแบบต่าง ๆ

(Rhizome arrangement):

(A) ระบบเหง้ากอ (Sympodial or pachymorph rhizome system)

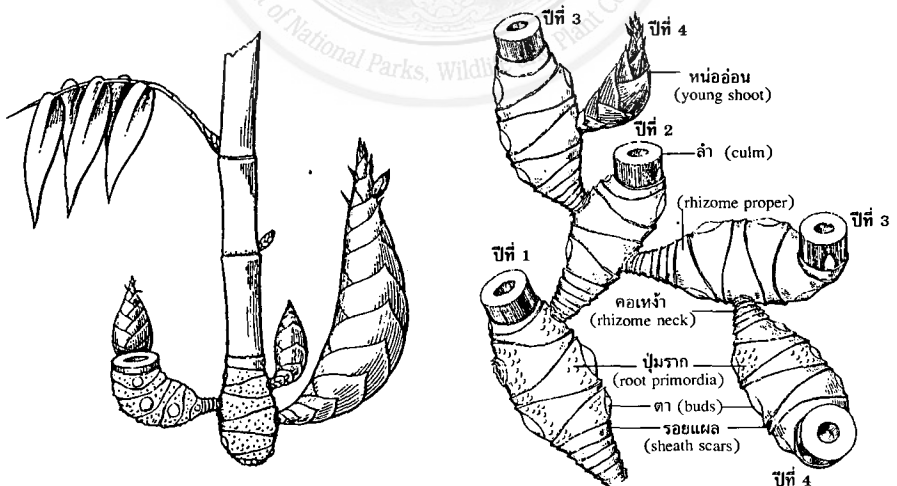
(B) ระบบเหง้าเดี่ยว (Monopodial or leptomorph rhizome system)

ที่มา: McClure (1966)

ไม้ไผ่ในประเทศไทย

การจำแนกไม้ไผ่โดยใช้การเรียงตัวของเหง้า สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1. กลุ่มที่มีระบบเหง้ากอ (sympodial or pachymorph system) (ภาพที่ 5) ได้แก่ ไม้ไผ่ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยและในแถบร้อนชื้น (tropical zone) ไม้ไผ่ที่มีระบบเหง้าประเภทนี้ จะมีลักษณะของ rhizome proper สั้น อ้วน ต้น และมีรูปร่างไม่สมมาตร (asymmetrical shape) โดยมีด้านยาวและด้านสั้น ด้านที่ยาวกว่าจะมีตา (bud) อยู่ และรอบๆ ตามักมีปมราก (root primordia) กระจายอยู่ ซึ่งจะเจริญเป็นรากต่อไป โดยทั่วไปเหง้ามีสภาพโค้งงอ เหง้าและลำของปีที่ 2 เกิดจากตาบนเหง้าปีที่ 1 และเหง้าและลำของปีที่ 3 เกิดจากตาบนเหง้าปีที่ 2 เช่นนี้เรื่อยไป ลักษณะเช่นนี้ McClure ให้คำนิยามว่า “determinate” (McClure, 1946 อ้างตาม McClure, 1966)

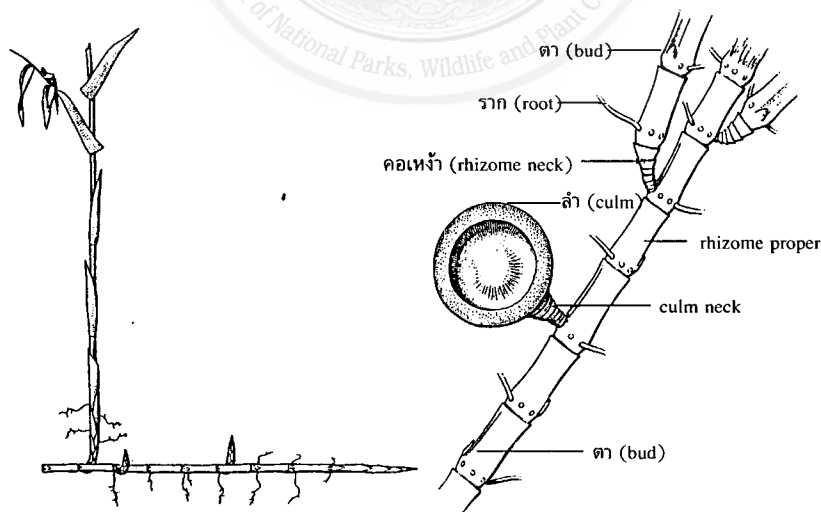
ภาพที่ 5 ระบบเหง้ากอ (Sympodial or pachymorph rhizome system)

ที่มา: McClure (1966)

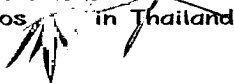
โครงการอนุรักษ์ป่าไม้

Forest Department Lib

2. กลุ่มที่มีระบบเหง้าลำเดี่ยว (monopodial or leptomorph system) (ภาพที่ 6) พบในไม้ไผ่ที่มีถิ่นกำเนิดในแถบกึ่งร้อนชื้น (subtropical zone) สำหรับไม้ไผ่ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยไม่เคยมีหลักฐานว่ามีระบบเหง้าเป็นแบบลำเดี่ยว ไม้ไผ่ที่มีระบบเหง้าประเภทนี้ จะมีลักษณะของ rhizome proper ผอม ยาว กลวง หรือค่อนข้างตัน โดยทั่วไปเหง้าจะมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเล็กกว่าลำที่พัฒนาเจริญขึ้นไป rhizome proper มีความยาวค่อนข้างสม่ำเสมอ และมีตา (bud) ปรากฏอยู่บนข้อทุกข้อ แต่ตาเหล่านั้นมักมีการพักตัวแบบชั่วคราวหรือถาวร (temporarily or permanently dormant) จึงมักจะไม่มีการพัฒนาต่อไป สำหรับตาที่สามารถพัฒนาและเจริญต่อไปได้ โดยมากจะพัฒนาไปเป็นลำไผ่ มีส่วนที่น้อยมากที่พัฒนาไปเป็นเหง้า ลักษณะเช่นนี้ McClure ให้คำนิยามว่า "indeterminate" (McClure 1945a, b อ้างตาม McClure, 1966)

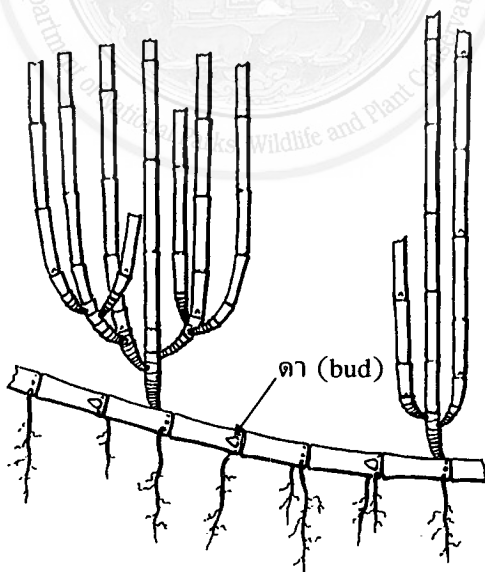

ภาพที่ 6 ระบบเหง้าลำเดี่ยว (Monopodial or leptomorph rhizome system)
ที่มา: McClure (1966)

นอกจากนี้ ยังมีไม้ไผ่บางกลุ่มมีการเรียงตัวของเหง้าแตกต่างออกไป เช่น

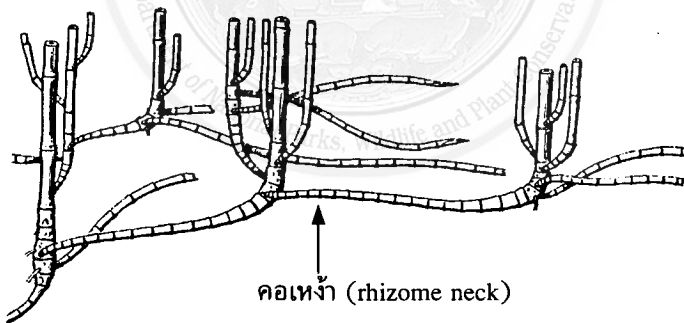
- กลุ่มที่มีระบบเหง้าแบบกอและลำเดี่ยวรวมกัน (metamorph rhizome system) ไม้ไผ่ที่มีระบบเหง้าชนิดนี้ ถ้าดูอย่างผิวเผินแล้วจะเหมือนไม้ไผ่ชนิดที่มีระบบเหง้าแบบเป็นกอทุกประการ แต่เมื่อศึกษาให้ละเอียดโดยการขุดเหง้าแล้ว พบว่าลำไผ่มีการพัฒนาจากเหง้าของลำที่เกิดจากเหง้าเดี่ยวที่เจริญอยู่ใต้ดิน สังเกตได้ว่า rhizome proper ของเหง้าเดี่ยวที่เจริญอยู่ใต้ดินมีตา (bud) ปรากฏอยู่ทุกข้อ ในปีแรกที่มีการพัฒนา จะเจริญขึ้นไปเป็นลำ และในปีถัดไปตาบนเหง้าของปีก่อนมีการพัฒนาเจริญเป็นเหง้าและลำ ของปีที่ 2 3 และ 4 ตามลำดับ เหมือนเช่นการพัฒนาของเหง้าแบบกอ ไม้ไผ่ที่มีลักษณะของเหง้าแบบนี้ ได้แก่ *Shibataea kumasasa* (McClure, 1966)

ภาพที่ 7 ระบบเหง้าแบบกอและลำเดี่ยวรวมกัน (Metamorph rhizome system)

ที่มา: McClure (1966)

- กลุ่มที่มีระบบเหง้าแบบเป็นกอ แต่ส่วนของคอดเหง้ายืดยาว ไม้ไผ่ที่มีระบบเหง้าแบบนี้มีหลักฐานพบในประเทศไทยอยู่เพียงชนิดเดียว คือ ไม้เกรียบ หรือ ไม้ออโล (*Melocanna humilis*) โดยมีการสำรวจพบในบริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานี และในบริเวณหน่วยปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติที่ 1 ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จ.พิษณุโลก ซึ่งเมื่อทำการขุดและศึกษาระบบเหง้า พบว่า ไม้ชนิดนี้มีระบบเหง้าแบบเป็นกอ แต่เหง้าบางเหง้ามีการเจริญของคอดเหง้ายาวกว่าปกติ ซึ่งอาจมีความยาวถึง 2.5-3.0 เมตร คอดเหง้าที่ยืดตัวนี้จะเจริญนานไปกับพื้นดินก่อนที่จะโผล่ขึ้นมาเป็นหน่อ จากนั้นจึงมีการพัฒนาและเจริญเป็นลำถัดไปเป็นกลุ่มใกล้ๆ กัน เหมือนกับไม้ไผ่ชนิดที่มีระบบเหง้าแบบเป็นกอทุกประการ สังเกตได้ว่าส่วนคอดเหง้าที่ยืดตัวจะไม่มีตา (bud) ปรากฏอยู่

ภาพที่ 8 ระบบเหง้าแบบกอแต่ส่วนของคอดเหง้ายืดยาว

(Long-necked pachymorph rhizome system)

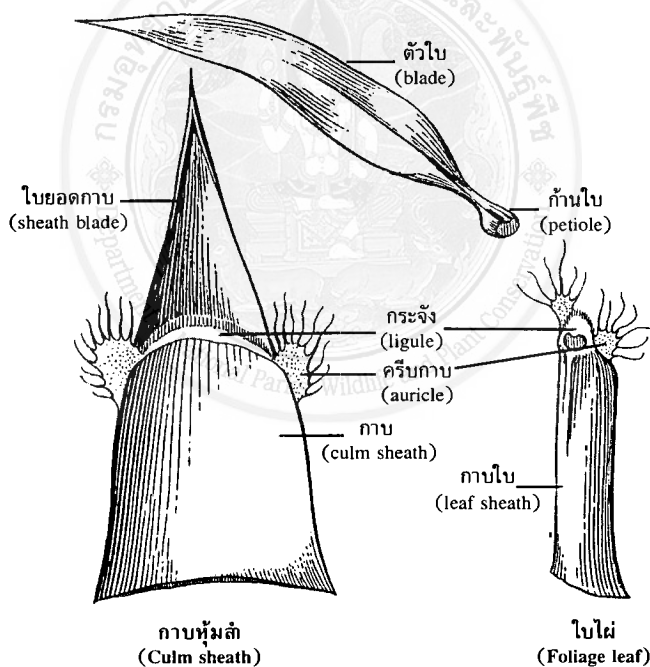
ที่มา: McClure (1966)

2. ใบ (leaf): ใบของไม้ไผ่ ประกอบด้วยส่วนต่างๆ (ภาพที่ 9) ดังนี้

- กาบใบ (leaf sheath) คือ ส่วนที่หุ้มก้านใบ
- ครีบกาบใบ (leaf auricle) คือ ส่วนที่อยู่ด้านบนทั้ง 2 ข้างของกาบใบ

เหมือนเป็นหัวไหล่

- กระจี่ง (leaf ligule) คือ ตอนปลายของกาบใบตรงที่ต่อกับใบยอดกาบ
- ใบยอดกาบ (leaf blade) คือ ใบไม้ไผ่ที่พบเห็นนั่นเอง ใบยอดกาบเป็นส่วนที่ต่อจากตัวกาบใบ ไม่มีก้านใบและมีรอยต่ออยู่กับกาบเสมอ ไม่ได้เชื่อมเป็นแผ่นเดียวตลอด ใบยอดกาบมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละชนิดไม้ไผ่ บางชนิดมีลักษณะของฐานใบยอดกาบเป็นรูปทรงป้าน บางชนิดมีฐานเรียว
- รอยก้านใบ (leaf scar) คือ บริเวณที่ก้านใบติดกับส่วนยอดของกาบใบ

ภาพที่ 9 ลักษณะและส่วนประกอบต่างๆ ของกาบหุ้มลำและใบไผ่
(Structure of culm sheath and leaf sheath)

ที่มา: McClure (1966)

ลักษณะของใบที่ใช้สังเกต คือ รูปร่างของใบ ขนาดของใบ ลักษณะของกระจี่ง และครีบกาบใบ รวมถึงลักษณะการเรียงตัวของใบ การจำแนกไม้ไผ่โดยใช้ใบเป็น

ห้องสมุดกรมป่าไม้

Forest Department Library

เกณฑ์ค่อนข้างสับสน เนื่องจากใบของไม้ไผ่มีความแปรผันกันมาก แม้ภายในต้นเดียวกัน การจำแนกไม้ไผ่โดยใช้ใบเป็นเกณฑ์จึงไม่เป็นที่นิยมมากนัก อย่างไรก็ตามสามารถใช้ขนาดของใบเป็นหลักเกณฑ์ในการแยกสกุลของไม้ไผ่ในเบื้องต้นได้ เช่น ไม้ไผ่ในสกุล *Cephalostachyum* *Dendrocalamus* และ *Gigantochloa* มีใบขนาดใหญ่ ในขณะที่ไม้ไผ่ในสกุล *Arundinaria* *Bambusa* และ *Thyrsostachys* มีใบขนาดเล็ก

3. กาบหุ้มลำ (culm sheath)

- กาบหุ้มลำ คือส่วนที่หุ้มอยู่รอบลำ มีประโยชน์ในการป้องกันลำเมื่อยังอ่อนอยู่ กาบหุ้มลำมักจะหลุดร่วงไปเมื่อลำเจริญเติบโตเต็มที่ มีไม้ไผ่เพียงบางชนิดเท่านั้นที่กาบหุ้มลำไม่หลุดร่วง เช่น ไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis*) และไผ่รวกดำ (*T. oliveri*) กาบหุ้มลำมีส่วนประกอบที่คล้ายใบไผ่ (ภาพที่ 9) คือมีส่วนที่เป็นกาบ (sheath) ครีบกาบ (auricle) กระจิง (ligule) และใบยอดกาบ (sheath blade) กาบหุ้มลำอาจมีสภาพหนา แข็ง กรอบ หรืออ่อนบาง มีขนคายหรือเกลี้ยงไม่มีขนสั้นหรือยาว กาบหุ้มลำเปรียบเหมือนกับกาบใบ หากแต่มีขนาดใหญ่กว่า กาบหุ้มลำมีลักษณะรายละเอียด เช่น ลักษณะและการเรียงตัวของขนที่เด่นชัดแตกต่างกันไปตามชนิดของไม้ไผ่ จึงใช้ประกอบการจำแนกไม้ไผ่ได้เป็นอย่างดี

- ครีบกาบ (auricle) เป็นลักษณะเด่นชนิดหนึ่งที่ใช้แยกชนิดของไม้ไผ่ เนื่องจากมีความแตกต่างกันไปในไม้ไผ่แต่ละชนิด ไม้ไผ่บางชนิดมีครีบกาบเป็นแผ่นบางชนิดมีครีบกาบเป็นขนแข็งๆ โดยทั่วไปครีบกาบด้านซ้ายและขวาจะมีรูปร่างคล้ายกันและมีขนาดเท่าๆ กัน แต่มีไม้บางชนิด เช่น ไผ่หวาน (*Bambusa* sp.) มีครีบกาบด้านซ้ายและขวาไม่เหมือนกัน (ภาพที่ 10A)

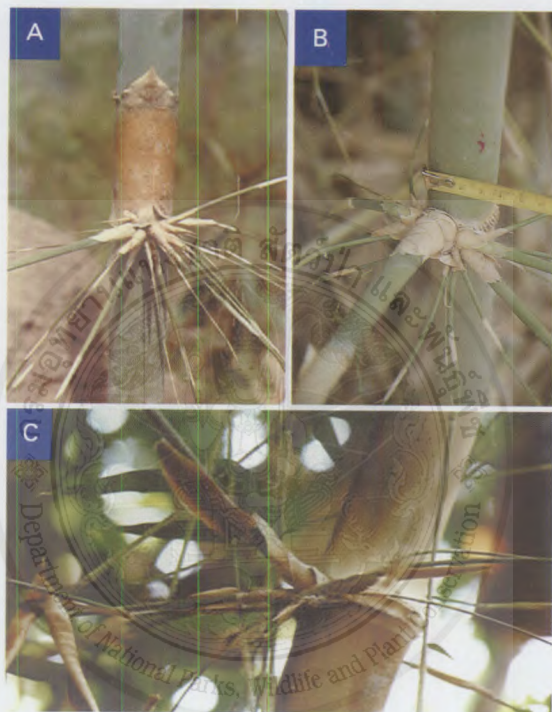
- กระจิง (ligule) กระจิงของกาบหุ้มลำสามารถใช้แยกชนิดไม้ไผ่ได้ดีกว่ากระจิงของใบ เนื่องจากมีขนาดใหญ่กว่า ไม้ไผ่บางชนิด เช่น ไผ่ไร่ (*Gigantochloa albociliata*) มีกระจิงเป็นแผ่นรูปตัวยูเด่นชัด (ภาพที่ 10B) ส่วนใบยอดกาบอาจติดอยู่กับกาบหุ้มลำตลอดเวลา หรือหลุดร่วงไปก่อนตัวกาบ

ภาพที่ 10 ลักษณะครีบกาบของไผ่หวาน (A) และกระจิงของไผ่ไร่ (B)
((A) Distinct characteristics of auricles of Pai Wan
(*Bambusa* sp.) and (B) ligule of *Gigantochloa albociliata*)

4. การแตกกิ่ง (branching)

ไม้ไผ่บางชนิดมีการแตกกิ่งตั้งแต่โคนของลำจนถึงยอด บางชนิดแตกกิ่งเฉพาะบริเวณส่วนยอดของลำ และยังพบว่าไม้ไผ่แต่ละชนิดมีลักษณะการแตกกิ่งแขนงแตกต่างกัน บางชนิดมีการแตกกิ่งขนาดเล็กเท่าๆ กันจำนวนมาก ซึ่งกิ่งเล็กเหล่านั้นมีการแตกออกจากตาทุกทิศทาง เช่น ไผ่ในสกุล *Cephalostachyum* ได้แก่ ไผ่ข้าวหลาม (*C. pergracile*) (ภาพที่ 11A) ไม้ไผ่บางชนิดแตกกิ่งแขนงแบบมีกิ่งหลักและกิ่งรอง คือมีกิ่งขนาดใหญ่ 1 กิ่งเป็นกิ่งหลัก และมีกิ่งขนาดเล็ก 1 หรือ 2 กิ่งเป็นกิ่งรอง เกิดอยู่ข้างๆ กิ่งหลัก เช่น ไผ่ในสกุล *Bambusa* และ *Dendrocalamus* ได้แก่ ไผ่หวาน (ภาพที่ 11B) และไผ่ตง (*D. asper*) (ภาพที่ 11C) และไม้ไผ่บางชนิดมีการแตกกิ่งขนาดใหญ่เพียงกิ่งเดียว เช่น ไผ่ในสกุล *Gigantochloa* ได้แก่ ไผ่ไร่ เป็นต้น

ภาพที่ 11 ลักษณะการแตกกิ่งของไผ่ข้าวหลาม (A) ไผ่หวาน (B) และ ไผ่ตง (C)

(Branching of *Cephalostachyum pergracile* (A),

Pai Wan (*Bambusa* sp.) (B) and *Dendrocalamus asper* (C))

5. ความสั้น-ยาวของปล้อง ไม้ไผ่แต่ละชนิดมีความยาวของปล้องไม่เท่ากัน บางชนิดมีความยาวของปล้องเป็นลักษณะเด่น เนื่องจากมีปล้องยาวมาก เช่น ไผ่นวล (ชลบุรี) หรือ ไผ่ปล้องยาว (ปราจีนบุรี) หรือ ไผ่ซี่ (จันทบุรี) (โดยไผ่ที่กล่าวมานี้ ยังไม่ทราบชื่อพฤกษศาสตร์ที่ถูกต้อง) ซึ่งปกติมีความยาวของปล้องเฉลี่ยประมาณ 100-120 เซนติเมตร ในขณะที่ไผ่ชนิดอื่นมีปล้องยาวประมาณ 20-50 เซนติเมตร

6. ขนาดความโตของลำ สามารถใช้จำแนกไม้ไผ่ได้อย่างคร่าวๆ ว่าเป็นไผ่ขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ โดยทั่วไปลำของไม้ไผ่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 0.5-25.0 เซนติเมตร ไผ่ขนาดเล็กที่พบในประเทศไทย คือ ไผ่เพ็ก หรือ หญ้าเพ็ก (*Vietnamosasa pusilla*) ส่วนไผ่ขนาดใหญ่ ได้แก่ ไผ่หก (*Dendrocalamus hamiltonii*)

7. ลักษณะของตาข้าง (bud) และขนรอบข้อ หรือลักษณะเด่นอื่นๆ บริเวณข้อ เช่น มีแถบสีขาวคาดบริเวณรอบๆ ข้อ ซึ่งพบในไผ่งู (*Bambusa nutans*)

8. สีของลำต้น มีความเด่นชัดในไผ่บางชนิด เช่น ไผ่เหลือง (*B. vulgaris*) มีลำเป็นสีเหลือง หรือเป็นแถบสีเขียวสลับเหลือง

9. ลักษณะความนวลของลำต้น ไผ่บางชนิดมีผงสีขาวคล้ายแป้งติดอยู่ตลอดลำต้น โดยเฉพาะลำที่มีอายุ 1-2 ปี ทำให้ลำต้นมีสีนวล เช่น ไผ่ขางนวล (*Dendrocalamus membranaceus*) และ ไผ่ขางหม่น (*D. sericeus*)

10. หน่อ (shoot) หน่อของไม้ไผ่เป็นส่วนที่แสดงลักษณะของกาบลำ (sheath) ที่ซ้อนทับกันเป็นชั้นๆ ได้อย่างสมบูรณ์และชัดเจน ทำให้หน่อของไม้ไผ่แต่ละชนิดมีรูปร่าง ลักษณะภายนอก และสี แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด หน่อไม้ไผ่เป็นลักษณะประจำพันธุ์ที่เด่นชัด จึงใช้ในการจำแนกชนิดของไม้ไผ่ได้เป็นอย่างดี

11. ช่อดอก ดอก และเมล็ด (inflorescence, flower and fruit)

การออกดอกของไม้ไผ่ หรือที่เรียกกันว่า ไผ่ตายขุย เป็นที่รู้จักและพบเห็นกันมาแต่โบราณ แต่การคาดคะเนอายุของไผ่แต่ละชนิดที่จะออกดอกยังเป็นเรื่องที่ลึกลับอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยทั่วไปแล้วไม้ไผ่มีวงจรชีวิตที่ค่อนข้างยาวนาน บางชนิดใช้เวลาถึง 77 ปี จึงออกดอก 1 ครั้ง (Janzen, 1976) และไม่มีใครสามารถคาดคะเนกำหนดเวลาในการออกดอกของไม้ไผ่ในป่าธรรมชาติได้อย่างถูกต้อง การออกดอกของไม้ไผ่เป็นลักษณะเด่นประจำพันธุ์ ซึ่งน่าสนใจว่าการออกดอกของพืชชนิดอื่นๆ เนื่องจากการออกดอกของไม้ไผ่เป็นการพัฒนาขั้นสุดท้ายของไม้ไผ่ที่นำไปสู่การผลิตเมล็ด (fruiting) ก่อนที่ไม้ไผ่ต้นนั้นจะตาย และเชื่อกันว่าไม้ไผ่มีการบันทึกอายุทาง

สรีระ (physiological age) ผ่านทางท่อนพันธุ์ เมื่อทำการปลูกไม้ไผ่โดยใช้วิธีแยกเหง้าหรือกิ่งปักชำ เหง้าและกิ่งปักชำเหล่านั้นจะออกดอกและหมดอายุขัยในระยะเวลาเดียวกับต้นแม่ การเริ่มต้นอายุรอบใหม่จึงต้องเริ่มต้นโดยทำการปลูกจากเมล็ดเท่านั้น หรืออาจทำการชักนำการเกิดคัพพะ (embryo) ในห้องปฏิบัติการ โดยผ่านขบวนการ somatic embryogenesis (Usha Rao *et.al.*, 1990)

ไม้ไผ่ ในประเทศไทยมีการออกดอกกระจัดกระจายในภูมิภาคต่างๆ ทุกปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนในภาคใต้ ไม่พบการออกดอกของไม้ไผ่บ่อยนัก ไม้ไผ่มีช่วงระยะเวลาของการออกดอกและผลิตเมล็ดประมาณ 5-6 เดือน โดยตาดอกมีการพัฒนาเร็วที่สุดในเดือนตุลาคม หรือบางภูมิภาคเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนหรือเดือนธันวาคม จนกระทั่งเมล็ดแก่เต็มที่ในเดือนกุมภาพันธ์จนถึงเดือนเมษายนของปีถัดไป ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าไม้ไผ่ที่ขึ้นอยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการออกดอกเร็วกว่าไม้ไผ่ที่ขึ้นอยู่ในภาคกลาง

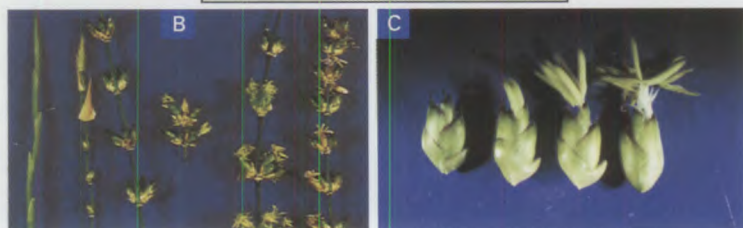
ดอกไม้ไผ่ มีลักษณะเป็นช่อ ซึ่งไม้ไผ่แต่ละชนิดมีการพัฒนาลักษณะของช่อดอกแตกต่างกันออกไป (ภาพที่ 12) จึงสามารถใช้เป็นลักษณะในการจำแนกชนิดของไม้ไผ่ได้เป็นอย่างดี โดยทั่วไปแล้วช่อดอกหนึ่ง (spike) จะมีกลุ่มดอกย่อย (spikelet) หลายกลุ่ม (ภาพที่ 13A B และ C) กลุ่มดอกหนึ่งมีดอกดอกเดี่ยวหรือหลายดอก ที่โคนสุดของกลุ่มดอกมีกลีบ (glume) เรียกว่า กลีบหุ้มกลุ่มดอก ปกติมี 2 กลีบ ดอกแต่ละดอกจะมีก้านดอก (rachilla) สั้นๆ และมีกลีบหุ้มดอกชั้นนอก (lemma) ขนาดใหญ่ สามารถหุ้มส่วนต่างๆ ของดอกได้โดยรอบ กลีบดอกชั้นใน (palea) มีจำนวน 2 กลีบ กลีบเล็กๆ ชั้นในสุดพบบริเวณรอบรังไข่ เรียกว่า lodicule ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบานและการหุบของดอก (Esau, 1964) (ดูภาพประกอบใน ญฎฐากร และคณะ, 2539) ส่วนมากมีจำนวน 3 กลีบหรือบางทีมีเพียง 2 กลีบเท่านั้น เกสรตัวผู้ (stamen) มีจำนวน 3 หรือ 6 อัน ก้านเกสรเชื่อมติดกันหรือแยกกันอยู่ ตรงยอดอับเรณู (anther) มักพองโตหรือมีขน เกสรตัวเมีย (pistil) มักมีขนปกคลุม และตอนปลายเป็นที่ตั้งของยอดเกสร (stigma)

ภาพที่ 12 ข้อดอกของไม้ไผ่ชนิดต่างๆ

A. ไผ่บงใหญ่ B. ไผ่ตง C. ไผ่ผากมัน

(Inflorescences of *Dendrocalamus brandisii* (A), *Dendrocalamus asper* (B) and *Pai Paak* (*Gigantochloa hasskarliana*) (C))

ภาพที่ 13 A. ส่วนประกอบของดอกไม้ไผ่ (ใช้ดอกไผ่ตงเป็นตัวอย่าง)

B: ข้อดอกและกลุ่มของข้อดอก C: กลุ่มดอกย่อย

(A = Structure of bamboo flowers e.g. flowers of *Dendrocalamus asper*;

B = Inflorescences; C = Spiklet)

ที่มา:

ณัฐกร และคณะ (2539)

การออกดอกของไม้ไผ่ สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ
(Anantachote, 1990) ดังต่อไปนี้

1. การออกดอกเป็นกลุ่ม (gregarious flowering) ไม้ไผ่ที่มีการออกดอกประเภทนี้ จะออกดอกพร้อมๆ กัน ครอบคลุมพื้นที่เป็นบริเวณกว้างใหญ่ ตัวอย่างเช่น ไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis*) ไผ่ซาง (*Dendrocalamus strictus*) ไผ่ซางนวล (*D. membranaceus*) ไผ่ป่า (*Bambusa bambos*) และไผ่ข้าวหลาม (*Cephalostachyum pergracile*)

2. การออกดอกประปราย (sporadic flowering) ไม้ไผ่ที่มีการออกดอกประเภทนี้จะออกดอกกระจัดกระจายในพื้นที่ อาจจะออกดอกเป็นกอหรือเป็นกลุ่มจำนวนน้อย และมักออกดอกในเวลาที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ไผ่หก (*Dendrocalamus hamiltonii*)

สำหรับไผ่ตง จะขอสถาบันถึงเป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากเป็นไผ่เศรษฐกิจอันดับหนึ่งของประเทศและไม่พบขึ้นในป่าธรรมชาติ ไผ่ตงเป็นไม้ไผ่ที่ถูกนำเข้ามาปลูกในประเทศไทยมานานนับร้อยปี หรือประมาณปี 2447 (ถนอมและประสาน, 2512; สุภาวดี, 2527) มนุษย์จึงมีบทบาทต่อการขยายพันธุ์และการปลูกไม้ไผ่ชนิดนี้มาโดยตลอด การออกดอกและการตายชุกของไผ่ตงจึงไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับไม้ไผ่ชนิดอื่นๆ ที่ขึ้นอยู่ในป่าธรรมชาติได้ ไผ่ตงเท่าที่พบมีทั้งหมด 4 สายพันธุ์ย่อย คือ ไผ่ตงเขียว ไผ่ตงดำ ไผ่ตงหม้อ และไผ่ตงหนู จากการสำรวจการออกดอกของไผ่ตงเพื่อทำการเก็บเมล็ด ในช่วงปี 2533 ถึง 2537 พบว่า เฉพาะสายพันธุ์ไผ่ตงเขียวเท่านั้นที่มีการออกดอก และมีลักษณะของการออกดอกแบบประปรายไม่ครอบคลุมพื้นที่กว้างใหญ่ (สกลศักดิ์ และคณะ, ข้อมูลจากการสำรวจ) อย่างไรก็ตาม เมื่อปี 2538 ไผ่ตงเขียวทั่วประเทศได้ออกดอกและตายชุกพร้อมๆ กัน มีการตายชุกเป็นพื้นที่กว้างใหญ่หรือตายทั้งพื้นที่ที่ปลูก โดยทั่วประเทศมีรายงานการตายชุกรวมทั้งสิ้น 250,000 ไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2538 ก และ ข; อ้างตาม สุพล, 2539) ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจแก่บรรดาชาวสวนไผ่ตงเป็นอย่างมาก สาเหตุของการ

ตายชุกของไผ่ตงเขียวพร้อม ๆ กันทั่วประเทศ สันนิษฐานว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปลูกไผ่ตงเขียวโดยวิธีใช้กิ่งปักชำ เนื่องจากกิ่งปักชำมีอายุทางสรีระเท่ากับต้นแม่ดั้งเดิม เมื่อต้นไผ่มีอายุครบวงจรการออกดอกและตายชุก กิ่งปักชำและต้นแม่จึงออกดอกและตายชุกพร้อม ๆ กัน สำหรับไผ่ตงดำ ไผ่ตงหม้อ และไผ่ตงหนู ไม่พบว่ามี การออกดอกในช่วงปี พ.ศ. 2533-2540 แต่ในปี 2542-2543 พบไผ่ตงดำในบริเวณจังหวัดปราจีนบุรีออกดอกบ้าง แต่เป็นแบบประปรายไม่สามารถเก็บเมล็ดได้ และต้นแม่ไม่ตายภายในปีเดียว ลักษณะเช่นนี้หากทำการบำรุงกอไผ่โดยการใส่ปุ๋ยพรวนดินและให้น้ำ ในทันทีที่เห็นต้นไผ่แสดงอาการของการออกดอก ซึ่งสามารถสังเกตได้จากการที่ไผ่กอให้ผลผลิตน้อยลงอย่างชัดเจนในปีนั้น และผลิตใบที่มีขนาดเล็กผิดปกติ การใส่ปุ๋ย พรวนดิน และให้น้ำ จะช่วยให้กอไผ่ฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้ง สามารถป้องกันไม่ให้กอไผ่นั้นออกดอกอย่างต่อเนื่องและไม่ตายชุกในปีถัดไป การบำรุงกอไผ่อย่างดีจะช่วยยืดระยะเวลาของการออกดอกออกไปได้อีกระยะหนึ่ง อาจเป็นเวลากว่า 10 ปี หรือเป็น 100 ปี ดังที่มีรายงานในประเทศจีน อาจกล่าวได้ว่าการออกดอกของไผ่ตงขึ้นอยู่กับชนิดของสายพันธุ์ย่อย รวมถึงสภาพและลักษณะของพื้นที่ที่ทำการปลูกและการดูแลรักษาแปลงปลูก วงชีวิตของไผ่ตงเขียวที่ปลูกกันในประเทศไทยได้สิ้นสุดใน ปี 2538 ไผ่ตงเขียวทั่วประเทศหรือประมาณ 80-90% มีการออกดอกและตายชุกพร้อม ๆ กัน จึงสรุปได้ว่าไผ่ตงเขียวมีการออกดอกแบบเป็นกลุ่ม การออกดอกที่พบแบบประปรายก่อนหน้านั้น เป็นเพียงการออกดอกก่อนอายุชุกเพียง 2-3 ปี ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่ทำการปลูก นอกจากนี้ยังพบว่าไม้ไผ่ตงเขียวบางกอทย่อยออกดอกและตายชุกเพิ่มเติมบ้างในช่วงปี 2538-2540 แต่เป็นแบบประปราย

นอกจากประเภทของการออกดอกที่แตกต่างกันแล้ว ไม้ไผ่แต่ละชนิดยังมีลักษณะของการออกดอกที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

ก. การออกดอกทั้งกอ (clump flowering) คือ ลักษณะที่ไม้ไผ่ทุกลำออกดอกพร้อมกัน ในเวลาเดียวกัน (ภาพที่ 14) ไม้ไผ่ที่ออกดอกลักษณะนี้

โดยมากจะผลิตเมล็ดได้คราวละมากๆ และต้นแม่จะตายหลังจากการออกดอก ไม้ไผ่ในประเทศไทยที่มีการออกดอกในลักษณะนี้ ได้แก่

1. ไผ่ป่า (*Bambusa bambos*)
2. ไผ่เลี้ยง(2) ชื่อพฤกษศาสตร์อยู่ในระหว่างการตรวจสอบความถูกต้อง
3. ไผ่บง (*B. nutans*)
4. ไผ่ข้าวหลาม (*Cephalostachyum pergracile*)
5. ไผ่เอี้ยะ (*C. virgatum*)
6. ไผ่บงใหญ่ (*Dendrocalamus brandisii*)
7. ไผ่หก (*D. hamiltonii*)
8. ไผ่ชางนวล (*D. membranaceus*)
9. ไผ่ซาง (*D. strictus*)
10. ไผ่ไร่ (*Gigantochloa albociliata*)
11. ไผ่ผากมัน (*Gigantochloa hasskarliana*)
12. ไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis*)

ภาพที่ 14 ลักษณะการออกดอกแบบทั้งกอของไม้ไผ่ชนิดต่างๆ

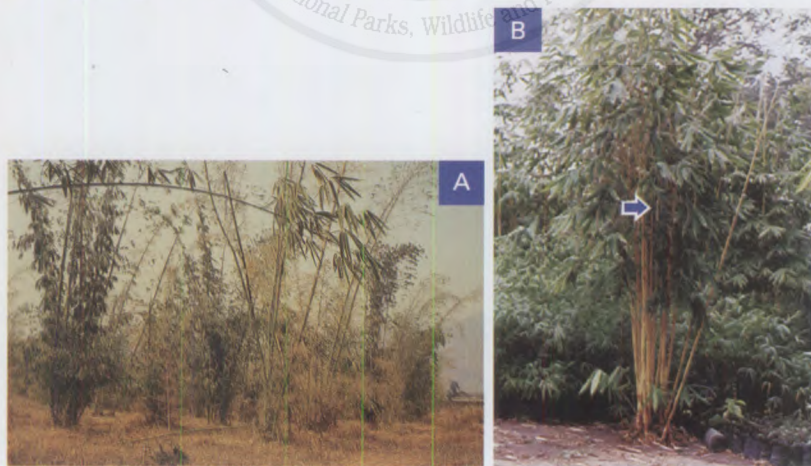
A. ไผ่บงใหญ่ B. ไผ่รวก C. ไผ่ข้าวหลาม

(Clump flowering habit of *Dendrocalamus brandisii* (A),
Thyrsostachys siamensis (B), and *Cephalostachyum pergracile* (C))

ไม้ไผ่ในประเทศไทย

ข. การออกดอกแบบเป็นลำ (culm flowering) คือ ลักษณะที่ไม้ไผ่มีการออกดอกที่ละลำหรือหลายลำ แล้วจึงทยอยออกดอกจนกระทั่งหมดทุกลำ ปกติใช้ระยะเวลาในการออกดอกตั้งแต่ลำแรกจนถึงลำสุดท้ายมากกว่า 1 ปี แล้วไม้ไผ่ก่อนนั้นก็ตายในที่สุด ไม้ไผ่ในประเทศไทยที่มีการออกดอกในลักษณะนี้ ได้แก่ ไม้ตง (*Dendrocalamus asper*) (ภาพที่ 15A)

ค. การออกดอกอย่างต่อเนื่อง (continuous flowering) โดยธรรมชาติเมื่อไม้ไผ่เจริญและพัฒนาจนถึงขั้นการออกดอกแล้วก็จะตายในที่สุด แต่มีไม้ไผ่บางชนิดที่สามารถเจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง โดยในแต่ละปีมีเพียงหนึ่งหรือสองลำเท่านั้นที่ออกดอก ส่วนลำอื่นๆ ในกอเดียวกันยังสามารถเจริญและแตกหน่อต่อไปได้ตามปกติ อย่างไรก็ตามไม้ไผ่ที่มีการออกดอกลักษณะนี้ไม่พบว่ามีการผลิตเมล็ดดังเช่นไม้ไผ่ที่ออกดอกแบบทั้งกอและแบบเป็นลำ (ก และ ข) ไม้ไผ่ที่พบว่ามีลักษณะการออกดอกแบบนี้ ได้แก่ ไม้ทอง (*Schizostachyum brachycladum*) (ภาพที่ 15B) ไม้ไผ่ชนิดนี้เป็นไม้ไผ่ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ นิยมปลูกเป็นไม้ประดับในบ้านเรา แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่านำมาจากประเทศอะไร และเมื่อไร

ภาพที่ 15 ลักษณะการออกดอกแบบเป็นลำของไม้ตง (A) และการออกดอกอย่างต่อเนื่องของไม้ทอง (B) (ลูกศรชี้ที่ข้อดอก)
(Culm flowering in *Dendrocalamus asper* (A), and continuous flowering in *Schizostachyum brachycladum*)

กรมการป่าไม้

Department of Forestry

เมล็ดไม้ไผ่ แท้จริงคือ ผล (fruit) นั่นเอง แต่ด้วยลักษณะของเมล็ดที่คล้ายกับเมล็ดข้าวจึงนิยมเรียกว่าเมล็ด เมล็ดไม้ไผ่แต่ละชนิดมีลักษณะและรูปร่างแตกต่างกัน ทำให้สามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกพันธุ์ได้ ความสามารถในการผลิตเมล็ดของไม้ไผ่แต่ละชนิดนั้น ขึ้นอยู่กับประเภทและลักษณะของการออกดอกของไม้ไผ่ ไม้ไผ่ที่ออกดอกแบบเป็นกลุ่มใหญ่ และมีลักษณะการออกดอกแบบเป็นกอพร้อม ๆ กัน หรือเวลาที่ไล่เรียงกัน จะผลิตเมล็ดที่มีคุณภาพดีกว่าไม้ไผ่ที่ออกดอกในลักษณะอื่น ๆ (อนันต์, 2534) ซึ่งทำให้สามารถเก็บเมล็ดได้ครั้งละจำนวนมาก ๆ เช่น ไผ่รวก และไผ่ซาง เป็นต้น ไม้ไผ่ที่ออกดอกประเภทประปราย หรือมีลักษณะการออกดอกแบบเป็นลำ จะผลิตเมล็ดจำนวนน้อย เช่น ไผ่ตง และมีไม้ไผ่บางชนิดที่ออกดอกแล้วไม่สามารถผลิตเมล็ดได้ เช่น ไผ่เลี้ยง(2) ซึ่งในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมามีพบว่าไผ่เลี้ยงมีการออกดอกบ้างแบบประปราย แต่ไม่พบว่ามีการผลิตเมล็ด (รุ่งนภา และคณะ, ข้อมูลจากการสำรวจ)

เมล็ดของไม้ไผ่แต่ละชนิดมีขนาดแตกต่างกันไป ไม้ไผ่บางชนิดมีเมล็ดขนาดเท่ากับหรือใหญ่กว่าผลลำไย เช่น ไม้ไผ่ในสกุล *Melocanna* ที่มีผลแบบ berries คือมีเนื้อฉ่ำน้ำ ซึ่งผิดแปลกไปจากไม้ไผ่ในสกุลอื่น ๆ โดยทั่วไปแล้วเมล็ดไม้ไผ่จะมีลักษณะเหมือนและมีขนาดใกล้เคียงกับเมล็ดข้าว และเป็นที่น่าสังเกตว่าไม้ไผ่ที่มีลำขนาดใหญ่หรือค่อนข้างใหญ่ เช่น ไผ่ป่า ไผ่หก ไผ่บงใหญ่ และไผ่ตง จะมีขนาดของเมล็ดเล็กกว่าไม้ไผ่ที่มีลำขนาดเล็ก เช่น ไผ่รวก ไผ่ข้าวหลาม และไผ่ไร่

ไม้ไผ่ ในประเทศไทยที่มีการพัฒนาและเจริญเติบโตถึงขั้นของการออกดอกและผลิตเมล็ดสม่ำเสมอทุก ๆ ปี หรือปีเว้นปี ได้แก่ ไผ่ป่า ไผ่ซาง ไผ่ชางนวล ไผ่รวก และไผ่ไร่ ซึ่งสามารถทำการเก็บเมล็ดได้ในราวเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนของทุกปี (งานด้านผลิตผลรองป่าไม้ ส่วนวนวัฒนวิจัย สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้) สถิติการเก็บเมล็ดไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ โดยกรมป่าไม้ตั้งแต่ปี 2535 ถึงปี 2544 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปริมาณการเก็บเมล็ดไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ในท้องที่จังหวัดกาญจนบุรี
ช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ระหว่างปี 2535-2544

ปีที่เก็บ	ชนิด	แหล่ง	จำนวน (กก.)
2535	ไผ่ป่า	ทองผาภูมิ, บ่อพลอย	105.5
	ไผ่ซาง	ทองผาภูมิ, ต่านช้าง	61.0
	ไผ่บงใหญ่	ทองผาภูมิ	25.0
	ไผ่รวก	ทองผาภูมิ	65.0
2536	ไผ่ป่า	บ่อพลอย	23.0
	ไผ่บงใหญ่	ทองผาภูมิ	23.8
	ไผ่ซางนวล	หนองปรือ	234.5
	ไผ่รวก	บ่อพลอย	26.5
2537	ไผ่ป่า	ทองผาภูมิ	201.5
	ไผ่บงใหญ่	ทองผาภูมิ, สังขละบุรี	24.0
	ไผ่ข้าวหลาม	ทองผาภูมิ	155.75
	ไผ่ตง	ศรีสวัสดิ์	6.6
	ไผ่ซางนวล	ทองผาภูมิ, ศรีสวัสดิ์	116.5
	ไผ่รวก	บ่อพลอย	4.0
2538	ไผ่บงดำ	ไทรโยค	0.8
	ไผ่ตง	ไทรโยค	30.0
	ไผ่ซางนวล	ทองผาภูมิ	24.8
	ไผ่รวก	ไทรโยค	366.0
2539	ไผ่ป่า	ศรีสวัสดิ์	242.0
	ไผ่บงใหญ่	ทองผาภูมิ	8.0
	ไผ่ซางนวล	ทองผาภูมิ, ไทรโยค	35.0
	ไผ่รวก	บ่อพลอย	42.0
2540	ไผ่ป่า	ไทรโยค	117.0
	ไผ่ซาง	หนองปรือ	73.0
	ไผ่ไร่	ทองผาภูมิ	8.8
	ไผ่รวก	บ่อพลอย	20.0

ตารางที่ 1 (ต่อ) ปริมาณการเก็บเมล็ดไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ในท้องที่จังหวัดกาญจนบุรี
ช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ระหว่างปี 2535-2544

ปีที่เก็บ	ชนิด	แหล่ง	จำนวน (กก.)
2541	ไผ่ป่า	ไทรโยค, บ่อพลอย	12.0
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ, ศรีสวัสดิ์	161.7
	ไผ่ไร่	ไทรโยค, ทองผาภูมิ	9.2
	ไผ่รวก	บ่อพลอย, ศรีสวัสดิ์	10.2
2542	ไผ่ป่า	ทองผาภูมิ	25.0
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ	131.0
		สังขละบุรี	20.5
	ไผ่ไร่	ไทรโยค	36.0
		ทองผาภูมิ	34.5
	ไผ่รวก	ไทรโยค	19.5
2543	ไผ่ป่า	ไทรโยค	30.0
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ, ศรีสวัสดิ์, สังขละบุรี	250.0
2544	ไผ่ป่า	ทองผาภูมิ	30.0
	ไผ่รวก	ทองผาภูมิ	90.0
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ	20.0
	ไผ่บงใหญ่	ไทรโยค	18.0

Note: ชื่อพฤกษศาสตร์ ไม้ป่า (*Bambusa bambos*)
 ไม้บงดำ (*B. tulda*)
 ไม้ข้าวหลาม (*Cephalostachyum pergracile*)
 ไม้ดง (*Dendrocalamus asper*)
 ไม้บงใหญ่ (*D. brandisii*)
 ไม้ชางนวล (*D. membranaceus*)
 ไม้ชาง (*D. strictus*)
 ไม้ไร่ (*Gigantochloa albociliata*)
 ไม้รวก (*Thyrsostachys siamensis*)

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโต

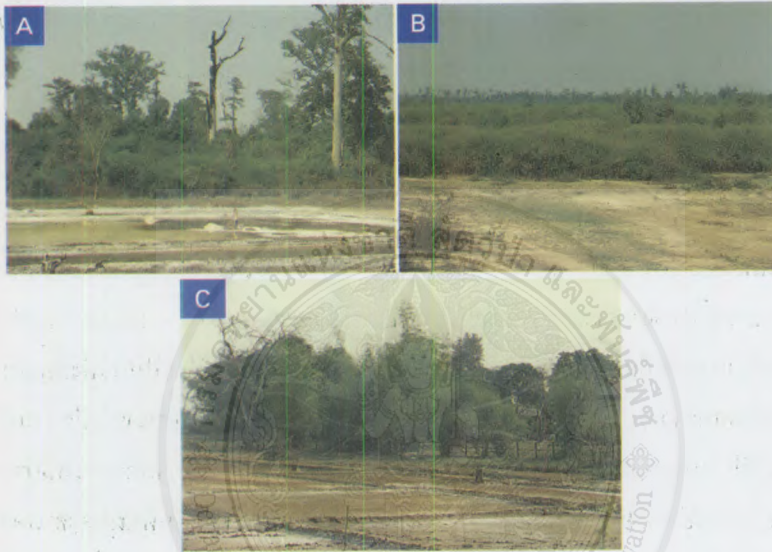
ไม้ไผ่ เป็นพืชที่มีการเจริญเติบโตเร็วอย่างอัศจรรย์ หน่อของไม้ไผ่ที่มีระบบเหง้าแบบลำเดี่ยวบางชนิด มีการพุ่งตัวได้สูงถึง 90-120 เซนติเมตร ภายในเวลา 24 ชั่วโมง การกระจายของไม้ไผ่แต่ละชนิดพันธุ์ในท้องที่ต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะภูมิอากาศ ไม้ไผ่แต่ละชนิดสามารถขึ้นอยู่ในที่ที่มีอุณหภูมิต่าง ๆ กัน โดยอยู่ในช่วงระหว่าง 8.8-36 องศาเซลเซียส ไม้ไผ่ที่มีลำขนาดใหญ่ต้องการที่ซึ่งมีอุณหภูมิผันแปรน้อยกว่าชนิดที่มีลำขนาดเล็กและมักขึ้นปะปนกับไม้ใหญ่ ส่วนไม้ไผ่ที่มีลำขนาดเล็กอาจขึ้นกลางแจ้งได้ดี (สมาน และ นิตยา, ไม่ปรากฏปีพิมพ์) ปริมาณน้ำฝนน้อยที่สุดที่ไม้ไผ่ต้องการประมาณ 40 นิ้ว (1,020 มิลลิเมตร) ต่อปี (Ahmed, 1957) ส่วนปริมาณสูงสุดไม่แน่นอน โดยพบว่าในที่ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนถึง 250 นิ้ว (6,350 มิลลิเมตร) ต่อปี ก็มีไม้ไผ่ขึ้นอยู่

สำหรับความชื้น ปกติไม้ไผ่ขนาดใหญ่ต้องการความชื้นมากกว่าไม้ไผ่ขนาดเล็ก การกระจายพันธุ์ของไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ จึงมักถูกจำกัดโดยความชื้น ไม้ไผ่บางชนิด เช่น ไม้หก (*Dendrocalamus hamiltonii*) จะพบขึ้นเฉพาะในที่ซึ่งมีความชื้นมากพอสมควร จึงมักเจริญไม่คั่งงามในป่าเบญจพรรณแล้ง ส่วนไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis*) แม้ว่าจะสามารถขึ้นอยู่ได้ในทุกสภาพพื้นที่ แต่เมื่อพบขึ้นในบริเวณที่มีอากาศแห้งแล้ง และมีความชื้นต่ำในฤดูแล้งจะมีขนาดของลำเล็ก แคร่แกร็นและมีรูปทรงไม่สวยงามเหมือนพวกที่ขึ้นอยู่ตามริมลำธาร นอกจากนี้การเจริญเติบโตของไม้ไผ่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัว (adaptability) ให้เข้ากับสภาพความชื้นในดินและในอากาศด้วย เช่น ในบริเวณที่มีความชื้นสม่ำเสมอตามบริเวณลำห้วยหรือลำธารในจังหวัดกาญจนบุรี จะพบไผ่ป่า (*Bambusa bambos*) และไผ่ล่ำมेलอก (*B. longispiculata*) ขึ้นเต็มไปหมด แต่ในที่แห้งแล้งในจังหวัดชัยนาท และอุทัยธานี มักพบไผ่รวกขึ้นอยู่ในเนื้อที่จำกัดและมีขนาดเล็กกว่าธรรมดา (บรรเทา, 2513) ส่วนไม้ไผ่ทางภาคใต้ เช่น ไม้แฉะ หรือไม้คาย (*Gigantochloa ligulata*) จะเจริญได้ดีในดินที่มี

ความชื้นพอเหมาะ เมื่อขึ้นปนอยู่กับไม้ยางพาราจึงมีการเจริญเติบโตดีกว่าเมื่อขึ้นในที่โล่ง ไร่ไผ่ (*G. albociliata*) ทางภาคเหนือที่ขึ้นในป่าผสมผลัดใบก็มีการเจริญงอกงามกว่าพวกที่ขึ้นในที่โล่งเช่นเดียวกัน

2. ลักษณะดิน ไผ่ไผ่ชอบดินที่มีการระบายน้ำดี จึงมักพบขึ้นอยู่บนที่ดินร่วนปนทราย (sandy loam) มีเพียงบางชนิดที่ขึ้นได้ในดินลูกรัง หรือดินที่มีการระบายน้ำไม่ดีเพราะมีเปอร์เซ็นต์ของดินเหนียวผสมอยู่มาก ไผ่ไผ่แต่ละชนิดมีความต้องการดินที่แตกต่างกันออกไป จึงอาจใช้ชนิดของไผ่ไผ่เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพของดินโดยคร่าวๆ ได้ เช่น ที่ใดมีไผ่ไผ่ขึ้นนับว่าเป็นดินร่วนปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์ดี เหมาะสมที่จะทำเป็นพื้นที่ปลูกสวนสักได้ ถ้าเป็นไผ่รวกดินจะเหนียวและเลวลง หากเป็นป่าไผ่ซาง (*Dendrocalamus strictus*) ดินมักจะเป็นหินผุและขาดความอุดมสมบูรณ์ (อำนาจ, 2521) โดยทั่วไปไผ่ไผ่ที่มีลำใหญ่ต้องการดินที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าไผ่ไผ่ชนิดที่มีลำเล็ก เพราะต้องการธาตุอาหารไปใช้ในกระบวนการทางสรีระมากกว่า และจากการสำรวจบริเวณที่ดินเค็มใกล้ๆ กับที่มีการทำนาเกลือสินเธาว์ ในจังหวัดอุดรธานีและสกลนคร พบว่ามีไผ่ไผ่ขึ้นตามธรรมชาติ 1 ชนิด คือ ไผ่ป่าพุ่ม (*Bambusa flexuosa*) และไผ่ไผ่ปลูกอีก 1 ชนิด คือ ไผ่รวก (ภาพที่ 16: รุ่งนภา และ สกลศักดิ์, ข้อมูลจากการสำรวจ)

ภาพที่ 16 ไผ่ป่าพุ่มที่ขึ้นอยู่บริเวณที่ทำนาเกลือสินเธาว์ (A), ไผ่ป่าพุ่มที่ขึ้น
บนที่ดินเค็ม (B) และไผ่รวกที่ปลูกบริเวณพื้นที่ดินเค็ม (C)
(Natural distributions of *Bambusa flexuosa* (A and B) and
planted *Thyrsostachys siamensis* (C) on saline soils at Udon
Thani and Sakon Nakhon provinces)

3. ความลาดชัน (aspect) จากการเก็บสถิติในแปลงตัวอย่างปลูกไม้ไผ่
ของคณะวนศาสตร์และป่าไม้ในจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ทิศด้านลาดมีผลต่อการ
เจริญเติบโตของไม้ไผ่ โดยไม้ไผ่มีการเจริญเติบโตที่ดีกว่าหรือมีไม้ไผ่ที่มีลำขนาด
ใหญ่กว่าขึ้นอยู่ทางด้านลาดชันไปทางทิศตะวันออก ซึ่งพบว่ามีไผ่ขาง ไผ่บง
(*Bambusa nutans*) และไผ่ไร่ ขึ้นอยู่ทางด้านลาดเขาทางทิศตะวันออก เมื่อข้ามเขา
ไปอีกฟาก สภาพของดินเปลี่ยนแปลงเป็นดินลูกรัง พบไผ่ไร่ขึ้นอยู่อย่างกระ
แปร (บรรเทา, 2513)

ชนิดพันธุ์ การกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์

ไม้ไผ่ที่พบในประเทศไทย ทั้งหมดประมาณ 15 สกุล 82 ชนิด¹ (อ้างตาม เอกสารวิชาการ 8 ฉบับและข้อมูลจากการสำรวจ-ศึกษาของผู้เขียน ซึ่งหมายเลข 1-8 ที่จะอ้างถึงต่อไปในเครื่องหมาย [] เป็นการอ้างอิงถึงเอกสาร 8 ฉบับนี้):

1. Lin, W.-C., 1968	5. Dransfield, 1994
2. เต็ม และ ชุมศรี, 2512 (1969)	6. Dransfield, 1998
3. เต็ม, 2523 (1980)	7. Dransfield, 2000a, b
4. Dransfield and Widjaja, 1995	8. เต็ม, 2544 (2001)

ไม้ไผ่ในป่าธรรมชาติในประเทศไทยทุกชนิดมีระบบเหง้าแบบเป็นกอ จึงมี ลักษณะรูปร่างเป็นพุ่ม มี 1 ชนิดที่พบเฉพาะในประเทศไทย (endemic to Thailand) คือ “ไผ่คุณเต็ม” (*Temochloa liliana*) [7b,8] สามารถจำแนกลักษณะ ประจำสกุล ชนิด² การกระจายพันธุ์ ลักษณะทั่วไป การใช้ประโยชน์ และการ ขยายพันธุ์ ของไผ่ชนิดต่าง ๆ ดังนี้

1. สกุล *Arundinaria*

ลักษณะประจำสกุล เป็นไม้ไผ่พุ่ม ที่มีลำต้นขนาดเล็ก มักมีเส้นผ่าศูนย์กลาง เล็กกว่า 3 เซนติเมตร เหง้ายาวและทอดขนานไปกับพื้น

ที่พบมี 2 ชนิด คือ

1. ไผ่ตด (*A. armata* Gamble) [3,8]
4. ไผ่จืด (*A. suberecta* Munro) [3,8]

¹ จำนวนชนิด สกุล และชื่อวิทยาศาสตร์ของไม้ไผ่ในประเทศไทย ยังต้องทำการศึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องต่อไป เอกสารฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน เมื่อมีการ ศึกษาและแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้องแล้ว จะได้จัดพิมพ์ฉบับแก้ไขออกเผยแพร่ในภายหลังอีกครั้ง

² มีภาพประกอบสำหรับชนิดที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและมีการใช้ประโยชน์มากในบ้านเรา

2. สกุล *Bambusa*

ลักษณะประจำสกุล ส่วนใหญ่เป็นไม้ไผ่ขนาดใหญ่ มีเนื้อลำหนา และ กาบหุ้มลำหนา กาบมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม และหลุดร่วงไปเมื่อลำแก่ ใบยอด กาบหนา แข็ง มักมีขนคาย ตอนล่างของลำมักแตกแขนงและมีหนาม

ที่พบมี 25 ชนิด คือ

1. ไผ่ล่อป่า (*B. affinis* Munro) [2,3,8]
- *2. ไผ่ป่า (*B. bambos* (L.) Voss) [1,2,3,4,5,6,8]
- *3. ไผ่สีสุก (*B. blumeana* J.A. & J.H. Schultes.) [1,2,3,4,5,6,8]
4. ไผ่งหนาม (*B. burmanica* Gamble) [1,2,3,8]
5. ไผ่ป่าพุ่ม (*B. flexuosa* Munro) [2,3,5,8]
6. ไผ่ซางคำ (*B. latiflora* Kurz) [3,8]
7. ไผ่งป่า (*B. longispatha* Gamble) [3,8]
- *8. ไผ่ลั่นสลอก (*B. longispiculata* Gamble) [1,2,3,8]
9. ไผ่ว่าเม (*B. marginata* Munro) [2,3,8]
10. ไผ่ซางดอย (*B. membranacea* Munro C.M.A. Stapleton & N.H. Xia) [8]
11. ไม้มีชื่อไทย (*B. montana* (Ridley) Holttum) [5,8]
- *12. ไผ่เลี้ยง(1) (*B. multiplex* (Lour.) Raeuschel) [1,2,3,4,5,8]
- *13. ไผ่ง (*B. nutans* Wall.) [2,3,8]
14. ไม้มีชื่อไทย (*B. oliveriana* Gamble) [5]
15. ไผ่ผิว (*B. pallida* Munro) [1,2,3,8]
16. ไผ่ลั่นโล (*B. pierreana* Camus) [1,2,3,8]
- *17. ไผ่หอม (*B. polymorpha* Munro) [1,2,3,4,5,8]
18. ไม้มีชื่อไทย (*B. sesquiflora* (*Lingnania sesquiflora* McClure)) [5]
- *19. ไผ่หวาน (*Bambusa* sp.)
20. ไม้มีชื่อไทย (*Bambusa* sp. related to *B. ridleyi*) [5]

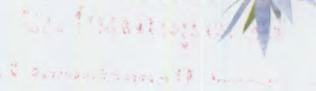
- *21. ไผ่บงดำ (*B. tulda* Roxb.) [1,2,3,4,5,6,8]
 22. ไผ่น้ำเต้า(1) (*B. ventricosa* McClure) [1,3,8]
 23. ไผ่ว้าม (*B. villosula* Kurz) [2,8]
 *24. ไผ่น้ำเต้า(2) (*B. vulgaris* Schrader cv. Wamin (Brandis)) [2,3]
 ไผ่เหลือง (*B. vulgaris* Schrader ex H. Wendland) [1,4,5,6,8]
 ไผ่ซางคำ (*B. vulgaris* var. *striata* (Lodd.) Gamble) [1,3,8]
 *25. ไผ่เลียง(2) ชื่อวิทยาศาสตร์อยู่ในระหว่างการตรวจสอบความถูกต้อง
 ชนิดที่พบทั่วไปและมีการนำมาใช้ประโยชน์ (*) คือ

2.1 ไผ่ป่า

[1,2,3,4,5,6,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ป่าหรือไผ่หนาม (กลาง)
 ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa bambos* (L.) Voss
 การกระจายพันธุ์ : พบทั่วทุกภาคของประเทศ
 ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดใหญ่ กอแน่น สูงถึง 30 เมตร ลำอ่อนมีสี
 เขียว ลำแก่จะมีสีเขียวเหลือง มีหนามและมีแขนงร
 ะกอบโดยเฉพาะตรงบริเวณโคนลำ ปล้องยาวประมาณ
 20-40 เซนติเมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 15-18

เซนติเมตร เนื้อลำหนาถึงหนามาก ข้อมีลักษณะบวมเล็กน้อย (swollen nodes)

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ทำนั้งร้านสำหรับก่อสร้างหรือทาสี เหมาะในการทำเครื่องจักสานต่าง ๆ หน่อใช้รับประทานได้ มีการแปรรูปเป็นหน่อไม้ดอง

การขยายพันธุ์ : ที่นิยมคือ ปักชำข้อ และเพาะเมล็ด ซึ่งสามารถเก็บเมล็ดได้มากเช่นเดียวกับไผ่รวกและไผ่ซางนวล ปริมาณเมล็ด / 1 กิโลกรัม ประมาณ 81,800 เมล็ด

2.2 ไผ่สีสุก

[1,2,3,4,5,6,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่สีสุก

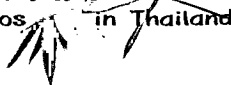
ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa blumeana* J.A. & J.H. Schultes.

การกระจายพันธุ์ : นิยมปลูกทั่วไป โดยเฉพาะในภาคกลาง เป็นไม้ที่ชอบแสงสว่างมาก ชาวบ้านนิยมปลูกริมรั้วเนื่องจากมีชื่อเป็นมงคล และปลูกไผ่รวกแม่น้ำลำคลอง เพื่อป้องกันตลิ่งพัง

ของสะสมกรมป่าไม้

~~Forest Department Lib.~~

- ลักษณะทั่วไป : ขึ้นเป็นกอใหญ่หนาแน่นมาก มีความสูงตั้งแต่ 15-25 เมตร กิ่งและแขนงมีหนามแหลมคม ลักษณะของลำต้นกลวง เนื้อหนาประมาณ 3-7 มิลลิเมตร ส่วนโคนต้นจะมีความหนาถึง 1.5 เซนติเมตร ลำต้นมีสีเขียวสด ผิวเป็นมัน มีเส้นผ่าศูนย์กลางลำประมาณ 10-20 เซนติเมตร ปล้องยาวประมาณ 25-60 เซนติเมตร บริเวณข้อมีกิ่งคล้ายหนาม หน่อมีขนาดใหญ่มีกาบหุ้มสีเขียว ชนที่หน่อเป็นสีน้ำตาล หนักประมาณ 3-5 กิโลกรัม
- การใช้ประโยชน์ : ไม้ชนิดนี้หน่อใช้ประกอบอาหารในรูปของหน่อไม้สดและหน่อไม้ดอง ลำต้นมีเนื้อหนาและเหนียวทนทานดีมาก ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากไม้ชนิดนี้มีความสวยงามคงทน และเป็นที่นิยมนำไปทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ มากกว่าไม้ชนิดอื่น ใช้ทำเครื่องจักสาน เฟอร์นิเจอร์ ใช้ในการก่อสร้างนั่งร้าน ใช้สำหรับทำเครื่องมือในการประมงและเครื่องใช้ที่ต้องใช้งานเป็นเวลานาน โคนไม้ไผ่นิยมใช้ทำคานสำหรับทาบหมากกันมาก เนื่องจากเนื้อไม้หนาและมีแรงสปริงตัวดี นอกจากนี้ยังใช้ในอุตสาหกรรมการผลิตเยื่อกระดาษด้วย
- การขยายพันธุ์ : ที่นิยม คือ ปักชำข้อ ในอดีต ไม่เคยมีรายงานว่าไผ่สีสุกมีการออกดอกในประเทศไทยมาก่อน แต่ในเดือนพฤษภาคม 2544 ที่อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบไผ่สีสุกจำนวน 1 กอจากที่ปลูกทั้งหมด 3 กอออกดอก ซึ่งจากการสอบถามเจ้าของ ประมาณได้ว่ามีอายุมากกว่า 50 ปี และเป็นกอที่เคยถูกฟ้าผ่ามาก่อน ลักษณะการออกดอกเป็นแบบที่ละลำและประปราย ใน 1 กอมีจำนวนลำที่

ออกดอกเพียง 4 ลำ จากจำนวนลำทั้งหมดประมาณ 40 ลำ และยังพบว่ามีหน่อใหม่เกิดขึ้นในปีที่ออกดอกด้วยจำนวน 2 หน่อ แสดงให้เห็นว่ากอไผ่นั้นยังไม่ตายภายในปีเดียวหลังจากออกดอก ซึ่งจะได้ติดตามเก็บข้อมูลต่อไป

2.3 ไผ่ล่ำมะลอก [1,2,3,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ล่ำมะลอก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa longispiculata* Gamble

การกระจายพันธุ์ : พบทั่วทุกภาคของประเทศไทย

ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของดินที่ขึ้นอยู่ ลำต้นมีสีเขียวแก่ ไม่มีหนามข้อเรียบ จะแตกใบสูงจากพื้นดินประมาณ 6-7 เมตร ปล้องมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 7-10 เซนติเมตร สูงประมาณ 10-15 เมตร ระยะห่างระหว่างลำต้นห่างกันพอสมควร

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ในการก่อสร้าง นักร้าน เสาโป๊ะ เฟอร์นิเจอร์ และเครื่องจักสานที่ไม่ต้องการความประณีต หน่อรับประทานได้

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า และปักชำข้อ

2.4 ไผ่เลี้ยง(1) [1,2,3,5,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่เลี้ยง ไผ่เพ็ก (จันทบุรี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa multiplex* (Lour.) Raeusch

ชื่อพ้อง : *B. nana* Roxb. (1832) และ *B. glaucescens* (Willd.) Sieb. ex Munro (1868)

* ประเทศไทยมีไม้ไผ่ที่มีชื่อท้องถิ่นว่า “ไผ่เลี้ยง” อยู่ 2 ชนิด ชนิดที่ 1 คือ ไผ่เลี้ยง(1) ที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้ มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *B. multiplex* ส่วนอีก 1 ชนิด คือไผ่เลี้ยง(2) ซึ่งจะได้อีกกล่าวในรายละเอียด ข้อ 2.11 หน้า 45 ต่อไป

การกระจายพันธุ์ : พบได้ทั่วไป แต่พบมากในภาคกลาง

ลักษณะทั่วไป : ลำต้นสีเขียวสด มีขนาดเล็ก สูงประมาณ 2.5-7 เมตร ปล้องมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-3 เซนติเมตร และยาวประมาณ 20-50 เซนติเมตร ไม่มีหนาม ลำกลวง แต่มีเนื้อค่อนข้างหนา ลำอ่อนมีสารสีขาวคล้ายแว็กซ์ (white wax) เคลือบอยู่

การใช้ประโยชน์ : นิยมปลูกเป็นไม้ประดับเนื่องจากมีรูปทรงและการแตกกิ่งก้านที่สวยงาม ส่วนของลำต้นมีเนื้อเกือบตัน จึงแข็งแรง นิยมทำคันทับและชิ้นส่วนเฟอร์นิเจอร์ หน่อรับประทานได้ แต่ไม่นิยม

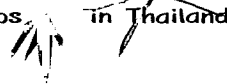
การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

2.5 ไผ่บง [2,3,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่บง ไผ่บงเล็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa nutans* Wall.

การกระจายพันธุ์ : พบขึ้นปะปนอยู่กับพันธุ์ไม้ชนิดอื่นๆ ในป่าเบญจพรรณทางภาคเหนือและภาคกลางของประเทศ มักขึ้นในที่ที่มี

ความชื้นสูงและดินอุดมสมบูรณ์

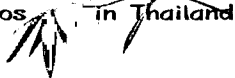
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง ลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5-8 เซนติเมตร สูงประมาณ 6-10 เมตร ขึ้นเป็นกอแน่น ผิวของลำไม้เรียบ จะเห็นลักษณะคล้ายขนสีนวลหรือสีเทา บางครั้งมีผงคล้ายแป้งติดอยู่ที่ลำ โดยเฉพาะตรงส่วนของโคนลำ จึงทำให้ลำมีสีเขียวเข้มอมเทา
- การใช้ประโยชน์ : มีการนำลำต้นไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง เพื่อการก่อสร้างและจักสาน หน่อรับประทานได้
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า และปักชำกิ่ง

2.6 ไผ่หอม [1,2,3,4,5,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไผ่หอม หรือไผ่หอบ
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa polymorpha* Munro
- การกระจายพันธุ์ : พบในจังหวัดเชียงราย และทางภาคเหนือ
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ขึ้นอยู่กับแหล่งที่พบ มีกอแน่น ลำต้นสูงประมาณ 10-25 เมตร ปล้องมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 7.5-15 เซนติเมตร และยาวประมาณ 40-60 เซนติเมตร ลำมีความหนาประมาณ 12-20 มิลลิเมตร ใบมีขน เมื่อถูกผิวหนังจะคัน ลำอ่อนมีสารสีขาวคล้ายแว็กซ์ (white wax) ปกคลุม
- การใช้ประโยชน์ : มีการใช้ประโยชน์ลำต้นน้อย ไม่นิยมรับประทานหน่อเนื่องจากมีรสขม
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

2.7 ไม้หวาน

- ชื่อพื้นเมือง : ไม้หวาน ไม้งหวาน
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa* sp.
- การกระจายพันธุ์ : พบขึ้นในป่าผสมผลัดใบ (เบญจพรรณ) ในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพบมากที่จังหวัดเลย
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไม้ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ลักษณะกอเป็นพุ่มแน่น ลำอ่อนมีสีเขียวใบไม้ ลำแก่จะมีสีเขียวแก่ ลำต้นมักมี ลักษณะคดงอ มีการแตกกิ่งจำนวน 2 ถึง 5 กิ่งตลอด ลำ ลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-5 เซนติเมตร สูงประมาณ 5-8 เมตร บริเวณเหนือข้อเล็กน้อยจะ เห็นเป็นแถบวงแหวนสีขาวรอบลำชัดเจน และมีราก อากาศอยู่รอบๆ ข้อ ลักษณะที่สังเกตง่ายที่สุด คือ ครีบกาบทั้งสองข้างของกาบหุ้มลำจะมีขนาดไม่เท่ากัน และมีรูปร่างต่างกัน ซึ่งปกติครีบกาบของไผ่ชนิดอื่นๆ จะมีขนาดเท่ากันและเหมือนกัน หน่อมีสีเขียว หนัก ประมาณ 200-300 กรัม
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้เป็นเชื้อเพลิง หน่อมีรสหวานอร่อย สามารถ รับประทานสดได้ และนิยมนำไปประกอบอาหารได้ หลายชนิด
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า หรือ เพาะเมล็ด โดยในปี 2542 พบไม้หวานที่ปลูก ณ สถานีทดลองปลูกพรรณไม้หินลับ จ. กาญจนบุรี จำนวน 2 กอมีการออกดอก จากจำนวน กอที่ปลูกทั้งหมดประมาณ 20 กอ ซึ่งภายหลังจากการ ออกดอกแล้ว สามารถเก็บเมล็ดได้ประมาณ 5 กิโลกรัม

แต่เมล็ดมีอัตราการงอกเพียงประมาณ 6 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น และในปี 2543 พบว่ามีการออกดอกเพิ่มเติมอีกจำนวน 3 กอ แต่เก็บเมล็ดได้เพียงเล็กน้อย จำนวนเมล็ดต่อ 1 กิโลกรัมประมาณ 55,850 เมล็ด

2.8 ไม้บงดำ [1,2,3,4,5,6,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไม้บงดำ (ทั่วไป ภาคเหนือ) ไม้หางช้าง (ภาคกลาง, กาญจนบุรี)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa tulda* Roxb.
- การกระจายพันธุ์ : พบทั่วไปในป่าดิบ และริมน้ำทั่วไป พบมากในบริเวณภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชอบความชุ่มชื้น โดยจะพบทั่วไปในบริเวณป่าดิบชื้นน้ำทั่วไป และบริเวณชายเขา
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่กับแหล่งที่พบ บริเวณโคนต้นมีเนื้อไผ่เกือบตัน เนื้อลำที่ความสูงระดับอกมีความหนาประมาณ 1-2.5 มิลลิเมตร ถ้าพบบริเวณริมแม่น้ำหรือป่าดงดิบจะมีลำต้นขนาดใหญ่ มีความสูงถึง 15-25 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10-19 เซนติเมตร มีความยาวปล้อง 40-70 เซนติเมตร ถ้าพบบริเวณชายเขาหรือบนภูเขาลำต้นจะมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-5 เซนติเมตร มีความยาวปล้องประมาณ 20-30 เซนติเมตร ความสูงโดยทั่วไปประมาณ 9-12 เมตร
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ทำเสื่อรำแพน เครื่องจักสาน เครื่องเรือน ทำกำนั่ม และเยื่อกระดาษ หน่อรับประทานได้ แต่ไม่

เป็นที่นิยมทานสด ๆ เนื่องจากมีรสขมเล็กน้อย จึงมักใช้
ทำเป็นหน่อไม้ดอง

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า และเพาะเมล็ด ในปี 2543 (ช่วง
เดือนกรกฎาคม) พบไผ่บงด้ามีการออกดอกในป่าดิบ
แล้งเส้นทางระหว่างหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยแม่ดี-เขابันได
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี
และในช่วงเดือนพฤษภาคม 2544 สํารวจพบว่ามีการ
ออกดอกบริเวณอำเภอไทรโยค-ทองผาภูมิ จังหวัด
กาญจนบุรี เมล็ดมีความสามารถในการออกสูง มีการ
สืบพันธุ์ตามธรรมชาติได้ดี

2.9 ไผ่น้ำเต้า(2) [1,3,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่น้ำเต้า
ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa vulgaris* Schrader cv. Wamin (Brandis)
การกระจายพันธุ์ : นิยมปลูกเป็นไม้ประดับตามสถานที่ต่าง ๆ
ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง สันนิษฐานว่าเป็นไผ่พื้นเพของประเทศ
สาธารณรัฐประชาชนจีน ลำต้นเป็นปล้องสั้น สีเขียว
อาจมีแถบเหลืองตามปล้อง มีลักษณะโป่งตรงกลาง
ปล้องและกึ่ง ทำให้มีรูปทรงคล้ายน้ำเต้า ทั่วไปมีเส้น
ผ่าศูนย์กลางประมาณ 4-8 เซนติเมตร สูงประมาณ 3-8
เมตร จะแตกแขนงเมื่อสูงจากพื้นดินประมาณ 1.5 เมตร
การใช้ประโยชน์ : ปลูกเป็นไม้ประดับ เนื่องจากมีลักษณะแปลกกว่าไผ่ชนิด
อื่น โดยปลูกตามสนามหญ้าหน้าบ้าน หรือปลูกในกระถาง
การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า และปักชำกิ่ง แต่การปักชำกิ่งจะมีข้อ
เสีย คือ ลักษณะของลำใหม่ที่แตกต่างกันจะกลายไป

จากเดิม ซึ่งจากเดิมมีปล้องสั้น โป่งตรงกลางเหมือน
น้ำเต้า เมื่อขยายพันธุ์โดยการปักชำกิ่ง ลำใหม่จะมี
ปล้องยืดยาวกว่าเดิมและตรงกลางปล้องไม่โป่ง เมื่อ
ขยายพันธุ์โดยใช้กิ่งไปเรื่อย ๆ ในที่สุดจะไม่มีลักษณะ
เหมือนน้ำเต้าเหลืออยู่ กลับมีปล้องยาวเหมือนไผ่
เหลืองชนิดที่เป็น green variety ซึ่งมีชื่อวิทยาศาสตร์
เหมือนกัน คือ *B. vulgaris* แต่ต่างสายพันธุ์

2.10 ไผ่เหลือง [1,4,5,6,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไผ่เหลือง หรือไผ่จีน
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bambusa vulgaris* Schrader ex H. Wendland
- การกระจายพันธุ์ : นิยมปลูกตามบ้านเรือน และตามสถานที่ต่าง ๆ
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง สันนิฐานว่าเป็นไผ่จากประเทศ
สาธารณรัฐประชาชนจีน ลำต้นมีสีเหลือง สีเขียวมีแถบ
เหลือง หรือสีเขียวเข้ม (green variety) มีขนาดเส้น
ผ่าศูนย์กลาง 5-12 เซนติเมตร ปล้องยาวโดยเฉลี่ย
20-45 เซนติเมตร สูงประมาณ 8-15 เมตร ขึ้นเป็นกอ
ไม่แน่น ผิวของลำเป็นมัน กาบของหน่ออ่อนมีสีเหลือง
เข้มหรือเขียวเข้ม มีขนสีดำขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น
- การใช้ประโยชน์ : นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ และสามารถนำเอาลำต้นมาใช้
เป็นส่วนประกอบของการสร้างบ้านเรือน หรือนำมา
ประดิษฐ์เป็นของใช้หรือเครื่องประดับ หน่อมีรสขม
นำมาปรุงเป็นอาหารไม่ได้
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า และปักชำข้อ

2.11 ไผ่เลี้ยง(2)

[3,4,8]

ชื่อพื้นเมือง

: ไผ่เลี้ยง (กลาง) ไผ่เปร็ง ไผ่คันรุ่ม ไผ่เชียงไพร หรือ ไผ่สร้างไพร ไผ่น้อย (ศรีสะเกษ)

ชื่อวิทยาศาสตร์

กำลังอยู่ในระหว่างการตรวจสอบความถูกต้อง โดยความช่วยเหลือของ Dr. Soejatmi Dransfield ผู้เชี่ยวชาญด้านการจำแนกพรรณไม้ หอพรรณไม้ Kew ประเทศอังกฤษ ชื่อวิทยาศาสตร์ของไผ่เลี้ยงชนิดที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้ (ไผ่เลี้ยง(2)) แต่เดิมใช้ว่า *B. nana* แต่จากการตรวจสอบเอกสารวิจัยและลักษณะทางพฤกษศาสตร์แล้ว พบว่าไม่ถูกต้อง เนื่องจากไผ่เลี้ยง (2) ไม่ได้มีลักษณะทางพฤกษศาสตร์ที่เป็น *B. nana* และ ชื่อ *B. nana* ก็เป็นเพียงชื่อพ้องของไผ่เลี้ยง(1) หรือไผ่เพ็ก (จันทบุรี) ซึ่งเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นภายหลังชื่อ *B. multiplex* จึงไม่สามารถใช้ชื่อ *B. multiplex* หรือ *B. nana* เป็นชื่อวิทยาศาสตร์ของไผ่เลี้ยง(2) ได้

** ผู้เขียนใคร่ขอเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับไผ่เลี้ยง(2) เนื่องจากในปี 2541-42 ได้สำรวจพบไผ่เลี้ยง(2) ออกดอกในบริเวณจังหวัดนครพนม หนองบัวลำภู และชัยภูมิ ได้เก็บดอกไผ่เลี้ยง(2) ไว้เพื่อการศึกษาในลำดับต่อไป และได้มอบดอกไผ่เลี้ยง(2) ส่วนหนึ่งให้แก่ Dr. Soejatmi Dransfield ผู้เชี่ยวชาญในการจำแนกพรรณไม้ไผ่ หอพรรณไม้ Kew ซึ่งจากการศึกษาเบื้องต้น พบว่าดอกไผ่เลี้ยงดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะที่เป็นดอกของไม้ไผ่ในสกุล *Bambusa* แต่กลับมีลักษณะเป็นดอกของไม้ไผ่ในสกุล *Dendrocalamus* ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับดอกไผ่เลี้ยง(2) นี้ ช่วยเสริมว่าไผ่เลี้ยง(2) ไม่ใช่ *B. multiplex* ซึ่งจะได้ทำการศึกษาดังชื่อที่ถูกต้องในลำดับต่อไป

การกระจายพันธุ์ : ไม่พบในสภาพป่าธรรมชาติ จึงคาดว่าเป็นไผ่ที่นำเข้ามาปลูก แต่ไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนว่านำมาจากที่ใด ไผ่เลี้ยง(2) เป็นไผ่ที่มีลำสวยงามและแข็งแรง จึงเป็นที่นิยมปลูกเพื่อเป็นไม้ประดับและใช้ประโยชน์ลำ พบปลูกทั่วประเทศ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบริเวณจังหวัดปราจีนบุรี ตราด และระยอง

ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง ลำต้นตรงสีเขียวเข้ม ไม่มีหนาม เนื้อลำหนา เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-7 เซนติเมตร สูงประมาณ 8-12 เมตร หน่อสีเขียวอมเหลือง ไม่มีขนที่กาบใบ ใบยอดกาบของหน่ออ่อนมีสีน้ำตาลอมแดง

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นตรง เนื้อหนา จึงนิยมใช้ทำบันได โป๊ะ หลักเลี้ยง หอยแครงกู่ แม่บันได และเฟอร์นิเจอร์ ประเภทโต๊ะและเก้าอี้

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า จากสำรวจในช่วงปี 2541-2542 พบไผ่เลี้ยง(2) บริเวณจังหวัดนครพนม หนองบัวลำภู และชัยภูมิ ออกดอก แต่ไม่พบว่ามีการผลิตเมล็ด

3. สกุล *Cephalostachyum*

ลักษณะประจำสกุล: เนื้อลำบาง ลำตรงเกลี้ยงเกลา ปกติมีกาบหุ้มลำบางที่พบมี 2 ชนิด คือ

3.1 ไผ่ข้าวหลาม

[1,2,3,4,5,6,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ข้าวหลาม ไผ่กาบแดง (เหนือ)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cephalostachyum pergracile* Munro
- การกระจายพันธุ์ : พบมากทางภาคเหนือ ตอนเหนือของจังหวัดกาญจนบุรี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วน
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง เนื้อลำบาง ลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-8 เซนติเมตร ปล้องยาวประมาณ 20-45 เซนติเมตร สูงประมาณ 7-30 เมตร สีเขียวปนเทา หน่อมีขนาดใหญ่ กาบมีสีหมากสุก ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของไผ่ชนิดนี้ ทางภาคเหนือจึงนิยมเรียกว่า “ไผ่กาบแดง” มีการแตกกิ่งขนาดเท่าๆ กันรอบข้อ
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ทำกระบอกรับข้าวหลาม เครื่องจักสานต่างๆ หน่อรับประทานได้ แต่ไม่เป็นที่นิยม

การขยายพันธุ์ : ที่นิยม คือ แยกเหง้า และเพาะเมล็ด ปริมาณเมล็ด /
1 กิโลกรัม ประมาณ 37,000 เมล็ด

3.2 ไม้เสี้ยน [1,2,3,5,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไม้เสี้ยน ไม้เสี้ยน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cephalostachyum virgatum* (Munro) Kurz

การกระจายพันธุ์ : พบทางภาคเหนือ

ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง สูงประมาณ 6-7 เมตร เนื้อลำบาง
ลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5-10 เซนติเมตร
ปล้องยาวประมาณ 50-70 เซนติเมตร ข้อเรียบ มีกิ่ง
เล็กน้อย

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ในการทำโครงสร้างอาคารบ้านเรือนและเครื่อง
จักสานที่เป็นงานละเอียด หน่อรับประทานได้

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

4. สกุล *Dendrocalamus*

ลักษณะประจำสกุล : เป็นไม้ไผ่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ไม่มีหนาม ลำ
ตั้งตรง กาบมีขนาดใหญ่และมักหลุดร่วงเร็ว ใบยอดกาบเป็นรูปสามเหลี่ยมเรียว
บริเวณข้อมีลักษณะบวมมน (swollen nodes) และมักมีรากอากาศรอบๆ ข้อ

ที่พบมี 14 ชนิด คือ

- *1 ไผ่ตง [1,2,3,4,5,8] (*D. asper* (Schultes F.) Backer ex Heyne)
- *2 ไผ่บงใหญ่ (*D. brandisii* (Munro) Kurz) [1,2,3,4,5,8]
- 3. ไผ่มีชื่อไทย (*D. dumosus* (Ridley) Holttum) [2,5]
- 4. ไผ่มีชื่อไทย (*D. elegans* (Ridley) Holttum) [5]
- *5. ไผ่เปาะ (*D. giganteus* Wallich ex Munro) [1,2,3,4,5,8]

- *6. ไผ่ทก (*D. hamiltonii* Nees) [1,2,3,5,6,8]
- 7. ไผ่ขางคำหรือไผ่เขาควาย (*D. latiflorus* Munro) [1,3,4,5,8]
- 8. ไผ่เข็มหรือไผ่ซาลาย (*D. longifimbriatus*) [2,5]
- *9. ไผ่ล้ามะลอกหรือไผ่ฮักดำ (*D. longispathus* Kurz) [1,2,3,8]
- *10. ไผ่ขางนวล (*D. membranaceus* Munro) [1,2,3,4,5,6,8]
- 11. ไผ่ไม่มีชื่อไทย (*D. nudus* Pilger) [1,2,5]
- 12. ไผ่ไม่มีชื่อไทย (*D. pendulus* Ridley) [2,5]
- 13. ไผ่ขางหม่น (*D. sericeus* Munro) [2,3,5,8]
- *14. ไผ่ขาง (*D. strictus* (Roxb.) Nees) [1,2,3,4,5,6,8]

ชนิดที่พบทั่วไปและมีการนำมาใช้ประโยชน์ (*) คือ

4.1 ไผ่ตง

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ตง ไผ่หวาน (sweet bamboo)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dendrocalamus asper* (Schultes F.) Backer ex Heyne

- การกระจายพันธุ์ :** ไม้ตงไม้ไผ่ไผ่พื้นเมืองของไทย มีการนำท่อนพันธุ์จากประเทศจีนเข้ามาปลูกในบ้านเราเมื่อประมาณปี 2447 (สุภาวดี 2527) บริเวณจังหวัดปราจีนบุรี ในปัจจุบันนิยมปลูกกันทั่วประเทศ โดยเฉพาะในภาคกลาง
- ลักษณะทั่วไป :** เป็นไผ่ที่มีขนาดใหญ่ ลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6-20 เซนติเมตร ไม่มีหนาม ปล้องยาวประมาณ 20-40 เซนติเมตร มีข้อบวมมน (swollen nodes) ชัดเจน ลำมีเนื้อหนาประมาณ 11-36 มิลลิเมตร หรือเกือบตันที่บริเวณโคนลำ มีลายขาวสลับเทาบริเวณโคนลำต้น ลำมีขนาดเล็กๆ ขึ้นปกคลุมอยู่ทั่วไป หน่อมีน้ำหนักระมาณ 1-10 กิโลกรัม กาบของหน่ออ่อนมีขนสีน้ำตาลดำปกคลุมอยู่ทั่วไป ลำอ่อนอายุ 1 ปีจะมีขนสีน้ำตาลเหลืองทองขึ้นปกคลุมอย่างหนาแน่น มีหลายสายพันธุ์ย่อย เช่น ไม้ตงหม้อ ไม้ตงดำ ไม้ตงเขียว และไม้ตงหนู เป็นต้น
- การใช้ประโยชน์ :** ลำต้นใช้เป็นวัตถุดิบที่สำคัญของอุตสาหกรรมผลิตเยื่อกระดาษ ตะเกียบ และไม้จิ้มฟัน บางครั้งใช้เพื่อการก่อสร้าง ทำไม้ค้ำยัน หน่อมีรสหวานอร่อย นิยมรับประทานสด หรือทำหน่อไม้กระป๋อง เพื่อส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ
- การขยายพันธุ์ :** ที่นิยมคือการปักชำกิ่งแขนง และสามารถขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ปริมาณเมล็ด/ 1 กิโลกรัม ประมาณ 36,900 เมล็ด แต่ไม้ตงมีวงจรชีวิตที่ยาวนานมาก โดยประมาณว่า 80-120 ปีจึงผลิตเมล็ด 1 ครั้ง และพบว่าวงจรชีวิตของแต่ละสายพันธุ์ยาวนานไม่เท่ากัน เนื่องจากไม้ตงเฉพาะสายพันธุ์ไม้ตงเขียวที่ออกดอกในประเทศไทยอย่างดาษดื่น

ของกรมป่าไม้

Forest Department Library

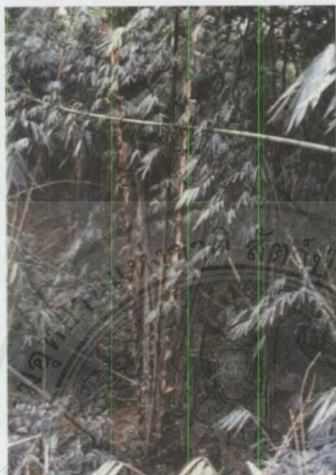
ในระหว่างปี 2537-2538 และสามารถเก็บเมล็ดได้บ้าง ในขณะที่ไผ่ตงตำออกดอกในระหว่างปี 2543-2544 แต่ไม่มีการผลิตเมล็ดหรือผลิตเมล็ดได้น้อยมาก นอกจากนี้ ยังสามารถขยายพันธุ์ไผ่ตงโดยใช้วิธีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ซึ่งการชักนำหน่อกระจุจจากกิ่งขนาดเล็กของไผ่ตงในสภาพปลอดเชื้อ (*in vitro micro-propagation*; วรณา และคณะ, 2534; Semsuntud et al., 2000) เป็นวิธีการที่ได้รับความสำเร็จระดับหนึ่ง เนื่องจากหน่อขนาดเล็กของไผ่ตงมีความสามารถในการเกิดรากได้ดีมาก แต่หลังจากที่ทำการย้ายปลูกแล้วพบว่า ต้นกล้ามีการแตกกอเป็นทรงพุ่ม หรือเข้าสู่ภาวะ grass stage นาน โดยใช้เวลา 1-3 ปี ทำให้หน่อที่เกิดขึ้นมีขนาดเล็กและพุ่มตัวได้ช้ากว่ากล้าที่ได้จากการเพาะเมล็ดหรือการปักชำกิ่ง วิธีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อจึงไม่เป็นที่นิยมนัก

พื้นที่ปลูก : พื้นที่ปลูกไผ่ตงทั่วประเทศในปี 2542 ประมาณ 144,351 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ให้ผลผลิตแล้ว 55,723 ไร่ โดยผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 1,503 กิโลกรัม ผลผลิตรวมคิดเป็น 83,765 ตัน ราคาขายเฉลี่ย 8.84 บาท/กิโลกรัม คิดเป็นข้อมูลค้าขายภายในประเทศ ประมาณ 740.5 ล้านบาท (สถิติจากกองส่งเสริมพืชสวน กรมส่งเสริมการเกษตร, 2544)

4.2 ไผ่บงใหญ่

[1,2,3,4,5,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไผ่บงใหญ่ ไผ่บงคาย (เชียงราย)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dendrocalamus brandisii* (Munro) Kurz
- การกระจายพันธุ์ : พบมากในป่าธรรมชาติหรือตามหัวไร่ปลายนาตามชนบท ในภาคเหนือ โดยธรรมชาติจะขึ้นในป่าดิบเขาหรือป่าดงดิบ หรือบริเวณป่าที่มีความชื้นค่อนข้างสูง
- ลักษณะทั่วไป : มีลักษณะทั่วไป ไปคล้ายไผ่ตง หากพบขึ้นในที่ที่มีความชื้นสูง จะมีขนาดใหญ่มาก ลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12-20 เซนติเมตร เนื้อลำมีความหนาประมาณ 2.5-4 มิลลิเมตร สูงประมาณ 15-20 เมตร และอาจสูงได้ถึง 30 เมตร เมื่อขึ้นบริเวณหุบเขาที่มีดินอุดมสมบูรณ์ ลักษณะของกอไม้แน่น บริเวณลำต้นจะมีขนสีน้ำตาลปกคลุมอยู่หนาแน่นกว่าลำของไผ่ตง กาบหุ้มลำจะมีใบยอดกาบขนาดใหญ่กว่าใบยอดกาบของไผ่ตง บริเวณโคนลำมีรากฝอยอย่างชัดเจน
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ในการก่อสร้าง และเป็นวัตถุดิบของอุตสาหกรรมผลิตเยื่อกระดาษ หน่อรับประทานได้ แต่มีเสี้ยนมาก

กว่าหน่อของไผ่ตง

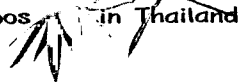
การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า และเพาะเมล็ด ปริมาณเมล็ด / 1 กิโลกรัม ประมาณ 66,300 เมล็ด แต่โดยมากเมล็ดมีอัตราการงอกค่อนข้างต่ำกว่าไผ่ชนิดอื่นและมีเมล็ดที่ไม่สมบูรณ์ปะปนอยู่มาก นอกจากนี้สามารถทำการปักชำกิ่งแขนงของไผ่บางใหญ่ได้เช่นเดียวกับไผ่ตง เนื่องจากมีรากอากาศที่ปลายกิ่งเช่นเดียวกัน

4.3 ไผ่เป่าะ [1,2,3,4,5,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่เป่าะ หรือ ไผ่เปราะ
ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dendrocalamus giganteus* Wallich ex Munro
การกระจายพันธุ์ : พบทางภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ลักษณะทั่วไป : ลำต้นมีสีเขียว สูงประมาณ 30 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 20-25 เซนติเมตร เนื้อแข็งเปราะ ข้อเรียบ ปล้องยาวประมาณ 25-55 เซนติเมตร หน่อมีขนาดโตพอๆ กับลำ โดยมีสีเขียวปนเหลือง
การใช้ประโยชน์ : ทำกระบอกข้าวหลาม หรือกระบอกสำหรับหุงข้าว เหลาทำด้ามไม้กวาด แต่ไม่นิยมทำเครื่องจักสาน เนื่องจากเนื้อแข็งเปราะ
การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า และการปักชำข้อ

4.4 ไผ่หก [1,2,3,5,6,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่หก หรือไผ่นวลใหญ่
ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dendrocalamus hamiltonii* Nees
การกระจายพันธุ์ : พบทางภาคเหนือ และจังหวัดกาญจนบุรี

- ลักษณะทั่วไป : ลำต้นมีสีเขียวอมเทา เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 15-20 เซนติเมตร ปล้องยาวประมาณ 40-50 เซนติเมตร สูงประมาณ 10-15 เมตร
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ในการก่อสร้างชั่วคราว ทำกระต๊อบและเครื่องจักสาน หน่อรับประทานได้ มีรสขมเล็กน้อย
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า การปักชำข้อ และการเพาะเมล็ด

4.5 ไผ่ล่ำมะลอก [1,2,3,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ล่ำมะลอก ไผ่ยกตา (เหนือ)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dendrocalamus longispathus kurz*
- การกระจายพันธุ์ : มีการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติในประเทศไทย พม่า และอินเดีย
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 18 เมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 8-12 เซนติเมตร ปล้องยาว 25-60 เซนติเมตร หนา 1.2 เซนติเมตร
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ในการก่อสร้าง เฟอร์นิเจอร์ ทำเรือแพลูกบวบ ใช้ในการจัดสวนและทำกระต๊อบ
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

4.6 ไผ่ชางนวล

[1,2,3,4,5,6,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ชางนวล (กลาง) ไผ่นวล (กาญจนบุรี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dendrocalamus membranaceus* Munro

การกระจายพันธุ์ : พบในป่าดิบชื้นทั่วไป

ลักษณะทั่วไป : ลำต้นมีสีเขียวนวล มีปล้องยาวประมาณ 25-40 เซนติเมตร สูงประมาณ 8-20 เมตร ลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6-16 เซนติเมตร ไม่มีหนาม หน่อมีสีน้ำตาลปนส้ม กาบหุ้มหน่ออ่อนมีขนสีน้ำตาลปกคลุม ลำอ่อนอายุ 1 ปี มีผงสีขาวคล้ายแป้งปกคลุมอยู่ทั่วไป

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ในการก่อสร้าง นิยมเอามาจักตอก สานเข่ง ตะกร้า กระบุง บุงกี และใช้ทำเครื่องเรือน เครื่องจักสาน ต่างๆ เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมขนาดย่อมและขนาดใหญ่ เช่น ใช้ทำไม้เสียบอาหาร ไม้ตะเกียบ ไม้ก้านธูป ไม้จิ้มฟัน เยื่อกระดาษ และไม้ไผ่อัด

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า ปักชำข้อ และเพาะเมล็ด ซึ่งสามารถเก็บเมล็ดได้มากเช่นเดียวกับไผ่รวก มีปริมาณเมล็ด / 1 กิโลกรัม ประมาณ 25,000 เมล็ด

4.7 ไผ่ซาง

[1,2,3,4,5,6,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ซาง หรือไผ่ซางดอย
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dendrocalamus strictus* (Roxb.) Nees
- การกระจายพันธุ์ : พบทั่วไป แต่พบมากทางภาคกลาง และภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะบริเวณป่าที่มีความชุ่มชื้นสูง เช่น ในบริเวณหุบเขา ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำปาง
- ลักษณะทั่วไป : ลำต้นมีสีเขียวอ่อน ไม่มีหนาม ผิวเป็นมันมีกิ่งแขนงมาก สูงประมาณ 6-20 เมตร มีเนื้อหนาประมาณ 5-8 มิลลิเมตร ปล้องยาวประมาณ 30-45 เซนติเมตร เนื้อไม้หยาบ โดยทั่วไปลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5-12.5 เซนติเมตร ถ้าพบบริเวณเนินเขาสูงลำต้นจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.5-10 เซนติเมตร
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ในการก่อสร้าง นิยมเอามาจักตอกทำเครื่องจักสาน สานแข่ง ตะกร้า กระบุง บุงกี และใช้ทำเครื่องเรือนต่าง ๆ ทางด้านอุตสาหกรรมนิยมใช้ทำไม้เสียบอาหาร

ไม้ตะเกียบ ไม้ก้านธูป ไม้จิ้มฟัน แผ่นไม้ไผ่อัด และเชื้อ
กระต่าย หน่อรับประทานได้ แต่มีรสขมเล็กน้อย

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า ปักชำข้อ และเพาะเมล็ด ปริมาณเมล็ด / 1
กิโลกรัม ประมาณ 41,200 เมล็ด

5. สกุล *Dinochloa*

ลักษณะประจำสกุล : กิ่งตามข้อยาวไม่เท่ากันทุกกิ่ง กิ่งอันกลางมีขนาดใหญ่กว่ากิ่งอื่น ลำหุดเลื้อยหรือพาดกายไปตามต้นไม้อื่น เนื้อลำบาง ลำไม่มีการแตกแขนง

ที่พบมี 3 ชนิด คือ

- 1 ไม้มีชื่อไทย (*D. andamanensis*) [5]
- 2 ไผ่เลื้อย(1) (*D. maclellandii* (Munro) Kurz) [1,2,5,8]
- *3. ไผ่เลื้อย(2) (*D. scandens* (Blume) Kuntze) [1,2,8]

ชนิดที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ (*) คือ

5.1 ไผ่เลื้อย(2) [1,2,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่เลื้อย ไผ่คลาน

ชื่อวิทยาศาสตร์ : (*Dinochloa scandens* (Blume) Kuntze)

การกระจายพันธุ์ : ในป่าดิบชื้นทางภาคใต้

ลักษณะทั่วไป : ลำต้นมีลักษณะคล้ายเถาวัลย์ เลื้อยไปตามพื้นดิน หรือ
พาดไปตามต้นไม้ ลำต้นมีสีเขียวเข้ม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง
ประมาณ 1 เซนติเมตร

การใช้ประโยชน์ : ทำดอกสาน เก้าอี้ ควั่นทำเชือก เครื่องจักสานขนาดเล็ก

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

6. สกุล *Gigantochloa*

ลักษณะประจำสกุล : ใบค่อนข้างใหญ่และยาว ลำยาวและไม่มีกิ่งที่โคน
กาบหุ้มลำแข็ง มีครีบกาบเรียบเห็นได้ชัด

ที่พบมี 17 ชนิด คือ

- *1. ไผ่ไร่ [1,2,3,4,5,6,8] (*G. albociliata* (Munro) Kurz)
- *2. ไผ่ตากวาง [1,2,3,4,8] (*G. apus* (J.A. & J.H. Schultes) Kurz)
- *3. ไผ่มันหรือไผ่เปาะ (*G. auriculata* Kurz) [2,3,8]
- *4. ไผ่คายดำ (*G. compressa* Parkinson) [2,3,5,8]
- *5. ไผ่ผาก (*G. densa*) [1,2,5]
- *6. ไผ่ผากมัน [2,5?,8] (*G. hasskarliana* (Kurz) Backer ex Heyne)
- *7. ไผ่บงคาย (*G. hosseusii* Pilger) [1,2]
8. ไผ่ตากวาง (*G. kurzii* Gamble) [3,8]
9. ไม้มีชื่อไทย (*G. latifolia* Ridley) [2,5]
- *10. ไผ่เนาะ (*G. ligulata* Gamble) [1,2,3,4,5,8]
11. ไผ่หกสำ (*G. macrostachya* Kurz) [2,3,8]
- *12. ไผ่ไล่ล่อ (*G. nigrociliata* (Büse) Kurz) [1,2,3,4,8]
13. ไม้มีชื่อไทย (*G. rostrata*) K.M. Wong [5]
14. ไผ่บาง (*G. scortechinii* Gamble) [2,4,5]
15. ไม้มีชื่อไทย (*G. sp. related to G. balui* Wong) [5]
16. ไม้มีชื่อไทย (*G. sp. related to G. nigrociliata*) [5]
17. ไม้มีชื่อไทย (*G. wrayi* Gamble) [1,2,5]

หมายเหตุ ? ยังมีข้อสงสัยเกี่ยวกับชื่อวิทยาศาสตร์ของไผ่ชนิดนี้

ไผ่ไร่ และ ไผ่ไล่ล่อ พบขึ้นทั่วประเทศ ไผ่ชนิดอื่นในสกุลนี้พบขึ้นแต่
ในป่าดิบทางภาคใต้

ชนิดที่พบทั่วไปและมีการนำมาใช้ประโยชน์ (*) คือ

6.1 ไผ่ไร่

[1,2,3,4,5,6,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ไร่

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gigantochloa albociliata* (Munro) Kurz

การกระจายพันธุ์ : พบมากในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย สามารถพบได้ทั่วไปทุกภาคของประเทศ โดยเฉพาะในบริเวณที่มีความชุ่มชื้นสูง บริเวณที่เป็นหุบเขามีสลำห้วยไหลผ่าน เช่น ในป่าบริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ตาก ลำปาง ลำพูน น่าน พิจิตรโลก และเพชรบูรณ์ ไผ่ไร่เป็นไผ่ที่แพร่พันธุ์ครอบคลุมพื้นที่ได้เร็วเช่นเดียวกับไผ่รวก สามารถปรับตัวได้ดี ขึ้นได้แม้ในที่แห้งแล้งหรือที่ถูกไฟไหม้เป็นประจำ

ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดเล็ก ลำต้นจากโคนของลำขึ้นไปประมาณ 1-2 เมตรมีเนื้อตัน ลำต้นสีเขียวแกมเทา ไม่มีหนาม ผิวสาก มีขนปกคลุมทั่วลำต้น ขนาดของลำต้นโตที่สุด มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5-4 เซนติเมตร โดยทั่วไปมีความสูงประมาณ 3-4 เมตร

การใช้ประโยชน์ : ใช้หน่อเป็นอาหาร ลำต้นนิยมใช้ทำด้ามไม้กวาด ทำไม้เท้า ทำรั้วบ้าน ทำค้ำผักต่างๆ และเนื่องจากมีเนื้อต้นคล้ายหวาย จึงสามารถนำมาตัดให้โค้งงอได้ เหมาะสำหรับการทำเฟอร์นิเจอร์หรือเก้าอี้รูปแบบต่างๆ

การขยายพันธุ์ : โดยการเพาะเมล็ด โดยมีจำนวนเมล็ด/ 1 กิโลกรัม ประมาณ 35,000 เมล็ด และสามารถขุดเหง้าค้ำปีมาทำการปักชำได้ ซึ่งเหง้าค้ำปีตัดกล่าวเป็นเหง้าขนาดเล็กของกล้าไผ่อายุ 2-5 ปี ที่ออกจากเมล็ดในสภาพธรรมชาติ วิธีนี้เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ได้ผลดีกว่าและสะดวกกว่าการแยกเหง้าขนาดใหญ่ กล้าที่เกิดจากเหง้าค้ำปีจะสามารถตั้งตัวและเจริญเติบโตได้เร็วกว่ากล้าที่เพาะจากเมล็ดประมาณ 3 เท่า

6.2 ไผ่ตากวาง [1,2,3,4,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ตากวาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gigantochloa apus* (J.A. & J.H. Schultes) Kurz

การกระจายพันธุ์ : พบในป่าดิบทางภาคใต้

ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง ลำต้นผิวเกลี้ยง สีเขียวปนเหลือง เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4-6 เซนติเมตร ปล้องยาวประมาณ 30-40 เมตร สูงประมาณ 5 เมตร

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ หน่อรับประทานได้

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

6.3 ใผ่มั่น [2,3,8]

ชื่อพื้นเมือง : ใผ่มั่น หรือใผ่เปาะ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gigantochloa auriculata* Kurz

การกระจายพันธุ์ : พบทางภาคใต้

ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดใหญ่ ลำต้นสีเขียวมัน ไม่มีหนาม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 8-10 เซนติเมตร ปล้องมีความยาวประมาณ 30-40 เซนติเมตร ลักษณะกอโปร่ง สูงประมาณ 10-15 เมตร หน่อสีน้ำตาลแก่ น้ำหนักประมาณ 3-4 กิโลกรัม

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ทำส่วนประกอบโครงสร้างบ้านเรือน เครื่องจักสานต่างๆ หน่อรับประทานได้

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า และการปักชำข้อ

6.4 ใผ่คายน่า [2,3,5,8]

ชื่อพื้นเมือง : ใผ่คายน่า

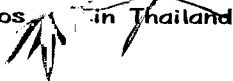
ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gigantochloa compressa* Parkinson

การกระจายพันธุ์ : พบบริเวณจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดระนอง

ลักษณะทั่วไป : ลำต้นสีเขียวแก่ ปล้องห่าง ข้อใหญ่ ไม่มีหนาม เป็นไผ่ที่มีลำต้นสูงใหญ่ มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 7-10 เซนติเมตร หน่อมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5-2.5 เซนติเมตร ลักษณะเป็นกอหนาแน่นมาก ปล้องยาวประมาณ 30 เซนติเมตร

การใช้ประโยชน์ : ใผ่ชนิดนี้ลำต้นมีการใช้ประโยชน์น้อย ไม่เหมาะสำหรับนำมาใช้งาน เนื่องจากเปราะหักง่าย หน่อรับประทานได้

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

6.5 ไม้ผาก [1,2,5]

- ชื่อพื้นเมือง : ไม้ผาก
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gigantochloa densa*
- การกระจายพันธุ์ : พบทางภาคใต้ และจังหวัดกาญจนบุรี
- ลักษณะทั่วไป : ลำต้นสีเขียว ไม่มีหนาม เป็นไผ่ขนาดใหญ่ มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10-13 เซนติเมตร หน่อมีขนาดใหญ่ หนักประมาณ 2-3 กิโลกรัม
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ทำเชิงใส่ถ่าน เครื่องใช้ในครัวเรือน เยื่อกระดาษ และแพลูกบวบ หน่อรับประทานได้ แต่มีรสขมจะต้องดม่น้ำทิ้งหลายๆ ครั้ง
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า และเพาะเมล็ด

6.6 ไม้ผากมัน [2,5,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไม้ผากมัน ไม้ผาก
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gigantochloa hasskarliana* (Kurz) Backer ex Heyne

* ผู้เชี่ยวชาญจากหอพรรณไม้ Kew ประเทศอังกฤษ (Dr. Soejatmi Dransfield) และผู้เขียน มีความเห็นตรงกันว่า *G. hasskarliana* ไม่ใช่ชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องของไม้ผากมัน ดังเช่นที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ เนื่องจากไม้ผากมันมีลักษณะทางพฤกษศาสตร์ โดยเฉพาะหน่ออ่อน กาบ และใบยอดกาบแตกต่างไปจาก *G. hasskarliana* โดยสิ้นเชิง ซึ่ง Dr. Dransfield กำลังทำการศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างเพื่อกำหนดชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องของไม้ชนิดนี้

- การกระจายพันธุ์ : สามารถขึ้นได้ทั่วไป โดยเฉพาะในพื้นที่เปิดโล่ง
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง ลำต้นสีเขียวอมเหลือง มักขึ้นอยู่ห่างกันไม่เป็นระเบียบ ปล้องยาวประมาณ 20-25 เซนติเมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-4 เซนติเมตร เนื้อบาง หน่อมีขนาดเล็ก กาบของหน่ออ่อนมีสีเขียวสด มีแถบ

สีเหลืองคาดตามแนวยาว ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่แตกต่างจากไผ่ชนิดอื่นอย่างชัดเจน ใบยอดกาบมีลักษณะเป็นลอนคลื่น ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้ในระยะไกล ในช่วงที่หน่อมีการพุ่งตัวขึ้น หรือที่เรียกกันว่า “หน่อบิน” (กาญจนบุรี)

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ประโยชน์ได้น้อย ส่วนมากใช้ทำรั้วบ้าน ไม่นิยมทำเครื่องจักสาน หรือเฟอร์นิเจอร์

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

6.7 ไผ่บงคาย [1,2]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่บงคาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gigantochloa hosseusii* Pilger

การกระจายพันธุ์ : พบทั่วไป และพบมากที่ จังหวัดเชียงราย

ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง ลำต้นสีเขียวอ่อน ข้อปล้องมีสองชั้น ชั้นล่างเรียบ ชั้นบนมีราก ข้อต่อเป็นขอบสีเขียวหม่น ปล้องมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5-8 เซนติเมตร และยาวประมาณ 40-50 เซนติเมตร ลำต้นสูงประมาณ 10-13 เซนติเมตร

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ทำเครื่องจักสานต่างๆ หน่อรับประทานได้และมีรสดีเป็นที่นิยม

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

6.8 ไผ่แฉะ [1,2,3,4,5,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่แฉะ หรือไผ่คาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gigantochloa ligulata* Gamble

- การกระจายพันธุ์ : พบทางภาคใต้ บริเวณจังหวัดชุมพรลงไป
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง ลำต้นมีสีเขียว มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2-3 เซนติเมตร ปล้องยาวประมาณ 30-35 เซนติเมตร สูงประมาณ 3-4 เมตร หน่อมีสีเขียว ขนาดโตประมาณ 3 เซนติเมตร
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ หน่อใช้รับประทาน ใบมีขนาดใหญ่ ใช้ห่อขนมจ้าง
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

6.9 ไผ่ไล่ล่อ [1,2,3,4,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ไล่ล่อ
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gigantochloa nigrociliata* (Büse) Kurz
- การกระจายพันธุ์ : พบทางภาคเหนือ
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดกลาง ลำต้นเกลี้ยงสีเขียวอ่อน ในระยะที่กำลังเจริญเติบโตและจะแตกใบนั้น กาบจะหลุดหมด มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-8 เซนติเมตร ปล้องยาวประมาณ 14-50 เซนติเมตร
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นมีเนื้อแข็งทนทาน นิยมใช้ทำรั้วบ้านและคอกสัตว์ ผิวของลำต้นเป็นมันเรียบสามารถใช้ทำเครื่องเรือนได้ดี หน่อรับประทานได้แต่ไม่นิยม
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

7. สกุล *Melocalamus*

ลักษณะประจำสกุล : มีผลขนาดใหญ่ ค่อนข้างกลม มีผิวขรุขระ

พบเพียง 1 ชนิด คือ ไม้หางช้าง หรือ ไม้ไผ่ตัน (*M. compactiflorus* (Kurz) Benth.) [1,2,3,5,8] ซึ่งพบทั่วไปตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

8. สกุล *Melocanna*

ลักษณะประจำสกุล : เหง้าสั้น ไม่ทอดขนานไปทางระดับ และมีขนาดใหญ่กว่าลำที่งอกขึ้นมาจากตอนปลาย เหง้าบางเหง้ามีการเจริญของคอดเหง้าที่ยาว บางเหง้ามีคอดเหง้ายาวถึง 2.50-3.00 เมตร ลำขึ้นห่างกันเป็นระยะ กิ่งตามข้อเรียวยาวเกือบเท่ากันทุกกิ่ง

ที่พบมี 2 ชนิด คือ

1. ไม้มีชื่อไทย (*M. baccifera*) [5]
- *2. ไม้เกรียบ (*M. humillis* Kurz) [2,3,8]

ชนิดที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ (*) คือ

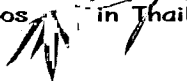
8.1 ไม้เกรียบ [2,3,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไม้เกรียบ ไม้ออลอ (พิษณุโลก)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : (*Melocanna humillis* Kurz)

การกระจายพันธุ์ : มีหลักฐานรายงานว่าพบในท้องที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และในบริเวณเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

ลักษณะทั่วไป : เป็นไผ่ขนาดเล็ก ลำบาง ลำต้นมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.50-3.50 เซนติเมตร ขนาดความยาวของลำไม่เกิน 10 เมตร ปล้องจะถี่ที่โคน แต่ปกติจะยาวประมาณ 23-25 เซนติเมตร มีการแตกกิ่งเฉพาะบริเวณตอนปลายของลำ โดยแตกกิ่งขนาดเล็กเรียวยาวมีขนาดเท่าๆ กัน ไม้ออลอเป็นไผ่ที่มีความสวยงาม มีระบบ

เหง้าเป็นแบบกอ แต่กอเหง้ามีการเจริญยืดยาวขนานไปกับพื้นดิน มีความยาวตั้งแต่ 1 เมตรขึ้นไป จึงทำให้กอมีขนาดเล็ก ขึ้นกระจายกันอยู่

การใช้ประโยชน์ : ยังไม่มีการนำมาใช้ประโยชน์ เนื่องจากหายากและไม่ใช่พันธุ์จักกันแพร่หลาย แต่ตามลักษณะที่มีความสวยงามและแปลกไปกว่าไผ่ชนิดอื่นแล้ว สามารถนำมาปลูกเป็นไม้ประดับได้เป็นอย่างดี

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

9. สกุล *Neohouzeaua*

ลักษณะประจำสกุล : มีการแตกกิ่งแขนงเป็นพุ่ม ยอดกาบเรียวยาวสอบไปหาปลาย ไม่มีครีบกาบ พบ 2 ชนิด คือ ไผ่เหี้ยะ (*N. dulloo* (Gamble) A. Camus) [2,5,6] และไผ่หลอด (*N. mekongensis*) [5,6]

9.1 ไผ่หลอด [5,6]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่หลอด

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Neohouzeaua mekongensis*

การกระจายพันธุ์ : พบในป่าดิบชื้นทางภาคตะวันออกและภาคเหนือ

ลักษณะทั่วไป : ลำต้นมีสีเขียวเป็นมัน เป็นไผ่ขนาดเล็ก สูงประมาณ 3-4 เมตร ปล้องยาวประมาณ 10-15 เซนติเมตร หน่อมีขนาดเล็ก มีขนสีเทาและกาบสีขาว

การใช้ประโยชน์ : แต่เดิมใช้ทำหลอดด้ายสำหรับทอผ้า แต่ปัจจุบันใช้วัตถุอื่นที่มีคุณภาพดีกว่าแทน ลำต้นมีขนาดเท่าๆ กัน จึงนิยมใช้ทำม่าน

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

10. สกุล *Pseudosasa*

ลักษณะประจำสกุล : เป็นไผ่ขนาดเล็ก เหนียวยาวและทอดขนานไปทางระดับ โดยมากมีขนาดเล็กเรียวยาวกว่าลำที่งอกขึ้นมาจากตาเหง้า

พบเพียง 1 ชนิด [2] แต่ยังไม่ทราบชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง พบตามเขาในท้องที่จังหวัดเพชรบูรณ์

11. สกุล *Schizostachyum*

ลักษณะประจำสกุล : กาบหุ้มลำและยอดกาบไม่หนามาก แต่แข็ง ครีบกาบไม่เจริญ ที่พบมี 5 ชนิด ส่วนมากพบในท้องที่จังหวัดภาคใต้ คือ

1. ไผ่โป หรือ ไผ่เมี่ยงไฟ (*S. aciculare* Gamble) พบทั่วไปตามป่าดิบชื้นจากการสำรวจ นอกจากจะพบทางภาคใต้แล้ว ยังพบในป่าดิบแล้ง ในบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน จังหวัดกาฬสินธุ์ [1,2,3,5,8] มีชื่อเรียกในท้องถิ่นว่า ไผ่กระแสน หรือ ไผ่กระเสียน นิยมนำมาทำหลอดด้ายสำหรับทอผ้า และเหมาะสำหรับทำเครื่องดนตรีประเภทเป่า เช่น “แคน” เนื่องจากมีลำขนาดเล็ก เนื้อบาง และมีปล้องยาว
2. ไผ่เฮียะ (*S. blumei* Nees) [3,8]
- *3. ไผ่ทอง (*S. brachycladum* Kurz) [2,3,4,5,8]
4. ไผ่ตากวาง (*S. grande* Ridley) [2,5,8]
5. ไผ่เมี่ยงไฟ (*S. zollingeri* Steudel) [1,2,3,4,5,8]

ชนิดที่พบทั่วไปและมีการนำมาใช้ประโยชน์ (*) คือ

11.1 ไผ่ทอง [2,3,4,5,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไผ่ทอง ไผ่โป (ตรัง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Schizostachyum brachycladum* Kurz.

- การกระจายพันธุ์ : ไผ่ทองและไผ่โป แท้จริงแล้วเป็นไผ่ชนิดเดียวกัน (อนันต์, 2534) ต่างกันเฉพาะสีผิวของลำเท่านั้น โดยไผ่ทองมีสีเหลืองทองตลอดทั้งลำ ส่วนไผ่โปมีสีเขียวตลอดทั้งลำ แต่เชื่อกันว่าไผ่ทองเป็นไผ่ต่างถิ่นที่มีผู้นำเข้ามาปลูก ในขณะไผ่โปเป็นไผ่พื้นเมืองของไทยที่พบทางภาคใต้
- ลักษณะทั่วไป : ไผ่ทองมีผิวของลำเป็นสีเหลืองทอง มีกาบหุ้มลำเป็นสีน้ำตาลอ่อนติดอยู่กับลำเป็นระยะๆ ใบยอดกาบจะมีฐานกว้าง ยอดแหลมและสั้น มีลักษณะเด่น คือ มีการออกดอกเป็นลำหมุนเวียนไปทุกปี แต่ไม่มีการผลัดเมล็ดและไม่ตายภายหลังจากการออกดอก สำหรับไผ่โปยังไม่มีรายงานว่ามีการพัฒนาถึงขั้นการออกดอก
- การใช้ประโยชน์ : นิยมปลูกไผ่ทองเป็นไม้ประดับ โดยปกติไม่นิยมตัดลำเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น เนื่องจากมีราคาแพง ส่วนไผ่โปมีการนำเอาลำต้นมาใช้จักสาน หรือทอทำฟาก เพื่อทำเพดานและฝาบ้าน หรืองานก่อสร้างที่ไม่ต้องการความแข็งแรงนัก
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า

12. สกุล *Teinostachyum*

ลักษณะประจำสกุล : ลำแตกแขนงมาก ที่พบมี 3 ชนิด ซึ่งพบในบริเวณป่าดิบเขาในภาคเหนือ คือ

1. ไผ่บงเลื้อย (*T. griffithii* Munro) [2,3,8,]
2. ไผ่เหี้ยะเครือ (*T. helferi* Gamble) [2,3,8,]
3. ไม่มีชื่อไทย (*Teinostachyum* sp. related to *T. griffithii* Munro) [5]

13. สกุล *Temochloa* [7b,8]

ลักษณะประจำสกุล : เป็นไผ่ขนาดเล็ก มีระบบเหง้าแบบเป็นกอ มีรากยาว บางครั้งยาวมากกว่า 30 เซนติเมตร ลำตั้งตรงขึ้นแต่ส่วนยอดจะเอนทอดเลื้อยหรือพาดกายไปตามต้นไม้อื่น ลำค่อนข้างบาง โดยปกติลำไม่มีการแตกกิ่ง แต่เมื่อมีการแตกกิ่งและกิ่งนั้นมีการเจริญยึดตัวออกไป จะสามารถแตกกิ่งออกจากกิ่งเดิมไปได้อีก เป็นไผ่ที่พบเฉพาะในประเทศไทย (endemic to Thailand) โดยพบขึ้นเฉพาะบนภูเขาหินปูน (limestone hills) ความสูงประมาณ 50-250 เมตรจากระดับน้ำทะเล แหล่งที่พบคือ ภูเขาหินปูนบริเวณอำเภอทับปุด จังหวัดพังงา อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ และภูเขาหินปูนในบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาสก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชนิดที่พบคือ ไผ่คุณเต็ม (*Temochloa liliana* S. Dransf.) [7b,8] เนื่องจากเป็นไผ่ที่ขึ้นเฉพาะที่และหายาก จึงไม่มีรายการเกี่ยวกับการนำมาใช้ประโยชน์

14. สกุล *Thyrsostachys*

ลักษณะประจำสกุล : กาบหุ้มบางแนบชิดกับลำ และไม่หลุดร่วงเมื่อแก่ ยอดกาบบางเรียวยาวสอไปหาปลาย ไม่มีครีบกาบ ที่พบมี 2 ชนิด คือ

14.1 ไผ่รวกดำ

[1,2,3,5,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไม้รวกดำ (เหนือ) ไม้รวกใหญ่
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Thyrsostachys oliveri* Gamble
- การกระจายพันธุ์ : พบทางภาคเหนือ ในป่าเบญจพรรณ
- ลักษณะทั่วไป : ลำต้นสีเขียวเข้ม ผิวเป็นมันเรียบ ปล้องมีเส้นผ่าศูนย์กลาง
กลางประมาณ 5-8 เซนติเมตร และยาวประมาณ 23-
30 เซนติเมตร สูงประมาณ 10-15 เมตร
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นมีเนื้อไม้ที่แข็งแรง ทนทาน นิยมใช้ทำโครงร่าง
โครงฟัด เครื่องประดับ บ้านโต ใช้สานแข่งสำหรับบรรจุ
ผักและผลไม้ และทำเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ หน่อใช้รับประทาน
ได้ แต่ไม่เป็นที่นิยม
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกเหง้า ยังไม่เคยมีรายงานการออกดอกใน
ประเทศไทย

14.2 ไม้รวก

[1,2,3,4,5,8]

กรมการป่าไม้

Forest Department Lib

- ชื่อพื้นเมือง : ไผ่รวก (กลาง)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Thyrsostachys siamensis* Gamble
- การกระจายพันธุ์ : พบทุกภาคของประเทศไทย ชอบขึ้นในที่แล้ง หรือที่สูงบนภูเขา หรือเนินสูง อากาศร้อน ไม่ชอบน้ำขัง พบมากที่สุด ในจังหวัดกาญจนบุรี
- ลักษณะทั่วไป : ขึ้นเป็นกอ ลำต้นขนาดเล็ก มีความสูงประมาณ 7-15 เมตร ส่วนโคนมีเนื้อหนาเกือบตัน ที่ปลายลำมีเนื้อบาง ถ้าพบในบริเวณที่มีความชุ่มชื้นสูงลำต้นจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4-7 เซนติเมตร ถ้าพบในที่แห้งแล้ง จะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2-4 เซนติเมตร
- การใช้ประโยชน์ : นิยมปลูกเป็นแนวรั้วบ้าน ลำต้นใช้ท้าวสตุ่ก่อสร้าง ไม้ค้ำยัน ในด้านอุตสาหกรรมเหมาะสำหรับใช้ทำเยื่อกระดาษ เพราะเยื่อไม้ไผ่รวกมีความยาวประมาณ 3 มิลลิเมตร ใช้ทำกระดาษห่อของ กระดาษพิมพ์ และกระดาษเขียนหนังสือได้ดี ด้านเครื่องเรือน เหมาะสำหรับนำมาทำเครื่องเรือนไม้ไผ่ที่มีการออกแบบในลักษณะเส้นตรง เพราะลำที่ยังสดอยู่สามารถนำมาตัดให้ตรงได้โดยใช้ความร้อน ลำไผ่รวกที่ผ่านการคัด ตัดตรงและขัดผิวแล้ว มีการส่งเป็นสินค้าออกสำหรับเป็นไม้ค้ำพืชผลทางการเกษตร เช่น องุ่น หน่อรับประทานได้ ใช้ต้มจิ้มน้ำพริก ใส่ในแกง ที่นิยมคือ ใช้ทำซุบหน่อไม้
- การขยายพันธุ์ : ไผ่รวกสามารถผลิตเมล็ดได้จำนวนมากในแต่ละปี การขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ดจะได้กล้าปริมาณมาก เพราะเมล็ดไผ่รวก 1 กิโลกรัม มีจำนวนเมล็ดมากถึง 50,300 เมล็ด และสามารถขยายพันธุ์โดยแยกเหง้าได้ แต่ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงและได้ปริมาณจำกัด นอกจากนี้ยัง

สามารถทำการปักชำเหง้าค้างปีได้ ซึ่งเหง้าค้างปีเป็นเหง้าของกล้าไผ่อายุ 2-5 ปีที่งอกจากเมล็ดในสภาพธรรมชาติ เป็นเหง้าที่มีขนาดเล็ก มีปริมาณมาก การปักชำเหง้าค้างปีจะเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการแยกเหง้าขนาดใหญ่มาก และกล้าไผ่ที่ได้สามารถตั้งตัวและเจริญเติบโตได้เร็วกว่ากล้าที่เพาะจากเมล็ดประมาณ 3 เท่า

15. สกุล *Vietnamosasa* [6,7a,8]

ลักษณะประจำสกุล เป็นไม้ไผ่ขนาดเล็กประเภทพุ่ม เหง้ายาวและทอดขนานไปกับพื้น ลำเรียวยาว ขอบขนเห็นได้ชัด มีปล้องสั้น กิ่งแตกเป็นกลุ่มจากข้อ แต่มีกิ่งสั้น กาบหุ้มลำบางเหมือนกระดาษ ใบยอดกาบแคบยาว เรียวแหลม ที่พบมี 2 ชนิด คือ

15.1 ไผ่โจด (Chote) [1,2,3,5,6,7a,8]

- ชื่อพื้นเมือง : ไผ่โจด (เหนือ) โซด หล้าหัวแข็ง (เพชรบุรี)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Vietnamosasa ciliata* (A. Camus) Nguyen [6,7a,8]
- ชื่อพ้อง : *Arundinaria ciliata* A. Camus [1,2,3,5,8]
- การกระจายพันธุ์ : ส่วนมากพบทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ลักษณะทั่วไป : เป็นไม้ขนาดเล็ก ลำต้นมีสีเขียวเทา ขึ้นเป็นกอ สูง 1.5-3 เมตร ปล้องยาวประมาณ 7-10 เซนติเมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 7-10 มิลลิเมตร ไม่มีหนาม หน่อมีสีเทาแกมสีเหลืองอ่อน
- การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ทำด้ามไม้กวาด ทำรั้ว และปลูกประดับตามบ้าน เหง้ามีรูปร่างแปลกๆ ใช้ทำเครื่องประดับได้ หน่อรับประทานได้
- การขยายพันธุ์ : โดยการแยกกอ/แยกหน่อ

15.2 ไม้เพ็ก (Phek) [1,2,3,5,6,7a,8]

ชื่อพื้นเมือง : ไม้เพ็ด (เพชรบูรณ์) เพ็ก (เลย) เพ็ด (นครราชสีมา)
หญ้าเพ็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Vietnamosasa pusilla* (Cheval. & A. Camus)
Nguyen [6,7a,8]

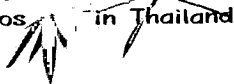
ชื่อพ้อง *Arundinaria pusilla* Cheval. & A. Camus [1,2,3,5,8]

การกระจายพันธุ์ : เป็นไม้พื้นเพของเวียดนามและไทย แต่แพร่พันธุ์ไปทั่ว
ประเทศไทย และยังพบในประเทศลาว และกัมพูชา
มักพบในบริเวณที่แห้งแล้งไฟฟ้าไหม้บ่อยๆ ในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะทั่วไป : เป็นไม้ขนาดเล็ก ลำต้นโดยเฉลี่ยสูงราวๆ 0.5 เมตร มี
เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5-7 มิลลิเมตร ปล้องยาว
ประมาณ 20-30 เซนติเมตร

การใช้ประโยชน์ : ลำต้นใช้ทำแผงตากสาหร่ายทะเล

การขยายพันธุ์ : โดยการแยกกอ/แยกหน่อ

รูปแบบของการปลูกไม้ไผ่

1. การปลูกไม้ไผ่เพื่อการวิจัย มีการปลูกไม้ไผ่เป็น 2 รูปแบบ คือ ปลูกเป็นแปลงรวบรวมพันธุ์ (living bamboo collection) และปลูกเป็นแปลงสาธิต (bamboo farm) ซึ่งกรมป่าไม้ทำการปลูกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบัน มีแปลงรวมพันธุ์และแปลงสาธิตตามภาคต่างๆ คือ

- ภาคเหนือ ที่สถานีทดลองปลูกพรรณไม้พิษณุโลก ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

- ภาคกลาง ที่สถานีทดลองปลูกพรรณไม้หิณลับ อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สวนผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าดงลาน อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

- ภาคใต้ ที่สถานีทดลองปลูกพรรณไม้สงขลา อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

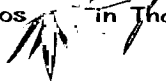
2. การปลูกไม้ไผ่ในเชิงพาณิชย์ ปกตินิยมปลูกไม้ไผ่ชนิดเดียวล้วนๆ ชนิดที่นิยมปลูกมากที่สุดในขณะนี้ คือ ไผ่ตง และมีการปลูกไผ่เลี้ยง(2) และไผ่รวกบ้าง แต่ยังเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก สำหรับระยะปลูกไม้ไผ่ที่เหมาะสมนั้น ขึ้นกับขนาดของไม้ไผ่แต่ละชนิด ระยะปลูกไผ่ตงที่เป็นที่นิยมในขณะนี้ คือ 6 x 6 และ 8 x 8 เมตร ในบางพื้นที่ที่สภาพดินและสภาพอากาศไม่ดีนัก ชาวสวนจะนิยมปลูกระยะ 6 x 6 เมตร เนื่องจากไผ่ตงจะมีขนาดกอไม่ใหญ่มาก การปลูกระยะ 6 x 6 เมตร ทำให้สามารถปลูกได้จำนวนประมาณ 35 ต้นต่อไร่ และให้ผลผลิตต่อไร่มากกว่าปลูกโดยใช้ระยะ 8 x 8 เมตร ที่ปลูกได้เพียง 25 ต้นต่อไร่ ระยะปลูกไผ่เลี้ยงและไผ่รวกที่เหมาะสม คือ 4 x 4 เมตร เนื่องจากเป็นไผ่ขนาดกลาง และมีลักษณะการตั้งกอแบบเป็นพุ่ม ไม่ขยายกอใหญ่มาก สำหรับการปลูกไผ่ตง เกษตรกรสามารถเลือกพันธุ์ที่จะปลูกได้ 4 พันธุ์ คือ ไผ่ตงดำ ไผ่ตงเขียว ไผ่ตงหม้อ และไผ่ตงหนู (พัฒนา และ สุภาวดี, 2533) แต่ที่นิยมปลูกมากที่สุดในขณะนี้คือไผ่ตงเขียว เนื่องจากมีข้อดีกว่าพันธุ์อื่นๆ ดังนี้

- มีกิ่งแขนงจำนวนมากกว่าพันธุ์อื่น ๆ สามารถขายเป็นกิ่งพันธุ์ได้มาก และกิ่งเกิดรากได้ง่ายกว่าพันธุ์อื่น ๆ ด้วย

- มีความสามารถในการให้หน่อสูงกว่าพันธุ์อื่น ๆ คือจะให้หน่อตลอดฤดูของการเจริญเติบโต และสามารถออกหน่อในระยะต้นฤดู และปลายฤดู ทำให้หน่อมีราคาดี

เกษตรกรที่ปลูกไม้ไผ่จะได้ผลตอบแทนในรูปของหน่อและลำอย่างเร็วที่สุดในปีที่ 3 ของการปลูก ดังนั้นในช่วง 1 และ 2 ปีแรก จึงควรมีการปลูกพืชเกษตรแทรกระหว่างแถวที่ปลูกไม้ไผ่ เพื่อให้มีรายได้จากพืชเกษตรมาทดแทนในช่วงแรก (อิทธิ และคณะ, 2537) พืชเกษตรที่ควรปลูก คือ แตงโม ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วลิสง มันเทศ พริก มะเขือเทศ และข้าวโพด ซึ่งควรคัดเลือกชนิดที่จะปลูกตามสภาพท้องถิ่นและความต้องการของตลาด หรือหากต้องการปลูกเพื่อปรับปรุงดินด้วยแล้วควรเลือกปลูกพืชตระกูลถั่วชนิดต่างๆ การปลูกพืชแทรกนี้ อาจปลูกอย่างไม่เป็นรูปแบบและปลูกพืชหลายชนิดผสมกัน เพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือน หรือปลูกพืชชนิดเดียวอย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์ทางการค้า โดยปลูกห่างจากแถวที่ปลูกไม้ไผ่ประมาณ 50 เซนติเมตร ภายหลังจากการเก็บเกี่ยวพืชเกษตรที่ปลูกแทรกแล้ว สามารถทำการไถกลบซากพืชที่เหลือคลุมเคล้าไปกับดินเพื่อให้แปรสภาพเป็นปุ๋ยต่อไป เมื่อไม้ไผ่มีอายุ 3 ปีแล้ว เกษตรกรไม่มีความจำเป็นต้องปลูกพืชแทรก เพราะจะมีรายได้จากการขายหน่อและลำของไม้ไผ่อย่างเพียงพอ อีกทั้งในช่วงปีที่ 3 เรือนยอดของไม้ไผ่จะแผ่ขยายไปปกคลุมบริเวณข้างเคียง ทำให้เกิดร่มเงา พืชเกษตรที่ต้องการแสงค่อนข้างมากจะให้ผลผลิตไม่เต็มที่

3. การปลูกไม้ไผ่เพื่อประโยชน์ในลักษณะอื่นๆ เช่น การปลูกไม้ไผ่เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสวยงาม ตามสวนสุขภาพ สวนรุกขชาติของจังหวัดต่างๆ ตามวัด ตามหน่วยงาน สถานที่ราชการ โรงเรียน และที่สาธารณะทั่วไป รวมถึงการปลูกไม้ไผ่เป็นสวนริมทางของกรมทางหลวง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการเก็บรวบรวมพันธุ์ไม้ เพื่อการศึกษา และเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ การปลูกไม้ไผ่เพื่อเป็นรั้ว เพื่อป้องกันตลิ่งพังหรือเป็นแนวกันลม และเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือน

การขยายพันธุ์และการเตรียมกล้า

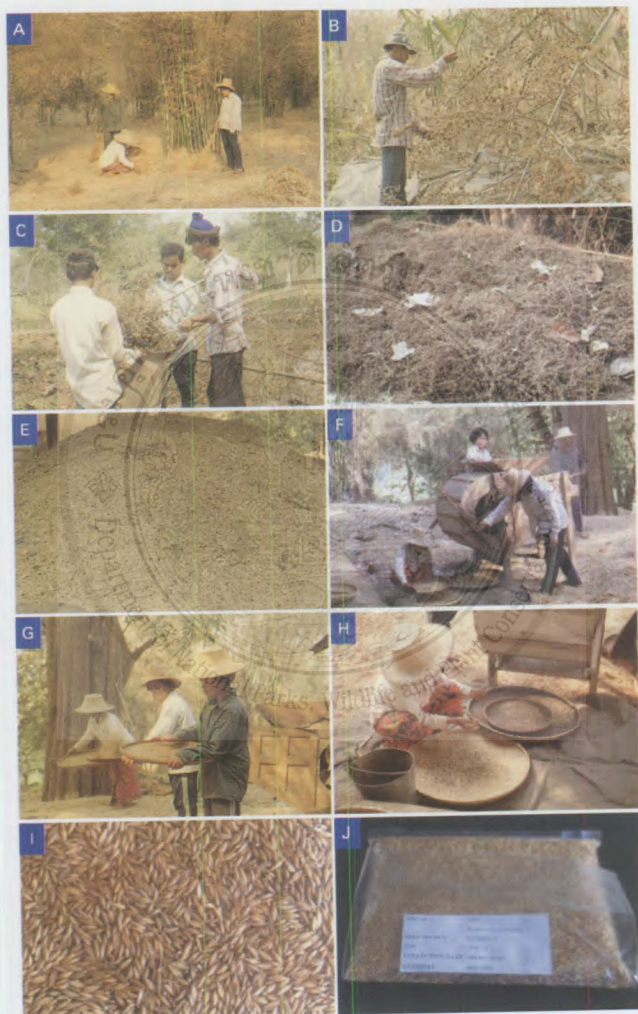
ไม้ไผ่ สามารถขยายพันธุ์ได้ทั้งแบบอาศัยเพศและไม่อาศัยเพศ วิธีการที่เหมาะสมนั้น ขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์และรูปแบบของการเจริญเติบโต สำหรับวิธีการขยายพันธุ์ที่นิยมปฏิบัติโดยทั่วไปนั้น มีอยู่ 5 วิธี คือ

1. การขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด เมล็ดของไม้ไผ่ทุกชนิดจะแก่เต็มที่ในราวเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน (ตารางที่ 2) การเก็บเมล็ดในสภาพป่าธรรมชาติควรทำในขณะที่เมล็ดยังติดอยู่กับต้น เนื่องจากบางพื้นที่ที่ไม้ไผ่ขึ้นอยู่เป็นที่สูงชันและมีพื้นผิวดินไม่สม่ำเสมอ ทำให้ไม่สามารถเก็บกวาดเมล็ดได้ นอกจากนี้เมล็ดไม้ไผ่ยังเป็นอาหารของสัตว์หลายชนิด และเป็นเมล็ดที่มีเปลือกบาง จึงง่ายต่อการเข้าทำลายของโรคและแมลง การเก็บเมล็ดภายหลังจากที่เมล็ดร่วงลงสู่พื้นดินแล้วจะได้เมล็ดที่มีคุณภาพไม่ดี มีเปอร์เซ็นต์การงอกต่ำ อย่างไรก็ตามไม้ไผ่ที่มีกอขนาดเล็กที่ขึ้นอยู่บนที่ราบและมีการออกดอกแบบดัดขึ้น คือ ทุกลำออกดอกและผลิตเมล็ดจำนวนมาก เช่น ไผ่รวก สามารถทำการเก็บเมล็ดหลังจากเมล็ดร่วงลงสู่พื้นดินแล้ว โดยทำการเก็บกวาดและเตรียมพื้นที่ให้สะอาดเสียก่อน (ภาพที่ 17A) เพื่อให้สะดวกในการเก็บเมล็ดและได้เมล็ดที่สะอาด ปราศจากเศษไม้ปลายไม้หรือสิ่งปลอมปนอื่นๆ เมื่อเมล็ดร่วงลงสู่พื้นดินแล้ว ควรทำการเก็บกวาดทันที ก่อนที่สัตว์และแมลงจะเข้าทำลายให้เกิดความเสียหายแก่เมล็ดได้ สำหรับการเก็บเมล็ดในขณะที่เมล็ดยังติดอยู่กับต้น ต้องหมั่นทำการตรวจสอบความแก่ของเมล็ด ซึ่งทำได้โดยการตัดกิ่งบางกิ่งมาดู เมื่อพบว่าเมล็ดมีความแก่พอที่จะเก็บได้แล้ว จึงทำการเก็บ หรืออาจใช้วิธีเขย่าต้น เมล็ดจะร่วงลงมา ตรวจสอบเมล็ดว่าเมล็ดมีความแก่พอที่จะเก็บได้หรือยัง ทำการปูผ้าพลาสติกให้ครอบคลุมพื้นที่ที่เมล็ดจะร่วงหล่นลงมา แล้วตัดลำไผ่ลง โดยพยายามให้ส่วนของกิ่งที่มีการผลิตเมล็ดร่วงลงบนผ้าพลาสติก (ภาพที่ 17B) การเก็บเมล็ดโดยวิธีนี้ผู้เก็บต้องมีประสบการณ์ในการเก็บ เพราะหากทำการเก็บในขณะที่เมล็ดแก่มากเกินไป การตัดลำลงมาอาจทำให้เมล็ดร่วงไปหมด หลังจากตัดลำลงมา

แล้วทำการตัดทอนกิ่งที่ยังคงมีเมล็ดติดอยู่ บรรจุลงในกระสอบเพื่อขนย้ายไปยังสถานี (ภาพที่ 17C) จากนั้นนำเมล็ดที่เก็บมาได้ไปผึ่งแดดไว้ประมาณ 2-3 วัน (ภาพที่ 17D) เพื่อให้เมล็ดที่ติดอยู่กับก้านหลุดร่วงออก (ภาพที่ 17E) และเพื่อลดปริมาณความชื้นของเมล็ด เป็นการป้องกันโรคและแมลงที่จะมาทำอันตรายเมล็ดได้ แล้วจึงทำความสะอาดเมล็ดด้วยเครื่องเป่าและแรงงานคน (ภาพที่ 17F G และ H) เศษใบไม้ที่มีขนาดเล็กและเบาจะถูกเป่าออกโดยเครื่องเป่า ส่วนเศษดิน กิ่งไม้และใบไม้ที่มีน้ำหนักมากจะถูกคัดออกโดยแรงงานคน สิ่งปนเปื้อนที่ติดมากับเมล็ดไผ่จะถูกแยกออกไปทำให้ได้เมล็ดที่สะอาด (ภาพที่ 17I) โดยทั่วไปเมล็ดไผ่จะให้เปอร์เซ็นต์การงอกสูงมากกว่า 70 เปอร์เซ็นต์หากเพาะทันทีหลังทำการเก็บ ถ้าหากต้องการเก็บรักษาหรือแจกจ่าย ควรนำไปบรรจุในถุงพลาสติกเสียก่อน พร้อมทั้งติดแผ่นป้ายแสดงชนิด แหล่ง และวันเดือนปี ที่ทำการเก็บเมล็ดด้วย (ภาพที่ 17J) การเก็บเมล็ดไว้ในที่มีอุณหภูมิ 2-4 องศาเซลเซียส จะทำให้สามารถเก็บเมล็ดไว้ได้นาน 2-3 ปีโดยที่เมล็ดไม่สูญเสียความมีชีวิต การเก็บเมล็ดไว้ในที่อุณหภูมิห้องจะทำให้เมล็ดสูญเสียความมีชีวิตภายในเวลา 6-7 เดือน (Ramyarangsi, 1990) ข้อดีของการขยายพันธุ์โดยวิธีนี้ คือ อาจเกิดขบวนการปรับปรุงพันธุ์ตามธรรมชาติในช่วงที่มีการผสมข้ามต้นขึ้น ทำให้สามารถคัดเลือกพันธุ์ไม้ไผ่ที่มีการกลายพันธุ์ไปในทางที่ดีได้ และทำให้สามารถผลิตต้นกล้าได้ครั้งละจำนวนมาก สะดวกต่อการขนย้าย อย่างไรก็ตาม การขยายพันธุ์ไม้ไผ่โดยการเพาะเมล็ดไม่เป็นที่นิยมทำเป็นการค้า เพราะมีความยุ่งยากในการเก็บเมล็ดและเสียค่าใช้จ่ายมาก ต้นกล้ามีการเจริญเติบโตช้าและให้ผลผลิตช้า ซึ่งอย่างน้อย 10 ปีขึ้นไปจึงจะได้กอไผ่ที่มีขนาดลำเท่าเทียมกับลำปกติของไม้ไผ่ชนิดนั้นๆ (วิสุทธิ์, 2528) นอกจากนี้ ยังมีอุปสรรคอีกหลายประการ เช่น

- ไม้ไผ่บางชนิดออกดอกแต่ไม่สามารถผลิตเมล็ดได้เพราะดอกเป็นหมันหรือเมล็ดส่วนใหญ่ไม่สมบูรณ์ ทำให้มีเปอร์เซ็นต์การงอกต่ำ

- ช่วงของการออกดอกไม่แน่นอน บางครั้งอาจพบในระยะที่เพิ่งปลูกเพียง 2-3 ปี แต่บางครั้งอาจต้องรอเวลานานกว่าจะออกดอก ประมาณ 30-40 ปี

ภาพที่ 17

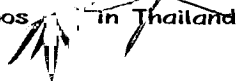
- (A) การเตรียมพื้นที่เพื่อเก็บเมล็ดไผ่รวก (Site preparation for collecting seeds of *Thyrsostachys siamensis*)
- (B-C) การเก็บเมล็ดไผ่ขณะที่เมล็ดยังติดอยู่บนต้น (Method for collecting bamboo seeds in irregular terrain areas)
- (D-J) ขบวนการทำความสะอาดเมล็ดและบรรจุถุงเพื่อนำไปเก็บรักษา (Bamboo seeds cleaning and packaging)

- เมล็ดไม้ไผ่มีอัตราการงอกไม่แน่นอน (10-80%) (Anantachote, 1984; 1987) ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาเก็บเมล็ด ตลอดจนสภาพพื้นที่ และสภาพอากาศขณะที่เมล็ดร่วง และการทำลายของโรคและแมลง

- เมล็ดไม้ไผ่บางชนิดหายาก เนื่องจากถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก โดยพวกสัตว์ กระรอก กระแต ไก่ป่า นก แมลง ไฟป่า และโรค มีการศึกษาเชื้อราที่ติดมากับเมล็ดพันธุ์ไม้ไผ่ 5 ชนิด พบเชื้อราทั้งหมดถึง 48 ชนิด ส่วนมากเป็นชนิดเดียวกับที่พบบนเมล็ดข้าว ซึ่งเป็นพืชตระกูลเดียวกัน (กฤษณา และ อนิวรรณ, 2528) เชื้อราบางชนิดเพียงแต่ทำให้เมล็ดต่าง สกปรก เมล็ดพันธุ์เสื่อมเร็วกว่าปกติ แต่บางชนิดส่งผลไปทำความเสียหายกับกล้าไม้ได้

ตารางที่ 2 ช่วงระยะเวลาของการเก็บเมล็ดไม้ไผ่ในท้องที่จังหวัดกาญจนบุรี
ระหว่างปี 2535 - 2544

ปี	ชนิด	ท้องที่ที่เก็บ	ช่วงระยะเวลาที่เก็บ
2535	ไผ่ป่า	ทองผาภูมิ บ่อพลอย	กุมภาพันธ์ มีนาคม
	ไผ่บงใหญ่	ทองผาภูมิ	มีนาคม
	ไผ่ชาง	ทองผาภูมิ, ด่านช้าง	กุมภาพันธ์
	ไผ่รวก	ทองผาภูมิ	กุมภาพันธ์
2536	ไผ่ป่า	บ่อพลอย	มีนาคม
	ไผ่บงใหญ่	ทองผาภูมิ	เมษายน
	ไผ่ชางนวล	หนองปรือ	กุมภาพันธ์- มีนาคม
	ไผ่รวก	บ่อพลอย	กุมภาพันธ์- มีนาคม
2537	ไผ่ป่า	ทองผาภูมิ	กุมภาพันธ์
	ไผ่บงใหญ่	ทองผาภูมิ, สังขละบุรี	กุมภาพันธ์
	ไผ่ข้าวหลาม	ทองผาภูมิ	กุมภาพันธ์
	ไผ่ดง	ศรีสวัสดิ์	มีนาคม
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ, ศรีสวัสดิ์	กุมภาพันธ์
	ไผ่รวก	บ่อพลอย	กุมภาพันธ์
2538	ไผ่บงดำ	ไทรโยค	เมษายน
	ไผ่ดง	ไทรโยค	เมษายน
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ	เมษายน
	ไผ่รวก	ไทรโยค	มีนาคม

ตารางที่ 2 (ต่อ) ช่วงระยะเวลาของการเก็บเมล็ดไม้ไผ่ในท้องที่จังหวัดกาญจนบุรี
ระหว่างปี 2535 - 2544

ปี	ชนิด	ท้องที่ที่เก็บ	ช่วงระยะเวลาที่เก็บ
2539	ไผ่ป่า	ศรีสวัสดิ์	มีนาคม
	ไผ่บงใหญ่	ทองผาภูมิ	มีนาคม
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ, ไทรโยค	มีนาคม
	ไผ่รวก	บ่อพลอย	มีนาคม
2540	ไผ่ป่า	ไทรโยค	มีนาคม
	ไผ่ชาง	หนองปรือ	มีนาคม
	ไผ่ไร่	ทองผาภูมิ	มีนาคม
	ไผ่รวก	บ่อพลอย	มีนาคม
2541	ไผ่ป่า	ไทรโยค, บ่อพลอย	เมษายน
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ, ศรีสวัสดิ์	เมษายน
	ไผ่ไร่	ไทรโยค, ทองผาภูมิ	เมษายน
	ไผ่รวก	บ่อพลอย, ศรีสวัสดิ์	เมษายน
2542	ไผ่ป่า	ทองผาภูมิ	เมษายน
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ, สังขละบุรี	มีนาคม-เมษายน
	ไผ่ไร่	ไทรโยค	กุมภาพันธ์-มีนาคม
	ไผ่รวก	ไทรโยค, ศรีสวัสดิ์	กุมภาพันธ์-มีนาคม
2543	ไผ่ป่า	ไทรโยค	เมษายน
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ, ศรีสวัสดิ์, สังขละบุรี	เมษายน
	ไผ่รวก	ไทรโยค, บ่อพลอย	เมษายน
2544	ไผ่ป่า	ทองผาภูมิ	เมษายน
	ไผ่รวก	ทองผาภูมิ	เมษายน พฤษภาคม
	ไผ่ชางนวล	ทองผาภูมิ	เมษายน
	ไผ่บงใหญ่	ไทรโยค	พฤษภาคม

Note: ชื่อวิทยาศาสตร์

ไผ่ป่า	(<i>Bambusa bambos</i>)
ไผ่บงดำ	(<i>B. tulda</i>)
ไผ่ข้าวหลาม	(<i>Cephalostachyum pergracile</i>)
ไผ่ตง	(<i>Dendrocalamus asper</i>)
ไผ่บงใหญ่	(<i>D. brandisii</i>)
ไผ่ชางนวล	(<i>D. membranaceus</i>)
ไผ่ชาง	(<i>D. strictus</i>)
ไผ่ไร่	(<i>Gigantochloa albociliata</i>)
ไผ่รวก	(<i>Thyrsostachys siamensis</i>)

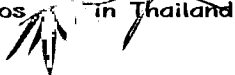
ตารางที่ 3 จำนวนเมล็ดไม้ไผ่โดยเฉลี่ยต่อ 1 กิโลกรัม

ชนิด	ปริมาณเมล็ด/กิโลกรัม
1. ไผ่ป่า	81,800
2. ไผ่บงใหญ่	66,300
3. ไผ่รวก	50,300
4. ไผ่ซาง	41,200
5. ไผ่ข้าวหลาม	37,000
6. ไผ่ตง	36,900
7. ไผ่ไร่	35,000
8. ไผ่ขางนวล	25,000

การเพาะเมล็ดไม้ไผ่ทำได้ 2 วิธีคือ การเพาะเมล็ดในกระบะเพาะ และการเพาะเมล็ดในแปลงเพาะ ก่อนทำการเพาะเมล็ดควรเตรียมดินให้เรียบร้อยเสียก่อน ถ้าต้องการให้ได้ผลดีควรทำการตากดินที่จะใช้ด้วย เพื่อทำลายเชื้อโรคและเชื้อราต่างๆ ที่มีอยู่ในดินให้หมดสิ้นไป ดินที่ใช้ในการเพาะเมล็ดไม้ไผ่ควรเป็นดินร่วนปนทราย หรือ ดินผิวซึ่งมีอยู่ตามป่าไผ่ธรรมชาติทั่วไป

ก. วิธีเพาะ หลังจากเตรียมดินในกระบะเพาะ หรือแปลงเพาะเรียบร้อยแล้ว นำเมล็ดไม้ไผ่หว่านลงในกระบะหรือแปลงเพาะ อาจจะหว่านตามแนวยาวหรือหว่านทั่วๆ ไปก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงความสะดวกในการถอนกล้าเมื่อย้ายชำต่อไป จากนั้นทำการรดน้ำให้ทั่ว และใช้ทรายละเอียดโรยทับเมล็ดอีกชั้นหนึ่ง เพื่อกันไม่ให้เมล็ดไหลหรือกระเด็นออกจากกระบะหรือแปลงเพาะในขณะที่ยรดน้ำ ควรรดน้ำเช้า-เย็น ทุกวัน ยกเว้นวันที่มีฝนตก ด้านบนของกระบะเพาะหรือแปลงเพาะควรคลุมด้วยตาข่าย เพื่อป้องกันไถ่คุ้ยเขี่ยกินเมล็ดหรือกัดกินต้นกล้า หลังจากนั้นประมาณ 7-10 วันเมล็ดจะเริ่มงอก ควรฉีดยาป้องกันเชื้อราและแมลง รวมทั้งกำจัดวัชพืชให้แก่กล้าไม้ไผ่ด้วย

ข. การย้ายชำ หลังจากที่ยกกล้าไม้ไผ่เริ่มงอกออกจากเมล็ด ประมาณ 2-3 สัปดาห์ โดยต้นกล้ามีความสูงประมาณ 5-10 เซนติเมตร ควรทำการย้ายชำกล้าไม้ไผ่ลงถุงพลาสติก ขนาด 5 x 8 นิ้ว สามารถย้ายชำโดยใช้กล้า 2-3 ต้น/ถุง เพื่อช่วย

ให้กล้าไผ่ในถุงชำแต่ละถุงมีการรอดตายเพิ่มมากขึ้น ดินที่ใช้ในการชำควรใช้ดินผิวหรือดินปนทราย ไม่ควรใช้ดินเหนียวหรือดินทรายล้วนๆ เพราะดินเหนียวทำให้การระบายน้ำไม่ดี ดินมักเกาะจับกันแน่น ส่วนดินทรายล้วนจะทำให้ไม่สะดวกในการขนย้ายตอนนำไปปลูก เพราะดินทรายมักจะร่วงหล่นออกจากถุงพลาสติกได้ง่าย ทำให้กล้าไผ่ไผ่เหี่ยวเฉาทันที จึงควรให้มีเปอร์เซ็นต์ของดินเหนียวปนอยู่บ้างเล็กน้อย หลังจากทำการย้ายชำแล้ว ระยะแรกควรรดน้ำ 1-2 ครั้ง/วัน และเมื่อกล้าไม้ตั้งตัวได้ดีแล้ว การรดน้ำอาจจะลดเหลือ 2 หรือ 3 วัน/ครั้ง แล้วแต่ความเหมาะสมและสภาพแวดล้อมเป็นหลัก ระยะเวลาการย้ายชำกล้าไผ่ไผ่ที่เกิดจากเมล็ดที่ดีที่สุด คือ 6-12 เดือน เนื่องจากทำให้ได้กล้าไม้ที่แข็งแรงเต็มที่ โดยที่กล้าอายุประมาณ 6 เดือนจะสูงประมาณ 30-50 เซนติเมตร (ภาพที่ 18A) ระยะเวลานี้สั้นหรือยาวกว่านี้จะทำให้ได้กล้าไม้ที่เล็กเกินไปหรือสูงเกินไป ทั้งยังสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาด้วย

ไผ่ไผ่ที่มีการผลิตเมล็ดและสามารถขยายพันธุ์โดยวิธีนี้ ได้แก่ ไผ่รวก ไผ่ซาง ไผ่ซางนวล ไผ่ป่า ไผ่บงใหญ่ ไผ่ข้าวหลาม ไผ่ผากมัน ไผ่ไร่ และ ไผ่บงดำ เป็นต้น

2. การขยายพันธุ์โดยใช้ส่วนของตอหรือเหง้า (การแยกเหง้าหรือแยกกอ) (ภาพที่ 18B)

วิธีนี้ได้ผลกับไผ่ทุกชนิดโดยเฉพาะไผ่ไผ่ที่มีโคนลำค่อนข้างหนา เช่น ไผ่รวก ไผ่เลี้ยง(2) ไผ่ทางช้าง เป็นต้น อายุของเหง้าที่สามารถผลิตหน่อใหม่ได้ดี คือ เหง้าที่มีอายุ 1-2 ปี (สุภาวดี, 2527) เนื่องจากตาของเหง้าที่มีอายุมากกว่า 2 ปี มักอ่อนแอไม่แข็งแรง การตัดควรตัดให้ตอสูงประมาณ 50-80 เซนติเมตร แล้วทำการขุดเหง้าออกจากกอแม่เดิม โดยระวังอย่าให้ตาที่เหง้าเสียหาย เพราะตานี้จะแตกเป็นหน่อใหม่ต่อไป เนื่องจากการขยายพันธุ์วิธีนี้ใช้เหง้าแม่ที่มีอาหารสะสมอยู่มาก จึงมีอัตราการรอดตายสูง ให้หน่อที่แข็งแรง และได้หน่อเร็วกว่าวิธีขยายพันธุ์โดยใช้กิ่งแขนงหรือลำ ทั้งยังเป็นวิธีการที่ทำให้ได้ต้นตรงตามสายพันธุ์เดิมมากที่สุด แต่ก็ไม่นิยม เนื่องจากสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ลำบากในการขนย้าย เสียเวลาและแรงงานมาก และไม่สามารถขยายพันธุ์เป็นปริมาณมากๆ ในระยะสั้นได้ เพราะเมื่อทำการขุดแยกกอมากเกินไป อาจทำให้อกอแม่ได้รับอันตราย

ภาพที่ 18

- (A) กล้าไผ่ชางนวลเพาะจากเมล็ดอายุประมาณ 6 เดือน
(Six-month-old seedlings of *Dendrocalamus membranaceus*)
- (B) การขยายพันธุ์ไม้ไผ่โดยการใช้ส่วนของตอหรือเหง้า
(Propagation of bamboos by rhizome cutting)
- (C-D) การขยายพันธุ์ไม้ไผ่โดยการชำข้อ หรือการปักชำลำ
แบบใช้ข้อ 1 ข้อ (C) และใช้ 2 ข้อ (D)
(Propagation of bamboos by culm cutting using 1 node (C)
and 2 nodes (D))

ขนาดของถุงชำที่เหมาะสมในการชำเหง้าขึ้นอยู่กับขนาดของเหง้าไผ่ที่จะปักชำ อาจใช้ถุงขนาด 5x8 นิ้วหรือใหญ่กว่า เมื่อชำเหง้าลงถุงแล้วควรรักษาแสงภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีความชื้นประมาณ 1-2 เดือน ซึ่งอาจสร้างเป็นโรงเรือนหรือโครงหลังคาคลุมผ้าพลาสติก สภาพความชื้นที่เหมาะสมจะช่วยเร่งการแตกตาและการเจริญของราก และช่วยให้เหง้ามีอัตราการรอดตายสูงขึ้น

3. การขยายพันธุ์โดยใช้ข้อ หรือการปักชำลำ การขยายพันธุ์ไม้ไผ่โดยวิธีนี้ นิยมใช้กับไม้ไผ่ชนิดที่ไม่ค่อยผลิตเมล็ด และเป็นไม้ไผ่ที่มีลำค่อนข้างใหญ่ เช่น ไม้ป่า ไม้สีสุก ไม้เหลียง ไม้หางคำ เป็นต้น โดยทำการคัดเลือกลำที่มีอายุประมาณ 1-2 ปี เมื่อได้ลำที่ต้องการแล้ว นำมาตัดเป็นท่อนๆ โดยให้แต่ละท่อนมี 1-2 ข้อ และปฏิบัติดังวิธีต่อไปนี้

- ท่อนที่ใช้ 1 ข้อ (ภาพที่ 18C) ทำได้โดยตัดตรงกลางลำไม้ไผ่ให้ข้ออยู่ตรงกลาง (ตัดให้ห่างจากข้อประมาณ 1 คืบ) แล้วนำไปชำในแปลงเพาะชำ ให้ตา (bud) หายขึ้น โดยระวังอย่าให้ตาเป็นอันตราย การชำควรให้ข้ออยู่ระดับดิน เอียงท่อนพันธุ์ประมาณ 45 องศา เพื่อให้ยอดที่เกิดใหม่ตั้งตรง แล้วใส่น้ำลงในปล้องที่เหลือเหนือดินหรือวัสดุเพาะชำให้เต็ม

- ท่อนที่ใช้ 2 ข้อ (ภาพที่ 18D) เมื่อทำการตัดลำไม้ไผ่ให้มี 2 ข้อแล้วเจาะรูตรงกึ่งกลางปล้องเพื่อให้น้ำ ทำการลิดกิ่งที่ข้อออก โดยตัดออกให้เหลือเพียง 2-3 นิ้ว และระวังอย่าให้ตา (bud) ที่ข้อแตกหักได้ แล้วนำไปวางในแปลงชำ โดยฝังลงดินหรือวัสดุเพาะชำประมาณ 1/2 ของลำ และใช้ดินกลบข้อให้มิด เหลือไว้เฉพาะบริเวณที่ให้น้ำเท่านั้น

การเพาะชำโดยวิธีใช้ลำ สามารถชำได้ในแปลงเพาะ ควรทำการปรับหน้าดินในกรณีที่เป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง แต่ถ้าพื้นที่ลุ่มควรจะทำการยก่องเพื่อให้มีการระบายน้ำดี หลังจากนั้นจึงทำการย่อยดิน แล้วตากดินทิ้งไว้ประมาณ 1-2 สัปดาห์หรือมากกว่านั้น ทำหลุมตามมะพร้าวเพื่อบังแดด เมื่อชำเสร็จแล้วควรรดน้ำให้ชุ่มทันที และหมั่นดูแลรดน้ำทุกวัน หรือวันเว้นวัน หลังจากนั้นประมาณ 2-4 สัปดาห์

จะพบหน่อและรากแตกออกมา (สุภาวดี, 2527) ระยะนี้ต้องคอยระวังแมลงหรือเพลี้ย มาทำอันตรายหน่ออ่อน โดยการพ่นยาฆ่าเชื้อราและยาฆ่าแมลง ทำการเลี้ยงหน่อต่อไปเพื่อให้หน่อและรากแข็งแรงเต็มที่อีกประมาณ 1-2 เดือน จึงทำการเลื่อยลำเก่าออก แล้วจึงย้ายชำในถุงพลาสติก ขนาดประมาณ 5 x 8 นิ้ว เพื่อให้สะดวกในการขนย้าย ไปปลูก เมื่อต้นกล้าเจริญเต็มที่จึงค่อย ๆ เปิดหลังคาที่คลุมไว้จนกระทั่งสามารถเจริญได้ดีในที่กลางแจ้ง หลังจากนั้นประมาณ 6-8 เดือน กล้าไม้จะแก่เต็มที่ จึงทำการย้ายปลูกได้ อย่างไรก็ตาม วิธีนี้ไม่ค่อยนิยมมากนัก เพราะใช้เวลาและเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าวิธีใช้กิ่งแขนง และต้องตัดลำอายุ 1 ปี ซึ่งเป็นลำแม่ที่ควรเลี้ยงเอาไว้ เพื่อให้หน่อใหม่ในปีถัดไป นอกจากนี้ยังนิยมเก็บลำไว้ขายเพื่อประโยชน์อย่างอื่นด้วย

4. การขยายพันธุ์โดยใช้กิ่งแขนง กิ่งแขนง คือกิ่งที่แตกจากตาบริเวณข้อของลำ การขยายพันธุ์วิธีนี้เป็นที่นิยมเพราะสะดวก รวดเร็ว และสามารถตัดชำกิ่งแขนงได้มากจนมีการทำเป็นอาชีพ เช่น การเพาะกล้าไผ่ตงขายในจังหวัดปราจีนบุรี ความสำเร็จในการปักชำโดยใช้กิ่งแขนง ขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์ไม้ไผ่ หากเป็นพันธุ์ไม้ไผ่ที่มีรากอากาศบริเวณโคนกิ่ง เช่น ไผ่ตง จะมีความสำเร็จสูงและยังขึ้นอยู่กับการเลือกกิ่งแขนง และการปฏิบัติดูแลกิ่งแขนงในแปลงเพาะชำด้วย ฤดูที่เหมาะสมต่อการปักชำกิ่งแขนง คือปลายฤดูฝน (กันยายน-ตุลาคม) จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ซึ่งเป็นช่วงที่มีกิ่งแขนงมาก การเลือกกิ่งแขนงควรเลือกกิ่งที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-1.5 นิ้ว มีรากอากาศเป็นสีน้ำตาล หรือน้ำตาลอมเหลืองแล้ว (ภาพที่ 19A และ B) ใบที่ยอดคดแล้ว กาบหุ้มตาดหลุดหมด อายุของกิ่งแขนงอย่างน้อย 4-6 เดือน ถ้าค้างปียิ่งดี เมื่อเลือกกิ่งแขนงได้ตามความต้องการแล้ว ตัดปลายกิ่งออก ให้กิ่งแขนงที่จะปักชำยาวประมาณ 80-100 เซนติเมตร (มีข้อ 3-4 ข้อ) แล้วควรใช้ฟางข้าวหรือกระสอบคลุมกิ่งแขนงไว้ และพรมน้ำให้ชุ่ม (ภาพที่ 19C และ D) เพื่อเป็นการบ่มและกระตุ้นตารากและตายอดที่อยู่บริเวณโคนกิ่ง ซึ่งเมื่อบ่มตาไว้ประมาณ 2-3 วัน จะสามารถสังเกตเห็นปุ่มสีขาวบริเวณโคนกิ่งได้ ซึ่งปุ่มดังกล่าวจะเจริญเป็นรากต่อไป ในบางกิ่งอาจเห็น

ภาพที่ 19 การขยายพันธุ์ไม้ไผ่โดยใช้กิ่งแขนง (Propagation of bamboos by branch cutting)

- (A-B) ปลายกิ่งแขนงไผ่ตงที่มีรากอากาศ (Aerial roots at the end of *Dendrocalamus asper*'s branches)
- (C-D) การใช้ฟางขังคลุมกิ่งแขนงไผ่และพรมน้ำให้ชุ่ม (Intensive care of branches of *Dendrocalamus asper*)
- (E) การชำกิ่งแขนงในถุงเพาะชำ (Branch cutting in plastic bag)
- (F) การชำกิ่งแขนงในแปลงเพาะ (Branch cutting in nursery bed)

ตายอดเกิดการขยายตัวพร้อมที่จะแทงยอดด้วย การบ่มตาทำให้สามารถคัดเลือกกิ่ง
แขนงที่มีคุณภาพได้ ทำให้การปักชำมีประสิทธิภาพและมีการรอดตายสูง

การชำกิ่งแขนงไม้ไผ่อาจชำในถุงพลาสติกโดยตรง (ภาพที่ 19E) หรือชำ
ในแปลงเพาะแล้วจึงย้ายลงถุงภายหลัง (ภาพที่ 19F) แต่การปักชำกิ่งแขนงเพื่อการ
ค้าในปัจจุบันนิยมชำในถุงพลาสติกโดยตรงตั้งแต่แรก เพื่อป้องกันการกระทบ
กระเทือนขณะย้ายชำกล้า และสะดวกในการขนย้ายไปปลูกตามที่ต่างๆ ซึ่งปกติ
นิยมใช้ถุงดำพิก้นขนาด 5 x 8 นิ้ว ก่อนทำการปักชำควรมีการเตรียมดินที่จะนำมา
ใช้เป็นวัสดุเพาะชำ โดยทำการย่อยดินและผสมดินกับขี้เถ้ากลบในอัตราส่วน 1:1
โดยประมาณ แล้วตากดินทิ้งไว้ประมาณ 1-2 สัปดาห์หรือมากกว่านั้น ทำการปรับ
ที่ที่จะวางกิ่งชำ ทำหลังกาทางมะพร้าวเพื่อบังแดด เมื่อชำกิ่งลงถุงแล้ว ควรกดดิน
ให้แน่น รดน้ำทันทีเพื่อให้กิ่งชำสดอยู่เสมอ หลังจากนั้นหมั่นดูแลรดน้ำทุกวัน หรือ
วันเว้นวัน จนกระทั่งกิ่งแขนงที่ชำไว้แตกใบและราก ใช้เวลาอีกประมาณ 6 เดือน ก็
ย้ายไปปลูกในแปลงได้ ก่อนทำการย้ายปลูกควรนำกล้าไม้่ออกวางกลางแจ้งเป็น
เวลา 1-2 เดือน เพื่อให้กล้าแกร่งเต็มที่ โดยปกติชาวสวนไผ่คงมักทำการชำกิ่งแขนง
ในปลายฤดูฝน และปลูกในต้นฤดูฝนในปีถัดไป ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 8 เดือน ทำ
ให้ได้กิ่งพันธุ์ที่แข็งแรง และมีเปอร์เซ็นต์การรอดตายสูง

การตอนกิ่งแขนงไม้ไผ่เป็นอีกวิธีหนึ่งที่นิยมทำในปัจจุบัน สามารถแบ่งการ
ปฏิบัติได้เป็น 2 ระยะ คือ (1) การตอนขณะที่กิ่งยังติดอยู่กับต้น และ (2) การชำ
และอนุบาลกิ่งที่ออกรากแล้วในเรือนเพาะชำ วิธีนี้ทำให้กิ่งแขนงมีอัตราการแตกราก
สูงเกือบ 100% โดยเฉพาะกิ่งแขนงที่มีปมรากโผล่ออกมาให้เห็นแล้ว หรือในกรณีที่ยัง
ไม่มีปมราก การหาสารเร่งรากบริเวณตาที่ปลายกิ่งแขนง ก่อนทำการหุ้มด้วยขุยมะ
พร้าวและถุงพลาสติก จะทำให้กิ่งแขนงออกรากได้ดีเช่นเดียวกัน การเลื่อยต้น
ล่างของกิ่งก่อนทำการตอน มีข้อดีโดยช่วยให้การหักกิ่งตอนหลังจากออกรากแล้วทำ
ได้ง่ายยิ่งขึ้นและไม่ทำให้ลำไผ่ฉีกแตก ระยะเวลาในการตอนกิ่งแขนงจนกระทั่งแตก
รากและพร้อมที่จะนำไปย้ายชำในเรือนเพาะชำใช้เวลาประมาณ 3-4 อาทิตย์ ดินที่
ใช้ในการย้ายชำควรเป็นดินผสมระหว่างดินร่วนและขี้เถ้ากลบในอัตราส่วน 1:1
หรือ 1:2 และเมื่อย้ายชำกิ่งแขนงลงถุงเพาะชำขนาด 5 x 8 นิ้วแล้ว ตัดแต่งใบออก

บางส่วนตามความเหมาะสม เพื่อป้องกันการคายน้ำมากเกินไป รดน้ำให้ชุ่ม และคลุมตาข่ายพรางแสงไว้จนกระทั่งกล้ามีความแข็งแรงหรือประมาณ 2-3 เดือน จึงเปิดตาข่ายออกให้กล้าอยู่กลางแจ้งระยะหนึ่ง ประมาณ 1 เดือนหรือนานกว่า เพื่อให้กล้าแข็งแรงเต็มที่ก่อนนำออกปลูกในช่วงต้นฤดูฝน

5. การขยายพันธุ์โดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ปัจจุบันได้มีการนำเทคนิคการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางเกษตรและป่าไม้อย่างกว้างขวาง เพราะเป็นวิธีการที่ทำในสภาพปลอดเชื้อ ทำให้สะดวกในการดูแลรักษาสามารถขยายพันธุ์ได้ปริมาณมากในระยะเวลาอันสั้น และมีประโยชน์ในด้านการรักษาพันธุ์และการปรับปรุงพันธุ์ โดยเฉพาะในพืชที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ด้วยตัวเองได้หรือมีอัตราการขยายพันธุ์ต่ำ การเลี้ยงเนื้อเยื่อไม้ไผ่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตกล้าไผ่จำนวนมากในระยะเวลาสั้น โดยมุ่งเน้นในการขยายพันธุ์ไม้ไผ่เศรษฐกิจที่มีช่วงเวลาในการออกดอกยาวนาน ผลิตเมล็ดจำนวนน้อยหรือไม่สามารถผลิตเมล็ดได้ เช่น ไผ่ตง และ ไผ่เลี้ยง(2) ซึ่งมีผู้ศึกษาการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อไม้ไผ่ในประเทศไทยไว้หลายชนิด (ปรานอม และคณะ, 2532) เช่น การเลี้ยงส่วนของคัพภะ (embryo) ของไผ่รวก เพื่อชักนำแคลลัส (callus) และ embryoid (นันทนวล, 2528ก) การเลี้ยงคัพภะไผ่รวก ไผ่ป่า และไผ่ขาง (สุธิตา, 2534) การเลี้ยงใบอ่อนไผ่สีสุกและการเก็บรักษาสายพันธุ์ไผ่ในสภาพปลอดเชื้อ (นันทนวล, 2528ข) การเลี้ยงส่วนตาอ่อนของไผ่ตง (วรรณ และคณะ, 2534; Semsuntud et al., 2000) และการเลี้ยงตาอ่อนของไผ่เลี้ยง(2) (รุ่งนภา และคณะ, 2540) หลังจากที่ได้กล้าไผ่จากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อแล้ว สามารถปฏิบัติต่อกกล้าเช่นเดียวกับกล้าที่ได้จากการเพาะเมล็ด เนื่องจากมีขนาดใกล้เคียงกัน ซึ่งถือว่าไม้ไผ่เป็นพืชชนิดหนึ่งที่ประสบความสำเร็จระดับหนึ่งในการขยายพันธุ์โดยวิธีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ อย่างไรก็ตาม การขยายพันธุ์โดยวิธีนี้ยังไม่เป็นที่นิยมใช้กันโดยทั่วไป เนื่องจากเป็นวิธีที่ต้องใช้เทคนิคห้องปฏิบัติการที่ยุ่ยากซับซ้อนและเสียค่าใช้จ่ายสูง ประกอบกับกล้าที่จัดเตรียมได้ เมื่อนำไปปลูกเปรียบเทียบกับกล้าไผ่ที่ขยายพันธุ์โดยการปักชำส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นพบว่าประสบผลสำเร็จน้อยกว่ามาก

การคัดเลือกพื้นที่และการเตรียมพื้นที่สำหรับปลูก

ไม้ไผ่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในที่ราบที่มีการระบายน้ำดี น้ำท่วมไม่ถึง หรือที่ลาดเชิงเขาที่มีดินร่วนปนทราย ไม้ไผ่ทุกชนิดไม่สามารถขึ้นได้ในที่น้ำขังเป็นระยะเวลานานๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะที่เริ่มปลูกใหม่ๆ หากมีน้ำท่วมขังพื้นที่จะทำให้กล้าไม้ชะงักการเจริญเติบโต หรือบางครั้งอาจเน่าตายได้ การปลูกไม้ไผ่ในปัจจุบันจึงนิยมทำการยกร่องเสียก่อน เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดจากน้ำท่วมขัง การคัดเลือกพื้นที่ที่จะปลูก หากต้องการปลูกเพียงเพื่อประโยชน์ใช้สอยภายในครัวเรือนไม่คำนึงถึงผลผลิตที่จะได้รับแล้ว สามารถปลูกไม้ไผ่ได้ในทุกสถานที่ เนื่องจากไม้ไผ่เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยวและมีระบบรากต้นกระจายอยู่โดยรอบลำต้น ทำให้ง่ายต่อการปรับปรุงคุณภาพของดินที่จะปลูก และเมื่อไม้ไผ่สามารถเจริญได้ในพื้นที่นั้นๆ แล้ว ใบไผ่ที่ร่วงหล่นลงสู่พื้นดินจะสามารถปรับปรุงสภาพดินบริเวณนั้นได้เป็นอย่างดี การปลูกไม้ไผ่เพื่อการค้าโดยทั่วไปควรคำนึงถึงระบบการให้น้ำเป็นสำคัญ เนื่องจากความชื้นในดินเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเจริญและพัฒนาของตาเหง้า การให้น้ำแก่ไม้ไผ่ในฤดูแล้งมีผลทำให้ไม้ไผ่สามารถแตกหน่อได้ก่อนฤดูฝน ทำให้หน่อมีราคาดี 4-5 เท่าของราคาปกติในช่วงฤดูฝน ซึ่งจะได้อายุถึงขั้นตอนการให้น้ำต่อไปในเรื่องการเจริญเติบโตและผลผลิต การเตรียมพื้นที่นิยมเตรียมโดยการไถพรวนและทำการยกร่อง ระยะปลูกไม้ไผ่โดยทั่วไป คือ 2x4, 4x4, 5x5, 6x6 และ 8x8 เมตร ขึ้นอยู่กับขนาดของไม้ไผ่ที่จะปลูก หากเป็นไม้ไผ่ขนาดเล็กถึงขนาดกลางควรปลูกระยะ 2x4, 4x4 และ 5x5 เมตร ไม้ไผ่ขนาดใหญ่ควรปลูกระยะ 6x6 และ 8x8 เมตร

การขนย้ายกล้าและการปลูก

ปัจจุบันมีการซื้อ-ขายกล้าไผ่ตง และกล้าไผ่ชนิดอื่น ๆ เช่น ไผ่เลี้ยง(2) และไผ่รวก เพื่อนำไปปลูกตามที่ต้องการ ทั่วประเทศอย่างแพร่หลาย การขนย้ายกล้าจึงเป็นขั้นตอนหนึ่งที่ต้องให้ความสนใจ ก่อนทำการขนย้ายกล้าไผ่ ควรใช้กรรไกรแต่งกิ่งที่ยื่นยาวออกเสียก่อน และตัดใบออกให้เหลือจำนวนเพียงเล็กน้อย เพื่อป้องกันการคายน้ำ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้กล้าไผ่เหี่ยวและฟื้นตัวยาก เมื่อจัดเรียงกล้าใส่รถเรียบร้อยแล้ว นิยมใช้ตาข่ายดำคลุม 1 หรือ 2 ชั้น เพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดจากลมและความร้อนขณะเดินทาง กล้าไผ่ที่ขนย้ายด้วยวิธีที่กล่าวมาจะสามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว และสามารถแตกกิ่งใหม่ได้ภายในเวลา 1 สัปดาห์

การปลูกไม้ไผ่ควรปลูกเมื่อเริ่มต้นฤดูฝนคือในราวเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคมเพื่อให้กล้าไม้ไม่มีการรอดตายสูง สามารถตั้งตัวได้เร็ว และสามารถแตกหน่อได้ทันภายในฤดูเดียว ทำให้เจริญเติบโตได้ดีในปีต่อไป กล้าไม้ไผ่ที่ปลูกเมื่อใกล้จะสิ้นสุดฤดูฝน จะมีการพัฒนาและเจริญเติบโตช้ากว่ามาก ทั้งยังไม่สามารถตั้งตัวและแตกหน่อได้ทัน เมื่อเผชิญกับฤดูแล้งที่ตามมา อาจทำให้กล้าไม้ได้รับความเสียหายได้ ก่อนทำการปลูกควรนำกล้าไม้ไผ่ที่ได้จากการขยายพันธุ์โดยวิธีต่าง ๆ ออกวางไว้กลางแจ้งเป็นระยะเวลาประมาณ 1-2 เดือน เพื่อให้กล้าเคยชินกับสภาพแสงแดดจัดในแปลง เมื่อทำการไถพรวนปรับสภาพพื้นที่แล้ว ทำการยกร่องโดยให้ระยะห่างของร่องเท่ากับระยะที่จะปลูกไม้ไผ่ ซึ่งกำหนดระยะปลูกตามขนาดของไม้ไผ่ที่จะปลูก ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างไผ่ตงที่นิยมปลูกกันทั่วไป โดยใช้ระยะปลูก 6 x 6 เมตร เมื่อยกร่องระยะห่างกัน 6 เมตรแล้ว ทำการวางแนวที่จะปลูกเพื่อความเป็นระเบียบ โดยใช้ไม้ไผ่รวกขนาดยาวประมาณ 1 เมตร ปักเป็นแนวห่างกันทุกระยะ 6 เมตร แล้วจึงขุดหลุม ขนาดประมาณ 30 x 30 x 30 เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยขี้ไก่ จำนวน 1 หน้ำจอบ หรือประมาณ 500 กรัม โดยคลุกดินที่ก้นหลุมกับปุ๋ยที่ใส่ลงไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน เมื่อทำการปลูกให้ใช้มัดกรีดก้นถุง วางกล้าไม้ลงในหลุม

กลบดินแล้วใช้เท้าเหยียบให้แน่น หากไม่มีฝนตกควรรดน้ำให้ชุ่ม แล้วหาเศษใบไม้คลุมหน้าหลุมไว้ เพื่อรักษาความชื้นไว้ให้กับตาเหง้าที่จะเจริญและพัฒนาต่อไป

การเจริญเติบโตและผลผลิต

ไม้ไผ่เป็นพันธุ์ไม้ที่มีการเจริญเติบโตผิดแปลกกว่าไม้ชนิดอื่น หน่อไม้ไผ่จะพุ่งตัวและเจริญเติบโตทางความสูงเต็มที่ภายในฤดูเดียว โดยเริ่มเจริญในช่วงต้นฤดูฝน และสิ้นสุดเมื่อหมดฝน หลังจากนั้นจะไม่มี การเจริญทางความสูงเพิ่มขึ้น แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่น เช่น การแตกกิ่ง-แขนงและใบ เพื่อเตรียมการสะสมอาหารต่อไป ไม้ไผ่มีการเจริญเติบโตรวดเร็วมาก หน่อไม้ไผ่ที่มีระบบเหง้าแบบลำเดี่ยวบางชนิดพุ่งตัวสูงสุดได้ถึง 120 เซนติเมตร ภายใน 24 ชั่วโมง (Ueda, 1960) โดยเฉพาะพันธุ์ไม้ไผ่ญี่ปุ่น พวก Matake ซึ่งเป็นไม้ไผ่ขนาดใหญ่ ในขณะที่ไม้ไผ่แถบร้อนที่มีระบบเหง้าแบบกอ สามารถพุ่งตัวสูงสุดได้เพียง 91 เซนติเมตร (ประสาน, 2512) ส่วนไผ่รวก ไผ่เลี้ยง(2) และไผ่ชางนวล ซึ่งขึ้นในสภาพพื้นที่แห้งแล้งบริเวณ อ. บ่อพลอย จ. กาญจนบุรี หน่อมีการเจริญเติบโตเฉลี่ยวันละประมาณ 28, 26 และ 24 เซนติเมตร ตามลำดับ (สุทัศน์, 2544 ข้อมูลเบื้องต้นยังไม่ได้ตีพิมพ์) ไม้ไผ่ระบบเหง้าลำเดี่ยว เช่น ไม้ไผ่พันธุ์พื้นเมืองของประเทศญี่ปุ่น จะเติบโตเต็มที่ภายใน 2 เดือนหลังจากตาเจริญโผล่เหนือพื้นดิน ส่วนพวกระบบเหง้ากอในแถบร้อนจะเติบโตเต็มที่ภายใน 6 เดือน สภาพทางอุตุนิยมวิทยาเป็นปัจจัยหนึ่งในการพิจารณาถึงการเจริญเติบโตของไม้ไผ่ ทั้งขนาดและความสูงของลำ พบว่าขนาดลำและความสูงของไม้ไผ่ต่างๆ ที่ขึ้นในเขตร้อนจะเจริญเติบโตได้ดีกว่าพวกที่ขึ้นในเขตอบอุ่น แม้จะเป็นพันธุ์เดียวกันก็ตาม แม้น้ำหนักของลำไม้ไผ่ในเขตร้อนก็น้ำหนักกว่าในเขตอบอุ่นด้วย อาจเนื่องมาจากในเขตร้อนมีอุณหภูมิสูงสามารถทำให้ใบที่ร่วงสลายตัวได้เร็วและเร่งการจัดหาอาหารด้วย ปริมาตรลำของไม้ไผ่ (ไม่รวมส่วนที่กลวง) ในเขตร้อนจึงเป็น 2/3 เท่าของปริมาตรทั้งหมด ในขณะที่ไม้ไผ่ในเขตอบอุ่นมีปริมาตรของเนื้อไม้ไผ่จริง ๆ เพียง 1/3 เท่าของปริมาตรทั้งหมด (ประสาน, 2512)

หน่อไม้ไผ่จะมีการเจริญเติบโตตลอดวัน พบว่าพันธุ์ไม้ไผ่ในเขตอบอุ่นจะมีการเจริญเติบโตในเวลากลางวันมากกว่าเวลากลางคืน ซึ่งอาจเป็นเพราะผลกระทบกระเทือนจากอุณหภูมิ และปัจจัยอื่นๆ ประกอบ ผิดกับไม้ไผ่ในเขตร้อนที่เจริญเติบโตในเวลากลางคืนมากกว่าเวลากลางวัน ทั้งนี้อาจเป็นผลจากการได้รับความชื้นที่ดีกว่า ไม้ไผ่ในเขตอบอุ่นมักจะแตกหน่อจากพื้นดินในราวเดือนมีนาคม-พฤษภาคม แล้วหน่อไม้จะเริ่มโค้งงอไปใต้ผิวดินอย่างรวดเร็ว ส่วนที่โค้งจะมีระยะสั้นมาก แล้วจะหยุดพักการเจริญเติบโตช่วงหนึ่ง ซึ่งถือเป็นการเจริญเติบโตของเหง้า ภายใต้พื้นดินเท่านั้น จนถึงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม จะเจริญต่ออย่างรวดเร็ว และจะค่อยๆ หยุดการเจริญเติบโตลงหลังจากเดือนพฤศจิกายน จากนั้นตาที่เหง้าก็เริ่มเจริญต่อไป จะเห็นว่าเหง้าและลำมีการเจริญเติบโตสลับกันไปเกือบตลอดปี สำหรับไม้ไผ่ในเขตร้อนนั้น ส่วนปลายของเหง้าจะเจริญเติบโตโผล่เหนือพื้นดินกลายเป็นหน่อไม้ในราวเดือนพฤษภาคมหรือช่วงต้นฤดูฝน และจะเจริญต่อไปจนโตเต็มที่ก่อนสิ้นฤดูฝนหรือในราวเดือนพฤศจิกายน จากนั้นจะหยุดพักการเจริญเติบโตชั่วคราวในระหว่างฤดูแล้ง

การเจริญเติบโตของไม้ไผ่ในปีหนึ่ง เปรียบเหมือนผลผลิตที่เกิดขึ้นนั่นเอง ซึ่งผลผลิตอาจอยู่ในรูปของหน่อหรือลำไม้ไผ่ โดยทั่วไปการปลูกไม้ไผ่โดยใช้เหง้า ลำ หรือกิ่งแขนง จะให้ผลผลิตในระยะเวลาไ้เร็วขึ้น กล่าวคือ ในช่วง 1-2 ปีแรก ชาวสวนยังไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ เนื่องจากหน่อที่เจริญขึ้นมายังมีขนาดเล็กเกินไป จึงต้องทำการเลี้ยงและดูแลรักษาหน่อไว้เพื่อให้มีการสะสมอาหารและเจริญเติบโตได้ดีในปีถัดไป ดังนั้นในการปลูกสวนไม้ไผ่เพื่อหวังผลผลิตทางการค้า การเจริญเติบโตและการให้ผลผลิตของสวนไม้ไผ่ที่ปลูก จะได้รับมากหรือน้อยในแต่ละปีมีปัจจัยสำคัญเข้ามาเกี่ยวข้องหลายประการ เช่น การคัดเลือกสายพันธุ์ เทคนิคการปลูก การบำรุงดูแลรักษา อายุแปลงปลูกและการจัดการแปลงปลูก เป็นต้น เนื่องจากจะมีผลต่อรายได้ตอบแทนจากการลงทุน

กรมการป่าไม้ Forest Department

ในเรื่องเกี่ยวกับการคัดเลือกสายพันธุ์ปลูก จะเห็นได้ว่า หลังจากปี 2537-2539 ที่ไผ่แดงเขียวได้มีการออกดอกและตายลงเป็นจำนวนมาก มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีได้ร่วมมือกับเกษตรกรจัดเก็บเมล็ดไผ่แดงเขียวมาทำการเพาะและจัดเตรียมกล้าเพื่อทำการคัดเลือกพันธุ์ โดยเน้นที่ลักษณะนิสัยการเจริญเติบโตและคุณภาพของหน่อ ซึ่งหลังจากที่ได้ทำการปลูกศึกษา 3 ปี มีเพียง 5 ต้น ในจำนวน 3,500 ต้น ของกล้าไผ่ที่เลือกไว้ที่มีการเจริญเติบโตรวดเร็ว และให้ผลผลิตของหน่อสูงเมื่อเปรียบเทียบกับต้นแม่เดิม และผลผลิตของหน่อที่ได้มีคุณภาพดีด้วย เมื่อมีการขยายพันธุ์โดยการตอนกิ่งแขนงไปปลูกใหม่สามารถเก็บเกี่ยวหน่อได้ภายใน 8 เดือน ขณะนี้ได้มีโครงการที่จะขยายพันธุ์ไผ่รุ่นใหม่นี้ไปสู่เกษตรกรภายใต้ชื่อสายพันธุ์ไผ่ SUT (Khumlert, 2000) นอกจากนี้เกษตรกรในท้องถิ่นที่จังหวัดปราจีนบุรีได้ทำการคัดเลือกสายพันธุ์ไผ่แดงเขียวขึ้นมาใหม่เช่นกัน สายพันธุ์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดขณะนี้ คือ “สายพันธุ์ศรีปราจีน” หรือมีชื่อเดิมว่า “เพชรประจันตคาม” ซึ่งให้ผลผลิตหน่อได้ภายหลังการปลูกเพียง 8 เดือน เช่นเดียวกัน

โครงการหลวงดอยอ่างขาง เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ได้มีการทดลองวิจัยการปลูกไผ่หม่าจู (*Dendrocalamus latiflorus*) ซึ่งเป็นไผ่ต่างถิ่น นำเข้ามาจากประเทศไต้หวัน เพื่อหวังผลผลิตหน่อไม้ โดยได้ชี้ให้เห็นว่า ผลผลิตที่ได้รับหลังจากปลูกจะแตกต่างกันตามช่วงอายุ ปริมาณน้ำฝนที่ได้รับ และการจัดการสวนไผ่ โดยแปลงปลูกที่มีการใช้เทคนิคการปลูกอย่างดี ควบคู่ไปกับการเตรียมดินที่เหมาะสม และมีการจัดการให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ สามารถที่จะให้ผลผลิตของหน่อในปีแรกถึง 9 กิโลกรัม/กอ/ปี หรือ 576 กิโลกรัม/ไร่ ผลผลิตของหน่อ/กอ/ปีในช่วงปีแรกถึงปีที่สามจะเพิ่มในอัตราส่วน 1:3:5 ซึ่งปีที่สามผลผลิตอาจสูงถึง 2,882 กิโลกรัม/ไร่ พร้อมกันนั้นยังพบว่า ผลผลิตหน่อของไผ่หม่าจูในแต่ละช่วงเดือนของฤดูฝนแต่ละปียังแตกต่างกันด้วย ดังนั้นการให้น้ำอย่างสม่ำเสมอจะช่วยกระตุ้นในการผลิตหน่อในระยะต้น (Thaiutsa, 2000) สำหรับการบำรุงดูแลรักษา โดยการใส่ปุ๋ย เพื่อกระตุ้นการเจริญเติบโต และการเพิ่มผลผลิตของไผ่ไผ่นั้น จากการศึกษาทดลองใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์สูตร 15-15-15

ให้แก่แปลงปลูกไม้ไผ่ 4 ชนิด ได้แก่ ไผ่รวก ไผ่ตง ไผ่หวาน และไผ่ซาง ในอัตรา 160 32 และ 48 กิโลกรัม/ไร่ ปรากฏว่า การใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ในอัตราต่างๆ กัน มีผลต่อการเจริญเติบโตของลำไม้ไผ่และผลผลิตของหน่อของไม้ไผ่แต่ละชนิดอย่างเห็นได้ชัด (Suwannapinunt and Thaiutsa, 1990)

ดังได้กล่าวในบทต้นๆ ว่า ไม้ไผ่ที่พบในประเทศไทยนั้นมีประมาณ 15 สกุล 82 ชนิด แต่ไม้ไผ่ที่มีศักยภาพทางด้านการค้ามากที่สุดมีเพียง 10 ชนิด โดยไม้ไผ่ทั้ง 10 ชนิด สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามความต้องการของผลผลิต ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ไม้ไผ่ที่ให้ผลผลิตหน่อสำหรับเป็นอาหาร เช่น ไผ่ตง ไผ่บงใหญ่ ไผ่ซาง ไผ่หวาน ไผ่สีสุก ไผ่ป่า ไผ่รวก ไผ่รวกดำ และ ไผ่ไร่

กลุ่มที่ 2 ไม้ไผ่ที่ให้ผลผลิตลำ สำหรับการก่อสร้าง ทำเฟอร์นิเจอร์และเสาค้ำยัน เช่น ไผ่เลี้ยง(2) ไผ่ป่า ไผ่สีสุก ไผ่ตง ไผ่ซาง ไผ่ซางนวล ไผ่ซางหม่น และไผ่ผากมัน

กลุ่มที่ 3 ไม้ไผ่ที่ใช้ผลผลิตของลำต้นสำหรับทำเครื่องจักสานและหัตถกรรม เช่น ไผ่เลี้ยง(2) ไผ่สีสุก ไผ่ซางนวล ไผ่รวก ไผ่รวกดำ ไผ่ไร่ ไผ่ผาก ไผ่ข้าวหลาม ไผ่เอี้ยะ และไผ่เกรียบ

ผลผลิตไม้ไผ่ทั้งหน่อและลำไผ่ส่วนใหญ่ได้มาจากป้าธรรมชาติ ยกเว้นไผ่ตง ซึ่งเป็นไผ่ที่นิยมปลูกมากที่สุด ผลผลิตทั้งหมดได้มาจากการปลูกในรูปแบบของสวนไผ่ตง เชื่อกันว่าผู้นำมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และได้เริ่มปลูกที่จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อประมาณเกือบ 100 ปี (ตั้งแต่ปี 2447; สุภาวดี, 2527) ต่อมาได้มีการขยายพื้นที่ปลูกไปทั่วประเทศ และจากสถิติตัวเลขการสำรวจของกรมส่งเสริมการเกษตร (2544) ในปี 2537 พื้นที่ปลูกไม้ไผ่ตงมีจำนวนเพิ่มขึ้น 424,169 ไร่ ระหว่างปี 2537-2538 ไผ่ตงได้ออกดอกและตายชุกเป็นจำนวนมาก ทำให้พื้นที่ปลูกไผ่ตงได้ลดลงเป็นจำนวนมากใน ปี 2539 เหลือพื้นที่ปลูกเพียง 120,316 ไร่ แต่พื้นที่ปลูกมีแนวโน้มค่อยๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ดังจะเห็นในตารางที่ 4 ซึ่งแสดงพื้นที่ปลูกรวมทั่วประเทศ (ไร่) พื้นที่ที่ให้ผลผลิต (ไร่) ผลผลิตหน่อเฉลี่ย

(กิโลกรัม/ไร่) ผลผลิตรวม (ตัน) ราคาขายเฉลี่ย (บาท/กิโลกรัม) และมูลค่ารวมภายในประเทศ (ล้านบาท) ในด้านการส่งออกไม้ไผ่ไปยังต่างประเทศ ผลผลิตส่วนใหญ่อยู่ในรูปของหน่อไม้สดและหน่อไม้ปรุงแต่งของไผ่ตงเป็นหลัก จะมีบ้างที่อยู่ในรูปของหน่อไผ่บง (ไผ่บงใหญ่) ซึ่งเป็นไผ่สกุลเดียวกับไผ่ตงที่มีหน่อขนาดใกล้เคียง หรือใหญ่กว่าไผ่ตงเล็กน้อย แต่มีเนื้อหยาบกว่าหน่อไผ่ตง เพราะมีเส้นขนาดใหญ่มากกว่า มูลค่าการส่งออกในช่วงปี 2533-2542 อยู่ระหว่าง 699.8-1428.4 ล้านบาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผลผลิตแต่ละปี ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5

ดังนั้นจะเห็นว่า ไม้ไผ่เป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งนอกจากจะมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งประชาชนในชนบทได้ใช้เป็นแหล่งอาหาร ทำบ้านเรือน ทำเครื่องมือเกษตรกรรม เครื่องจักสานและหัตถกรรม เพื่อดำรงชีพที่ไม่สามารถคำนวณเป็นตัวเลขได้แล้ว ยังมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยสามารถทำรายได้ให้แก่ประเทศในแต่ละปีเป็นจำนวนมากพอสมควร ซึ่งเห็นได้ชัดจากมูลค่าการส่งออกหน่อไม้ไผ่ตง จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่เกษตรกรหันมาให้ความสนใจและปลูกไผ่ตงกันเป็นจำนวนมาก เป็นผลให้พื้นที่การปลูกได้ขยายไปทั่วประเทศ เนื่องจากเกษตรกรได้เล็งเห็นว่าการลงทุนปลูกไม้ไผ่ตงให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าในทางเศรษฐกิจมากกว่าพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น สำหรับค่าใช้จ่ายในการลงทุนปลูกไผ่ตงตั้งแต่เริ่มปลูกก่อนการให้ผลผลิต และให้ผลผลิตแล้วได้แสดงไว้ในตารางที่ 6 ส่วนผลตอบแทนที่ได้รับในรูปของหน่อ และในรูปของลำได้แสดงไว้ในตารางที่ 7 และ 8 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 พื้นที่สวนไผ่และผลผลิตหน่อภายในประเทศไทย ระหว่างปี 2533-2542

เนื้อหา	ปี	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542
1. พื้นที่ปลูกหน่อ (ไร่)		180,155	236,426	344,296	391,499	424,169	252,928	120,316	154,372	161,081	144,351
2. พื้นที่ให้ผลผลิต (ไร่)		100,451	131,711	154,468	193,309	222,112	139,484	48,118	44,977	46,704	55,723
3. ผลผลิตหน่อเฉลี่ย (กก./ไร่)		1,309	1,312	1,338	1,343	1,353	1,337	1,231	1,067	1,377	1,503
4. ผลผลิตหน่อรวม (ตัน)		131,490	172,805	206,678	259,614	300,518	186,529	59,255	48,013	64,330	83,765
5. ราคาขายเฉลี่ย (บาท/กก.)		-	-	-	-	-	7.73	8.86	9.17	9.43	8.84
6. มูลค่ารวมภายในประเทศ (ล้านบาท)		-	-	-	-	-	1,441.9	525.0	440.3	606.6	740.5

ที่มา : สุพล (2539); สถิติจากกองส่งเสริมพืชสวน กรมส่งเสริมการเกษตร (2544)

ตารางที่ 5 มูลค่าของผลผลิตที่ประเทศไทยส่งออกไปรูปของผลผลิตหน่อไม้ (ล้านบาท) ระหว่างปี 2533-2542

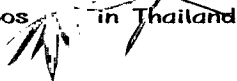
สินค้า	ปี	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542
1. หน่อไม้สด		3.1	3.0	0.9	1.6	2.0	0.3	4.1	2.0	2.5	12.2
2. หน่อไม้ปรุงแต่ง		696.7	1425.7	960.7	1132.2	1117.1	1285.1	1097.1	1019.1	1076.5	764.7
รวม		699.8	1428.4	961.6	1133.8	1119.1	1285.4	1101.2	1021.1	1079.0	776.9

ที่มา : สุพล (2539); กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ (2540); ข้อมูลจากกรมศุลกากร; สถิติจากฝ่ายข้อมูลส่งเสริมการเกษตร กองแผนงาน กรมส่งเสริมการเกษตร

ตารางที่ 6 ต้นทุนการผลิตไม้ตง แยกตามอายุ ปีเพาะปลูก 2537-2538 เฉลี่ยทั่วประเทศ หน่วย : บาท/ไร่

รายการ	กลุ่มอายุของไม้ตง (ปี)						ก่อนให้ผล 1-3 ปี	ให้ผลแล้ว 4-15 ปี	เฉลี่ยทุกอายุ 1-> 15 ปี
	1 ปี	2 ปี	3 ปี	4-10 ปี	11-15 ปี	> 15 ปี			
ต้นทุนผันแปร	2,254.5	1,090.5	1,009.4	1,241.02	1,339.41	1,347.36	605.39	1,317.03	1,317.03
1. ค่าแรงงานในการปลูก-เก็บเกี่ยว	721.23	435.11	441.80	677.77	537.00	546.00	243.12	587.17	587.17
1.1 ค่าแรงในการปลูก	721.23	435.11	441.80	531.34	411.00	419.00	243.12	453.78	453.78
เตรียมดิน	225.00	-	-	-	-	-	37.29	-	-
เตรียมพื้นที่และปลูก	211.10	40.00	30.00	-	-	-	44.93	-	-
ดูแลรักษา	285.13	395.11	411.80	531.34	411.00	419.00	160.90	453.78	453.78
1.2 ค่าแรงในการเก็บเกี่ยว	-	-	-	146.43	126.00	127.75	-	133.339	133.39
เก็บเกี่ยว	-	-	-	82.47	66.00	67.75	-	72.07	72.07
ขน	-	-	-	63.96	60.00	60.00	-	61.32	61.32
2. ค่าวัสดุ	1,316.1	548.43	469.65	448.66	672.50	668.75	362.27	596.64	596.64
ค่าพันธุ์	833.33	150.00	120.00	-	-	-	176.41	-	-
ค่าปุ๋ยคอก-เคมี	482.85	398.43	349.65	409.15	620.00	668.75	185.86	565.97	565.97
ค่ายาปราบศัตรูพืช	-	-	-	39.51	52.50	-	-	30.67	30.67
3. อื่น ๆ	217.14	107.01	98.02	114.59	129.91	131.86	-	133.22	133.22
ค่าดอกเบี้ยและค่าเสียโอกาสเงิน	217.14	107.01	98.02	114.59	129.91	131.86	-	133.22	133.22
ต้นทุนคงที่	276.41	269.81	269.55	285.77	345.00	283.50	121.85	304.75	1,031.99
ต้นทุนก่อนให้ผล	-	-	-	-	-	-	-	-	727.24
ค่าภาษีที่ดินและค่าเช่าที่ดิน	233.33	233.33	225.00	240.00	300.00	250.00	103.35	263.33	263.33
ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	43.08	36.48	44.55	45.77	45.00	33.50	18.50	41.42	41.42
ต้นทุนต่อไร่	2,530.9	1,360.3	1,279.0	1,526.79	1,684.41	1,630.86	727.24	1,621.78	2,349.02

ที่มา: กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ (2540); ศูนย์สารสนเทศการเกษตร (2540)

ตารางที่ 7 ผลผลิตและรายได้จากการขายหน่อไม้ต่งต่อไร่ ปีที่ 3-7

ปีที่	จำนวนกอต่อไร่	ผลผลิตเฉลี่ยต่อกอ		ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่อปี (กก.)	รายได้ต่อปี (บาท)
		จำนวนหน่อ	น้ำหนัก (กก.)		
3	25	8-10	10-12	250-300	1,250-1,500
4	25	15-20	20-25	500-625	2,500-3,125
5	25	25-30	35-45	875-1,125	4,375-5,625
6	25	35-40	50-60	1,250-1,500	6,250-7,500
7	25	50-60	70-100	1,750-2,500	8,750-12,500

หมายเหตุ : - ข้อมูลนี้ได้จากการสอบถามเกษตรกรในจังหวัดปราจีนบุรี เป็นข้อมูลโดยเฉลี่ย หากมีการดูแลรักษาสวนไผ่ต่งด้วยการพรวนดิน ใส่ปุ๋ยและให้น้ำอย่างสม่ำเสมอแล้ว เกษตรกรอาจได้รับผลตอบแทนมากกว่านี้ และหลังจากปีที่ 7 เป็นต้นไป เกษตรกรจะได้รับผลผลิตและรายได้ค่อนข้างสม่ำเสมอ

- รายได้ต่อปีคิดจากราคาหน่อต่ำสุดโดยประมาณ 5 บาท/กิโลกรัม

ตารางที่ 8 ผลผลิตและรายได้จากการขายลำไผ่ต่งต่อไร่ ปีที่ 3-7

ปีที่	จำนวนกอต่อไร่	ผลผลิตเฉลี่ยต่อกอ		ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่อปี (กก.)	รายได้ต่อปี (บาท)
		จำนวนลำ	น้ำหนัก (กก.)		
3	25	3	36	900	765.00
4	25	5	60	1,500	1,275.00
5	25	6	90	2,250	1,912.50
6	25	7	105	2,625	2,231.25
7	25	7	105	2,625	2,231.25

หมายเหตุ : - ข้อมูลนี้ได้จากการสอบถามเกษตรกรในจังหวัดปราจีนบุรี

- ราคาซื้อ-ขายลำไผ่หน้าโรงงานตันละประมาณ 850 บาท

ราคาเฉลี่ยต่อกิโลกรัมคิดเป็น 0.85 บาท

การบำรุงรักษา

การปลูกไม้ไผ่เพื่อการค้านั้น ควรมีการบำรุงรักษาให้เหมาะสม เพื่อให้ได้
รับผลผลิตจากหน่อและลำอย่างสม่ำเสมอ วิธีการที่ชาวสวนไผ่ตง จังหวัดปราจีนบุรี
นิยมปฏิบัติ มีดังนี้

1. การพรวนดินและพูนดินรอบกอ วิธีการนี้ควรเริ่มทำในช่วงปลาย
เดือนธันวาคม หรือในเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงเข้าสู่ฤดูแล้ง เพื่อควบคุม
ความชื้นให้กับตาเหง้า ปกติมีการรับจ้างพูนดินรอบกอไผ่ในอัตราค่าละ 5 บาท โดย
ทำการพูนดินกลบโคนของกอไผ่ให้กองดินสูงประมาณ 50 เซนติเมตร มีรัศมีรอบๆ กอ
ประมาณ 0.8-1 เมตร ซึ่งพบว่า การพูนดินเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าอย่างยิ่ง กล่าวคือ
เมื่อทำการพูนดินรอบกอไผ่แล้ว ให้อุ้ยและให้น้ำอย่างสม่ำเสมอทุกวัน สามารถกระตุ้น
ให้เกิดหน่อไผ่ก่อนฤดูกาล ทำให้เกษตรกรสามารถเก็บเกี่ยวหน่อได้ในราวเดือนกุมภาพันธ์
หรือมีนาคม หน่อมีราคาประมาณ 4-5 เท่าของราคาในช่วงฤดูฝน หรือราคา
ประมาณกิโลกรัมละ 20-30 บาท (ภูมิศักดิ์, 2542; ข้อมูลจากการสอบถาม
เกษตรกร)

2. การให้น้ำและการใส่ปุ๋ย การให้น้ำและใส่ปุ๋ยแก่กอไผ่อย่างสม่ำเสมอ
นอกจากจะทำให้ได้ผลผลิตของหน่อเร็วแล้ว ยังทำให้เกิดหน่อปริมาณมากและให้ผล
ผลิตตลอดในช่วงฤดูฝนด้วย สวนไผ่ตงอายุ 6 ปีที่มีการให้อุ้ยและให้น้ำสม่ำเสมอ
สามารถให้ผลผลิต 50-60 หน่อ/กอ/ปี สำหรับการใส่ปุ๋ยให้แก่ไผ่ตงที่ให้ผลผลิต
ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป แต่ละปีควรทำการใส่ปุ๋ยให้กับต้นไผ่ปีละ 2 ครั้ง ครั้งที่ 1
ดำเนินการในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน โดยใส่ปุ๋ยคอกให้แก่กอไผ่โดยตรง
ประมาณ 1.5-2.0 ตัน/ไร่ และหว่านปุ๋ยเคมีสูตร 25-7-7 รอบๆ กอในรัศมี
30-50 เซนติเมตร ประมาณ 30-40 กิโลกรัม/ไร่ (ประมาณ 1-1.5 กิโลกรัม/
กอ) ส่วนการใส่ปุ๋ยในครั้งที่ 2 ควรกระทำหลังจากกำจัดวัชพืชแล้ว ประมาณเดือน
กรกฎาคม-สิงหาคม โดยใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 25-7-7 รอบๆ กอ ประมาณ 30-40
กิโลกรัม/ไร่ เช่นเดียวกัน และควรพรวนดินให้แก่ระบบเรือนรากด้วย เมื่อใส่ปุ๋ย

เรียบเรียงต้องเริ่มให้น้ำทันที อาจจะทำน้ำเฉพาะช่วงเช้าหรือให้เช้า-เย็นตามความเหมาะสม ซึ่งสามารถสังเกตได้จากใบไผ่ หากใบแสดงอาการเหี่ยวในช่วงบ่ายควรให้น้ำในตอนเย็นด้วย

3. การกำจัดวัชพืช วัชพืชในสวนไผ่คงจะเป็นปัญหาเฉพาะในช่วง 1-3 ปีแรกเท่านั้น หลังจากนั้นไม่ค่อยพบพืชชนิดใดขึ้นอยู่ได้ร่วมเงาของไผ่คง เพราะเมื่อเรือนยอดของไผ่แผ่ขยายออกเต็มที่จะเบียดชิดกัน ทำให้แสงแดดผ่านลงได้น้อย และใบไผ่จำนวนมากที่ร่วงหล่นลงสู่พื้นดินก็ช่วยคลุมพื้นดิน ทำให้พืชอื่นไม่สามารถขึ้นได้ การกำจัดวัชพืชโดยทั่วไปนิยมใช้แรงงานคนหรืออาจใช้เครื่องทุ่นแรง เช่น เครื่องตัดหญ้าแบบสะพายหลัง ซึ่งมักทำในช่วงฤดูการเจริญเติบโตหรือฤดูฝน 1 ครั้ง และทำอีก 1 ครั้งในช่วงก่อนสิ้นฤดูฝน อย่างไรก็ตามการปลูกพืชแทรกในช่องว่างระหว่างแถวของไผ่ในช่วง 1-2 ปีแรก ทำให้วัชพืชไม่สามารถขึ้นได้ ซึ่งเป็นผลดีหลายแง่ ทั้งช่วยประหยัดแรงงานและค่าใช้จ่ายในการกำจัดวัชพืช และได้ผลผลิตจากพืชเกษตรด้วย

4. การปลูกซ่อม โดยทั่วไปจะทำการตรวจเช็คการรอดตายของกล้าไผ่คง เมื่อสิ้นสุดฤดูฝนแล้ว จากนั้นจึงทำการเตรียมกล้าเพื่อทำการปลูกซ่อมในฤดูฝนถัดไป

5. การตัดสางลำ ลำไผ่ที่มีอายุ 3 ปีขึ้นไป จะมีความสามารถในการแตกหน่อลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งไม่สามารถแตกหน่อได้ เกษตรกรควรทำการตัดสางลำที่มีอายุมากกว่า 3 ปีออกทุกปี เพื่อให้ลำอ่อนอายุ 1 และ 2 ปี มีการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตเต็มที่ ปกติกอไผ่ 1 กอควรจะมีลำหน่อไว้ให้เจริญเป็นลำประมาณ 2-3 หน่อ/ปี โดยพิจารณาเหลือหน่อที่มีการตั้งลำตรงและแข็งแรงไว้ การตัดสางลำออกต้องระมัดระวังไม่ให้ดาเหง้าของหน่อที่อยู่ข้างเคียงเสียหาย ข้อดีของการตัดสางลำคือทำให้มีรายได้จากการขายลำและเป็นการเปิดทางให้หน่อใหม่เจริญและพัฒนาได้ทุกทิศทาง ทำให้สามารถผลิตหน่อในปริมาณสม่ำเสมอทุก ๆ ปี

6. การป้องกันศัตรู แมลง และโรค ปกติไม่มีการระบาดของอย่างรุนแรงของโรคและแมลงในสวนไผ่คง พบแมลงพวกหนอนผีเสื้อกลางคืนมากัดกินและม้วนใบไผ่ เพื่อหลบซ่อนและเป็นที่อาศัยในระยะดักแด้บ้างเล็กน้อย ซึ่งจากการศึกษา

แมลงทำลายหน่อไม้ไผ่ต่างๆ ในป่าธรรมชาติ ในสวนป่า และในสวนหย่อมของ Choldumrongkul (1991) พบว่ามีแมลงเข้าทำลายหน่ออ่อนของไม้ไผ่เป็นประเภท กัดกินหน่อ 4 ชนิด คือ หนอนด้วงวงเจาะหน่อไผ่ (*Cyrtotrachelus* sp.) ด้วงกินหน่อ (*Xylotrupes gideon* L.) ด้วงวงเจาะกิ่ง (*Otidognathus* sp.) และผีเสื้อชนิดหนึ่งที่ยังไม่สามารถจำแนกชนิดได้ และเป็นประเภทดูดน้ำเลี้ยง 2 ชนิด คือ เพลี้ยอ่อน (*Peudoregma* sp.) และมวนดูดน้ำเลี้ยง (*Physomerus grossipes*) การควบคุมและกำจัดสามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น การใช้สารเคมี ได้แก่ พวงมาลาไธออน เซฟวิน ผสมน้ำราดที่หน่อและเหง้า หรือใช้วิธีควบคุมทางวนวัฒนด้วยการตัดลิดกิ่งหรือตัดสาขาลำแก่ที่เป็นที่อยู่ของดักแด้ออก แล้วทำลายหรือขายลำไป ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยลดจำนวนประชากรแมลงได้

ตารางที่ 9 ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการดูแลรักษาสวนไผ่ดง

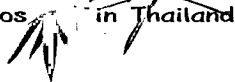
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1.การพรวนดินและ พูนดินรอบกอ	×											×
2.การให้น้ำ และ การใส่ปุ๋ย	×	×	×	×	×			×	×			×
3.การกำจัดวัชพืช						×	×			×	×	
4.การปลูกซ่อม						×	×					
5.การตัดสาขาลำ	×										×	×
6.การป้องกันแมลง และโรค						×	×	×	×	×	×	×
-การปลูกพืชแทรก						×	×	×	×	×	×	
(ช่วงปีที่ 1 และ 2)						(1)			(2)			
-การเก็บหน่อ			×	×	×	×	×	×	×	×		

หมายเหตุ - การปลูกพืชแทรกทำได้ปีละ 2 ครั้ง คือ

(1) ครั้งที่ 1

(2) ครั้งที่ 2

- เฉพาะไผ่ดงเขียวที่สามารถให้หน่อเป็นระยะเวลายาวนานตลอดฤดูฝน

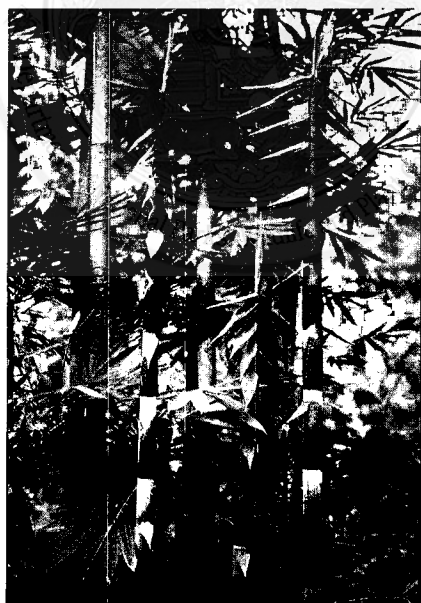

บทส่งท้าย

ไม้ไผ่เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ในปัจจุบันมีการปลูกไม้ไผ่เพื่อการค้าและการอุตสาหกรรมเป็นพื้นที่ใหญ่ๆ ในท้องที่จังหวัดปราจีนบุรี และในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม และบุรีรัมย์ ไม้ไผ่ที่นิยมปลูกมากที่สุดคือไผ่ตง รองลงไปคือไผ่เลี้ยง(2) และไผ่รวก ตามลำดับ จากสถิติการปลูกไผ่ตงทั่วประเทศในปี 2537 พบว่ามีการปลูกไผ่ตงรวมทั้งสิ้น 67 จังหวัด รวมพื้นที่ปลูก 424,169 ไร่ (สุพล, 2539) และมีการปลูกไผ่เลี้ยง(2) ประมาณ 2,083 ไร่ (รุ่งนภา และคณะ, 2540) ในปี 2537-2538 การขยายตัวของพื้นที่ปลูกไผ่ตงได้หยุดชะงักลง เนื่องมาจากวิกฤตการณ์การออกดอกของไผ่ตงเขียว ซึ่งได้เริ่มออกดอกพร้อมๆ กันทั่วประเทศในราวเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2537 ครอบคลุมพื้นที่ถึง 250,000 ไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2538 ก และ ข; อ้างตาม สุพล, 2539) อย่างไรก็ตามจากนี้ไปคาดว่าเนื้อที่ปลูกไม้ไผ่จะเพิ่มมากขึ้นทุกๆ ปี เนื่องจากไม้ไผ่เป็นไม้โตเร็วที่ให้ผลตอบแทนเร็วมากเมื่อเทียบกับไม้ชนิดอื่นๆ และมีโรงงานอุตสาหกรรมการทำเยื่อกระดาษรองรับทั้งในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดกาญจนบุรี นอกจากนี้ยังสามารถคัดเลือกชนิดที่จะปลูกได้ตามสภาพพื้นที่และตามความต้องการของตลาดเพื่ออุตสาหกรรมกระดาษ การบริโภคหน่อ และการใช้ประโยชน์ลำ คือ ไผ่ตง ไผ่สีสุก ไผ่ป่า ไผ่ขางนวล ไผ่ขาง ไผ่รวก และไผ่เลี้ยง(2) เป็นต้น หากจะกล่าวในแง่ของการอนุรักษ์ธรรมชาติแล้ว ไม้ไผ่จะช่วยปรับปรุงสภาพของระบบนิเวศในบริเวณป่าที่ถูกทำลายได้ในระยะเวลาสั้น ทั้งยังเป็นพืชที่มีระบบเรือนรากแผ่กว้างช่วยป้องกันการกัดเซาะของน้ำและการพังของตลิ่งได้เป็นอย่างดี การปลูกไผ่ไว้ริมน้ำจะช่วยรักษาหน้าดินและให้ความร่มรื่น สวยงาม ทั้งยังช่วยปรับปรุงสภาพดินให้ดีขึ้น จนเป็นที่มา

ของชื่อ “ดินขุยไผ่” ซึ่งเป็นดินที่เหมาะสมในการนำมาปลูกพืชชนิดอื่นๆ ด้วย
ดังนั้นไม้ไผ่จึงจัดเป็นพืชเศรษฐกิจและพืชเอนกประสงค์ชนิดหนึ่ง ที่เอื้อประโยชน์
ต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม การรู้จักวางแผนการจัดการใช้ไม้ไผ่ที่มีอยู่ตาม
ธรรมชาติอย่างชาญฉลาด และการรู้จักวางแผนส่งเสริมให้มีการปลูกไม้ไผ่อย่างต่อเนื่อง
นับว่าเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศอย่างยั่งยืน ดังนั้นอารยะประเทศทั้งหลาย
ที่ได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

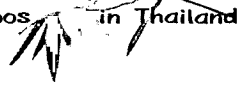

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา พงษ์พานิช และ อนิวรต เฉลิมพงษ์. 2528. โรคของเมล็ดพันธุ์ไม้ไผ่ที่สำคัญบางชนิดของไทย. น. 73-81. ใน: การสัมมนาเรื่องไม้ไผ่. 6-7 มิถุนายน 2528. คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ. กรมส่งเสริมการเกษตร. 2538ก. โครงการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบปัญหาวิกฤติการณ์ไม้ตงออกดอก. 27 น.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2538ข. คู่มือการดำเนินงานโครงการฟื้นฟูพื้นที่ปลูกไม้ตง. 45 น.
- กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์. 2540. อุตสาหกรรมไม้ไผ่และผลิตภัณฑ์. เอกสารทางวิชาการชุดการค้าอุตสาหกรรมไม้ไผ่และผลิตภัณฑ์, กรุงเทพฯ. 26 น.
- ณัฐรากร เสมสันทัต, วลัยพร สถิตวิบุรณ์ และ บัณฑิต โพธิ์น้อย. 2539. การออกดอกและลักษณะโครงสร้างของตอกไม้ตงในประเทศไทย. น. 152-176. ใน: รายงานการประชุมการป่าไม้แห่งชาติ ประจำปี 2538 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. สำนักวิชาการป่าไม้, กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ.
- [3] เต็ม สมิตินันท์. 2523. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (ชื่อพฤกษศาสตร์-ชื่อพื้นเมือง). หอพรรณไม้, กรมป่าไม้. 379 หน้า.
- [8] เต็ม สมิตินันท์. 2544. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544. หอพรรณไม้, กรมป่าไม้. 810 หน้า.
- [2] เต็ม สมิตินันท์ และ ชุมศรี ชัยอนันต์. 2512. การจำแนกพรรณไม้ไผ่ในประเทศไทย. เอกสารวิชาการ, กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ. 13 น.
- เต็ม สมิตินันท์ และ ชุมศรี ชัยอนันต์. 2538. การจำแนกพรรณไม้ไผ่ในประเทศไทย. น. 109-129. ใน: อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพศาสตราจารย์ ดร. เต็ม สมิตินันท์. กรมป่าไม้. บริษัทไทยเพรส จำกัด, เขตดุสิต, กรุงเทพฯ.

- ถนนอม เปรมรัศมี และ ประสาน บำรุงราษฎร์. 2512. ไม้ตง. น. 8-21. ใน: ความรู้เรื่องไม้ไผ่. จัดพิมพ์โดยฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่, กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ.
- อิตติ วิสารัตน์, บุญชู บุญทวี และ วลัยพร สถิตวิบูลย์. 2537. การปลูกไม้ตงและ ไม้หน้อย โดยระบบวนเกษตร, น. 87-95. ใน: รายงานการประชุมวิชาการ ป่าไม้ประจำปี 2537. กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ.
- นิ่มนวล วาสนา. 2528ก. การเลี้ยงเนื้อเยื่อส่วนใบอ่อนของไผ่สีสุก. ปัญหาพิเศษ ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- นิ่มนวล วาสนา. 2528ข. การขยายพันธุ์และเก็บรักษาพันธุ์ไผ่ในสภาพปลอดเชื้อ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ. 77 น.
- บรรเทา รัตนโกมล. 2513. ไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ในประเทศไทย. สัมมนา. คณะวน- ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ. 8 น. (โรเนียว)
- บุญชู บุญทวี และ สกลศักดิ์ รั่มยะรังสี. 2532. การส่งเสริมการปลูกไผ่ของกรม ป่าไม้. น. 213-219. ใน: การสัมมนาเรื่องไม้ไผ่ ครั้งที่ 2. คณะวน- ศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ปรานอม พุฒพงษ์ และคณะ. 2532. การขยายพันธุ์ไผ่โดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ. น. 201-205. ใน: การสัมมนาเรื่องไม้ไผ่. 8-10 พฤศจิกายน 2532. คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ประสาน บำรุงราษฎร์. 2512. การปลูกไม้ไผ่เป็นวัตถุดิบเพื่อการอุตสาหกรรม. กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ. 23 น. (โรเนียว) แปลจาก Cultural of Bamboo as Industrial Raw Material. โดย Dr. Koichiro Ueda. President of Japan Bamboo Industrial Society.
- พัฒนา นรมาศ และ สุภาวดี ภักธโกศล. 2533. ไม้ตง. เอกสารคำแนะนำที่ 82 เรื่อง การปลูกไม้ตง. กรมส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ. 19 น.

- ภูมิศักดิ์ บุญธรรม. 2542. การปลูกไผ่ตง. เอกสารประกอบการบรรยายความรู้ทาง
การเกษตร โครงการ”เพื่อนช่วยเพื่อน”. จัดโดยธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์การเกษตร สาขาประจันตคาม ณ สำนักงานเกษตรอำเภอ
ประจันตคาม. 10 น.
- รุ่งนภา วงศ์วิจิตร, วลัยพร สถิตวิบูลย์ และ สกลศักดิ์ รัมย์ะรังสิ. 2536. ไผ่ไผ่.
กลุ่มงานวัฒนวิชัย สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์. 35 น.
- รุ่งนภา พัฒนวิบูลย์ วลัยพร สถิตวิบูลย์ และ สกลศักดิ์ รัมย์ะรังสิ. 2540. ไผ่ไผ่.
เอกสารวิชาการ. ส่วนงานวัฒนวิชัย สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้.
กรุงเทพฯ. 61 น.
- รุ่งนภา พัฒนวิบูลย์ สกลศักดิ์ รัมย์ะรังสิ และ ัญฐากร เสมสันทัต. 2540. การ
ขยายพันธุ์ไผ่เลี้ยงโดยการเลี้ยงตาอ่อนในสภาพปลอดเชื้อ. เอกสารวิชาการ.
ส่วนงานวัฒนวิชัย สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ. 33 น.
- วรรณ นิตวิฒนชัย, รุ่งนภา วงศ์วิจิตร, สกลศักดิ์ รัมย์ะรังสิ และ ัญฐากร
เสมสันทัต. 2534. การขยายพันธุ์ไผ่ตงโดยวิธีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ. น.
71-81. ใน: การสัมมนาทางวัฒนวิทยา ครั้งที่ 5. 27-29 มีนาคม
2534. กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ.
- วนิดา สุบรรณเสณี. 2539. ของป่าในประเทศไทย. เอกสารวิชาการ เลขที่ ร. 451.
สำนักวิชาการ ป่าไม้ กรมป่าไม้. 183 น.
- วิสุทธิ สุวรรณภินันท์. 2528. แนวทางจัดการป่าไผ่. น. 115-121. ใน: การ
สัมมนาเรื่องไผ่ไผ่. คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- สงคราม ธรรมมิญช และ อนันต์ อนันตโชติ. 2528. การออกขุยตาดินของไผ่.
น. 49-71. ใน: การสัมมนาเรื่องไผ่ไผ่. 6-7 มิถุนายน 2528. คณะวน-
ศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.

ส่วนศูนย์ข้อมูลกลาง สำนักสารนิเทศ กรมป่าไม้. 2538. สถิติการป่าไม้ของประเทศ
ไทย ปี 2538. กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ. 150
น.

ส่วนศูนย์ข้อมูลกลาง สำนักสารนิเทศ กรมป่าไม้. 2541. สถิติการป่าไม้ของประเทศ
ไทย ปี 2541. กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ. 144
น.

สมาน รวยสูงเนิน และ นิตยา ภูริวิโรจน์กุล. ไม้ปรากฏปีพิมพ์. ไม้ไผ่. ฝ่ายวิจัย
กองอนุรักษ์ต้นน้ำ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 46 น.

สุภาวดี เลหาศิริ. 2527. ไผ่ตง. ฐานเกษตรกรรม 2(15):35-61.

สุพล ธนุรักษ์. 2539. ไผ่เศรษฐกิจ. กลุ่มไม้ยืนต้นอุตสาหกรรม, กองส่งเสริมพืช
สวน, กรมส่งเสริมการเกษตร. 78 น.

สุธิดา จันทานุรักษ์. 2534. การเลี้ยงเนื้อเยื่อไผ่: ผลของ 2,4-D, NAA และ BAP
ต่อการเกิดแคลลัสและยอด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ. 128 น.

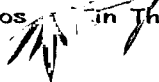
สุทัศน์ เล้าสกุล. 2544. การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของหน่อไผ่บาง
ชนิด. ข้อมูลของสถานีทดลองปลูกพรรณไม้หินลับ. อ.บ่อพลอย, จ.
กาญจนบุรี.

ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2540. ต้นทุนการผลิต
ไผ่ตงปีเพาะปลูก 2537/38. เอกสารสถิติการเกษตร เลขที่ 6/2540. 21 น.

อนันต์ อนันตโชติ. 2534. ไม้ไผ่ประเทศไทยที่นำรู้จัก. ภาควิชาการจัดการป่าไม้,
คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 74 น.

อนันต์ อนันตโชติ. 2539. ความหลากหลายทางชีวภาพของไม้ไผ่ในประเทศไทย,
น. 90-104. ใน: ความหลากหลายแห่งชีวิต. โครงการจัดตั้งศูนย์ศึกษา
ความหลากหลายทางชีวภาพ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อำนวย คอวนิช. 2521. ไม้ไผ่ไทย. บทความในธรรมชาติเจ้าเอเย. น. 117-142.

- Ahmed, K.J. 1957. Method of increasing growth and obtaining natural regeneration of bamboo type in Asia. pp. 287-297. In: Tropical silviculture Vol. 2 F.A.O. Forestry and forest product studies No. 13 F.A.O. printed in Italy.
- Anantachote, A. 1984. Annual Report. KU-IDRC Bamboo (Thailand) Project. (Mimeographed)
- Anantachote, A. 1987. Flowering and seed characteristics of bamboo in Thailand. pp. 136-145. In: Rao, A.N., Dhanarajan, G., Sastry, C.B. (eds.). Recent Research on Bamboos. Proceedings of the International Bamboo Workshop. 6-14 October 1985. Hangzhou, People's Republic of China.
- Anantachote, A. 1990. Flowering characteristics of some bamboos in Thailand. pp. 66-75. In: Ramanuja Rao, I.V., Gnanaharan, R., Sastry, C.B. (eds.). Bamboos current research. Proceedings of the International Bamboo Workshop. 14-18 November 1988. Cochin, India.
- Choldumrongkul, S. 1991. Destructive insect pests of bamboo shoot in Thailand. p. 103. In: IV International Bamboo Workshop (Abstract). 27-30 November 1991. Chiangmai, Thailand.
- Dransfield, S. 1980. Bamboo taxonomy in the Indo-Malesian Region. pp. 1-130. In: Lessard, G., and Chouinard, A. (eds.). Bamboo Research in Asia. Proceedings of a Workshop held in Singapore, 28-30 May 1980.
- [5] Dransfield, S. 1994. Bamboo resources in Thailand: How much do we know? pp. 1-4. In: Bamboo in Asia and the Pacific. Proceedings of

the 4th International Bamboo Workshop held at Chiangmai, Thailand, 27-30 November 1991.

- [6] Dransfield, S. 1998. Report on fieldwork collecting bamboos in Thailand, October-November 1997. Thai Forest Bulletin (Botany) 28: 33-39.
- [7a] Dransfield, S. 2000a. Notes on "Pek" and "Chote" members of the genus *Vietnamosasa* (Poaceae-Bambusoideae) in Thailand. Thai Forest Bulletin (Botany) 28: 163-177.
- [7b] Dransfield, S. 2000b. *Temochloa*, a new bamboo genus (Poaceae-Bambusoideae) from Thailand. Thai Forest Bulletin (Botany) 28: 179-182.
- [4] Dransfield, S., and Widjaja, E.A. (eds.) 1995. Plant Resources of South-East Asia (PROSEA) No. 7, Bamboos. Bogor, Indonesia. 189 p.
- Esau, K. 1964. Plant Anatomy (pp. 539-585). John Wiley and Sons, New York. 550 p.
- Holtum, R.E. 1958. The bamboo of the Malay Peninsula. Gardens' Bulletin of Singapore 16:1-135.
- Janzen, D.H. 1976. Why bamboos wait so long to flower. Annual Review of Ecology and Systematics 7:347-391.
- Khumlert, R., Sukthumrong, A., and Boonkerd, N. 2000. Clonal selection of sweet bamboo (*Dendrocalamus asper*) from germinated seedlings. pp. 66-69. In: Puangchit, L., Thaiutsa, B., and Thammincha, S. (eds). BAMBOO 2000. Proceedings of the International Symposium. 2-4 August 2000. Chiangmai, Thailand.

- Liese, W. 1986. Bamboos – Biology, Silvics, Properties and Utilization. Schriftenreihe der GTZ. No. 180. 132 p.
- [1] Lin, W.-C. 1968. Bamboo of Thailand (Siam). Bulletin of Taiwan Forestry Research Institute (Special) 6:1-52.
- McClure, F.A. 1945a. Bamboo culture in the Americas. Agri. Am. 5:3-7, 15-16.
- McClure, F.A. 1945b. The vegetative characters of the bamboo in genus *Phyllostachys* and descriptions of eight new species introduced from China. J. Wash. Acad. Sci. 35:271-293.
- McClure, F.A. 1946. The genus *Bambusa* and some of its first-known species. Blumea, Supp. III:90-112.
- McClure, F.A. 1966. The Bamboos: A Fresh Perspective. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts. 347 p.
- Ramyarangsi, S. 1990. Techniques of seed storage of *Thyrsostachys siamensis*. pp. 133-135. In: Ramanuja Rao, I.V., Gnanaharan, R., and Sastry, C.B. (eds.). Bamboos Current Research. Proceedings of the International Bamboo Workshop. 14-18 November 1988. Cochin, India.
- Semsuntud, N., Ponoy, B., Pattanavibool, R., Sathitvibool, W., Nitiwattanachai, W., and Ramyarangsi, S. 2000. Micropropagation of *Dendrocalamus asper* Backer. pp. 81-93. In: Puangchit, L., Thaiutsa, B., and Thammincha, S. (eds.). BAMBOO 2000. Proceedings of the International Symposium. 2-4 August 2000. Chiangmai, Thailand.

- Smitinand, T., and Ramyarangsi, S. 1980. Thailand. pp.85-90. In: Lessard, G., and Chouinard, A. (eds.). Bamboo Research in Asia. Proceedings of a Workshop held in Singapore, 28-30 May 1980.
- Suwannapinunt, W., and Thaiutsa, B. 1990 Effects of fertilization on growth and yield of bamboos. pp. 117-120. In: Ramanuja Rao, I.V., Gnanaharan, R., and Sastry, C.B. (eds.). Bamboos Current Research. Proceedings of the International Bamboo Workshop. 14-18 November 1988. Cochin, India.
- Thaiutsa, B. 2000. Bamboo plantations of the Royal Project. pp.1-5. In: Puangchit, L., Thaiutsa, B., and Thammincha, S. (eds.). BAMBOO 2000. Proceedings of the International Symposium. 2-4 August 2000. Chiangmai, Thailand.
- Thammincha, S., Anantachote, A., Saengwanich, U., Puangchit, L., Arunpraparat, W., Suksard, S., Tanhavat, C., and Saengnil, S. 1996. Bamboo (Thailand) Phase III. Final Report submitted to IDRC. 56 p.
- Ueda, K. 1960. Studies on the physiology of bamboo with the reference of practice application. Bulletin of the Kyoto University Forests No. 30. Kyoto, Japan. 167 p.
- Usha Rao, I., Ramanuja Rao, I.V., Narang, V., Jerath, R., and Gangadharan Pillai, K. 1990. Mass-propagation of bamboos from somatic embryos and their successful transfer to the forest, pp. 167-172. In: Ramanuja Rao, I.V., Gnanaharan, R., and Sastry, C.B. (eds.). Bamboos Current Research. Proceedings of the International Bamboo Workshop. 14-18 November 1988. Cochin, India.

ดัชนี

ชื่อสกุล

<i>Arundinaria</i> 17,33	<i>Neohouzeaua</i> 66
<i>Bambusa</i> 17,18,34,46,110	<i>Phyllostachys</i> 110
<i>Cephalostachyum</i> 17,18,47	<i>Pseudosasa</i> 67
<i>Dendrocalamus</i> 17,18,46,48	<i>Schizostachyum</i> 67
<i>Dinochloa</i> 57	<i>Teinostachyum</i> 68
<i>Gigantochloa</i> 17,18,58	<i>Temochloa</i> 68,109
<i>Melocalamus</i> 64	<i>Thyrsostachys</i> 17,69
<i>Melocanna</i> 27,65	<i>Vietnamosasa</i> 72,109

ชื่อพื้นเมือง

โชด 72
ไผ่ก่าบแดง (เหนือ) 47
ไผ่เกรียบ 15,65,94
ไผ่ข้าวหลาม 2,18,19,23,25,28-29,47,79-80,81,82,94
ไผ่เขาควาย 49
ไผ่คลาน 57
ไผ่คันร่ม 45
ไผ่ค้าย 30,63
ไผ่ค้ายคำ 58,61
ไผ่ค้ายดำ 58,61
ไผ่คุณเต็ม 4,33,69
ไผ่จีน 33,44
ไผ่ใจด 72
ไผ่เขียงไพร 45

ไผ่ซาง 23,25,27, 28-29,31,32,49,56,79-82,88,94,102

ไผ่ซางคำ 34,35,49,84

ไผ่ซางดอย 34,56

ไผ่ซางนวล 2,20,23,25,27,28-29,36,49,55,79-83, 91,94,102

ไผ่ซางหม่น 20,49,94

ไผ่ซี้ (จันทบุรี) 19

ไผ่ซาลวาย 49

ไผ่เขม 49

ไผ่ตง 2,18,19,22,23,24,26,27,28-29,48,49-51,52,53,74,79-80,
81,85,86,87,88,90,94,95,98,99-102,104-107

ไผ่ตงเขียว 23,24,50,74,93,101,102

ไผ่ตงดำ 23,24,50,51,74

ไผ่ตงหนู 23,24,50,74

ไผ่ตงหม้อ 23,24,50,74

ไผ่ตากวาง 58,60,67

ไผ่ตูด 33

ไผ่ทอง 26,67,68

ไผ่นวล (กาญจนบุรี) 55

ไผ่นวล (ชลบุรี) 19

ไผ่นวลใหญ่ 53

ไผ่น้ำเต้า(1) 35

ไผ่น้ำเต้า(2) 35,43

ไผ่น้อย (ศรีสะเกษ) 45,105

ไผ่แนะ 30,58,63

ไผ่บง 20,25,32,34,39,95

- ไผ่บงคาย 58,63
ไผ่บงคาย (เขียงราย) 52
ไผ่บงดำ 28-29,35,42-43,79,80,82
ไผ่บงป่า 34
ไผ่บงเล็ก 39
ไผ่บงเลื้อย 68
ไผ่บงหนาม 34
ไผ่บงหวาน 41
ไผ่บงใหญ่ 22,25,27,28-29,48,52,53,79-80,81,82,94,95
ไผ่บาง 58
ไผ่ปล้องยาว (ปราจีนบุรี) 19
ไผ่ป่า 2,23,25,27-28,29,30,34,35,79-80,81,82,84,88,94,102
ไผ่ป่าพุ่ม 31,32,34
ไผ่เปร็ง 45
ไผ่เปราะ 53
ไผ่เปาะ 48,53
ไผ่เปาะ 58,60
ไผ่โป 67,68
ไผ่โป (ตริง) 67
ไผ่ผาก 58,61,62
ไผ่ผากมัน 22,25,58,62,82,94
ไผ่ผิว 34
ไผ่เพ็ก 20,73
ไผ่เพ็ก (จันทบุรี) 39,45

ไผ่เพ็ด (พชรบูรณ์) 73

ไผ่มั่น 58,60

ไผ่เมี่ยงไฟ 67

ไผ่รวก 2,7,8,17,23,25,27,28-29,30,31,32,36,55,59,70,71,74,76,
78-82,88,90,91,94,102

ไผ่รวกดำ 2,17,69,94

ไผ่รวกใหญ่ 69

ไผ่ไร่ 2,17,18,25,27,28-29,31,32,58,59,80,81,82,94

ไผ่ล่ำมะลอก 30,34,38,49,54

ไผ่ล่ำมะโล 34

ไผ่เลี้ยง(1) 34,39,45

ไผ่เลี้ยง(2) 2,25,27,35,39,45-46,74,82,87,88,90,91,94,102,106

ไผ่เลี้ยง (กลาง) 45

ไผ่เลี้ยง(1) 57

ไผ่เลี้ยง(2) 57

ไผ่ไล่ล่อ 58,64

ไผ่ไล่ล่อป่า 34

ไผ่ว่ามิ 35

ไผ่ว่าเม 34

ไผ่สร้างไพร 45

ไผ่สีสุก 2,34,36-37,84,88,94,102,105

ไผ่ไส้ตัน 64

ไผ่หก 20,23,25,27,30,49,53

ไผ่หกสำ 58

ไผ่หนาม (กลาง) 35

ไผ่หม่าจู่ 93

ไผ่หลอด 66

ไผ่หวาน 2,17,18,19,34,41,49,94

ไผ่หอบ 40

ไผ่หอม 34,40

ไผ่ทางช้าง 42,64,82

ไผ่ทางช้าง (ภาคกลาง, กาญจนบุรี) 42

ไผ่เหลียง 20,35,44,84

ไผ่ออหลอ (พิษณุโลก) 15,65

ไผ่ชอกดำ (เหนือ) 49,54

ไผ่เอี้ยะ 48,66,67

ไผ่เอี้ยะเครือ 68

ไผ่เอี้ยะ 25,27,48,94

เพ็ก (เลย) 73

เพ็ด (นครราชสีมา) 73

หญ้าเพ็ก 20,73

หญ้าห้วยแข้ง (เพชรบุรี) 72

ชื่อวิทยาศาสตร์

Arundinaria armata Gamble 33

Arundinaria ciliata A. Camus 72

Arundinaria pusilla Cheval. & A. Camus 73

Arundinaria suberecta Munro 33

Arundinaria gigantea (Walt.) Muhl. 6

กรมอุทยานแห่งชาติ
และสัตว์ป่า

Forest Department Ltd.

- Bambusa affinis* Munro 34
- Bambusa bambos* (L.) Voss 2,23,25,29,30,34,35,80
- Bambusa blumeana* J.A. & J.H. Schultes. 2,34,36
- Bambusa burmanica* Gamble 34
- Bambusa flexuosa* Munro 31,32,34
- Bambusa glaucescens* (Willd.) Sieb. ex Munro 39
- Bambusa latiflora* Kurz 34
- Bambusa longispatha* Gamble 34
- Bambusa longispiculata* Gamble 30,34,38
- Bambusa marginata* Munro 34
- Bambusa membranacea* Munro C.M.A. Stapleton & N.H. Xia 34
- Bambusa montana* (Ridley) Holttum 34
- Bambusa multiplex* (Lour.) Raeuschel 34,39,45,46
- Bambusa nana* Roxb. 39,45
- Bambusa nutans* Wall. 20,25,32,34,39
- Bambusa oliveriana* Gamble 34
- Bambusa pallida* Munro 34
- Bambusa pierreana* Camus 34
- Bambusa polymorpha* Munro 34,40
- Bambusa sesquiflora* (*Lingnania sesquiflora*) McClure 34
- Bambusa* sp. 2,17,18,19,34,41
- Bambusa* sp. related to *B. ridleyi* 34
- Bambusa tulda* Roxb. 29,35,42,80
- Bambusa ventricosa* McClure 35

- Bambusa villosula* Kurz 35
Bambusa vulgaris Schrader cv. Wamin (Brandis) 20,35,43,44
Bambusa vulgaris Schrader ex H. Wendland 20,35,44
Bambusa vulgaris var. *striata* (Lodd.) Gamble 35
Cephalostachyum pergracile Munro 2,18,19,23,25,29,47,80
Cephalostachyum virgatum Munro (Kurz) 25,48
Dendrocalamus asper (Schultes F.) Backer ex Heyne
 2,18,19,22,26,29,48,49,80,86,109,110
Dendrocalamus brandisii (Munro) Kurz 22,25,29,48,52,80
Dendrocalamus dumosus (Ridley) Holttum 48
Dendrocalamus elegans (Ridley) Holttum 48
Dendrocalamus giganteus Wallich ex Munro 48,53
Dendrocalamus hamiltonii Nees 20,23,25,30,49,53
Dendrocalamus latiflorus Munro 49,93
Dendrocalamus longifimbriatus 49
Dendrocalamus longispathus Kurz 49,54
Dendrocalamus membranaceus Munro 2,20,23,25,29,49,55,78,80,83
Dendrocalamus nudus Pilger 49
Dendrocalamus pendulus Ridley 49
Dendrocalamus sericeus Munro 20,49
Dendrocalamus strictus (Roxb.) Nees 23,25,29,31,49,56,80
Dinochloa andamanensis 57
Dinochloa maclellandii (Munro) Kurz 57
Dinochloa scandens (Blume) Kuntze 57
Gigantochloa albociliata (Munro) Kurz 2,17,18,25,29,31,58,59,80

- Gigantochloa apus* (J.A. & J.H. Schultes) Kurz 58,60
- Gigantochloa auriculata* Kurz 58,60
- Gigantochloa compressa* Parkinson 58,61
- Gigantochloa densa* 58,61
- Gigantochloa hasskarliana* (Kurz) Backer ex Heyne 22,25,58,62
- Gigantochloa hosseusii* Pilger 58,63
- Gigantochloa kurzii* Gamble 58
- Gigantochloa latifolia* Ridley 58
- Gigantochloa ligulata* Gamble 30,58,63
- Gigantochloa macrostachya* Kurz 58
- Gigantochloa nigrociliata* (Büse) Kurz 58,64
- Gigantochloa rostrata* K.M. Wong 58
- Gigantochloa scortechinii* Gamble 58
- Gigantochloa* sp. related to *Gigantochloa balui* Wong 58
- Gigantochloa* sp. related to *Gigantochloa nigrociliata* 58
- Gigantochloa wrayi* Gamble 58
- Melocalamus compactiflorus* (Kurz) Benth. 64
- Melocanna baccifera* 65
- Melocanna humilis* Kurz. 15,65
- Neohouzeaua dulloo* (Gamble) A. Camus 66
- Neohouzeaua mekongensis* 66
- Schizostachyum aciculare* Gamble 67
- Schizostachyum blumei* Nees 67
- Schizostachyum brachycladum* Kurz. 26,67

Schizostachyum grande Ridley 67

Schizostachyum zollingeri Steudel 67

Shibataea kumasasa 14

Teinostachyum griffithii Munro 68

Teinostachyum helferi Gamble 68

Teinostachyum sp. related to *Teinostachyum griffithii* Munro 68

Temochloa liliana S. Dransf. 4,33,69

Thyrsostachys oliveri Gamble 2,17,69

Thyrsostachys siamensis Gamble 2,8,17,23,25,29,30,32,70,78,80,110

Vietnamosasa ciliata (A. Camus) Nguyen 72

Vietnamosasa pusilla (Cheval. & A. Camus) Nguyen 20,73